Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXII
B
47
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATVS
DE PRECIO, ET
AESTIMATIONE
SECVNDVM IVS CIVILE,

Diuiſus in Libros Quatuor.

Adſunt Summaria, atque Index locupletiſſimus.

AVCTORE

IVLIO CAESARE GLVSIANO I. V. D.

MEDIOLANI, Apud Hieronymum Bordonũ, 1615. *Superium Permiſſu, & Priuilegio.*

Digitized by Google

Imprimatur,

Frater Iacobus Laudenſis Vicarius S. Officij Mediolani.

Io. Paulus de Clericis Canonicus Sancti Nazarij pro Illuſtriſsimo D. Cardinali Archiep.

Vidit Saccus pro Excellentiſs. Senatu.

Digitized by Google

ILLVSTRI
D. IACOBO
TRVSSO I. C.
HIERONYMVS BORDONVS Bibliopola S. D.

EDiturus per hoſce dies typis librum de Precio, & Aeſtimatione tui nomini dicatum eſſe volui. quippequi haud obſcure eſt mihi notum, & precium hominis, & exiſtimatio ipſa. & iam dudum ſane tibi opus alicuius precij, & valoris conſecrare deſtinaram, at cum liber ipſe precium ſecum portet; quicquid precioſum quicquid limatũ, et elaboratum in eo cõperietur (totum enim ſcio) totum id inquam tibi dica-

Digitized by Google

*tum putes; illius ſiquidem non imme-
mor conditionis, quæ te, & filij nomi-
ne, & dignitate in ſecundum a Patre
poſuit; mox dignitate ſolum non ſecū
dum a Patre euaſurum; illam et con-
ditione, & dignitate vtar ad repellen
das hominum voculas, & minus le-
gitimos detractorū morſus, quinimmo
ſperaturus operis precium, & famam,
existimationemque adauctam breui
fore; nam ſi vulgato præcepto, lega-
lique documento vti liceat; nimirum
quicquid filius acquirat, Patri potiſ-
ſimum id acquirit hoc fermè non exi-
gui momenti cenſendum puto (licet
enim id de bonis fortunæ loquatur; ad
bona animi dignitatesque trahere li-
cet aliquando) ne hoc quidem inſulsè.
quoniam ſi illius ſapientis dicto creda
mus; virtutem videlicet vnitam
fortiorem, hac ratione profecto, &*

precium

precium filius, & exiſtimationem parens integerrimus nõ modice adaugebunt. accipias ergo qualecunque ſit pignus, & munus. pignus namque inſignes animi notas demonſtrabit; munus vero auitam in te obſeruantiam ſignificabit. te diu valere, ſeroq; in Cœlum redire cupio.

INDEX

EORVM QVAE
continentur in his libris.

A

ABeſſe in iure res quandoque dicitur, licet naturaliter adſit. fol. 32
Abbatiæ Renuntiatio ex pacto non valet. 41
Acerui pecuniarum diuerſi, diuerſitatem preciorum indicant. 37. & 79
Acceſsiones augent precia. 136. 137
Actio ꝙ metus ca. non datur ad poſſeſsionẽ. 91
Actionum valor. 110
Actio leg. Aquiliæ, & iniuriarum concurrunt. 125
Actionem qui habet rem habet. 132
Actio ex ſtipulatu datur ad caſus incertos. 185
Actionum concurſus vtilis. 219
Actionem emi tuta conſcientia. 132
Actionum nomina, vnde. 206
Adeundi iuris, æſtimatio. 103
Aedificans in alieno quænam tollat. 29
Aes non ſignatum non eſt precium. 4
Aeſtimatio definitur. 4
Aeſtimatio eſt opinio. 9
Aeſtimatio fit varijs de cauſis. 7
Aeſtimatio fit pro ratione temporum, contractuum, negotiorum. 83. 84. 85
Aeſtimationem nõ debet is à quo res petitur. 13

Aeſti-

Aeſtimare quando ſignificat decernere. 10
Aeſtimandi ſpecies plures. 53
Aeſtimatio fit habita ratione delicti,loci,moræ, quanti plurimi, ſententiæ, ex euentu. 80. 83
Aeſtimatio ſpei. 63.& 57
Aeſtimatio ſaxi. 63
Aeſtimatio duplicata,quandoq; debetur. 89.55
Aeſtimatio fructuum. 96
Aeſtimatio proprietatis. 101
Aeſtimatio iurium. 103
Aeſtimatio factorum. 96
Aeſtimatio Indiuiduorum. 114
Aeſtimatio in locatione. 116
Aeſtimatio in ſocietate. 17
Aeſtimatio æris alieni. 132
Aeſtimatio quinque pro centum. 159
Aeſtimatio Turris. 159
Aeſtimatio rei amiſſæ. 218
Aeſtimatio an transferat periculum. 216.205
Aeſtimatio fauore religionis loco rei datur. 36
Aeſtimatori publico,licet non reddenti cauſam ſtatur. 64
Aeſtimatio fit nunc iuxta tempus contractus, nunc variè. 82
Aeſtimatio peritorum. 198
Aeſtimatio in dubio eſt Iudicis. 173
Aeſtimatoriæ actionis tractatus. 205
Affectio vna de coniecturis vltimarum voluntatum. 150
Affectiò ad rem tribuit reſt. in integ. 151
Agnatus cum eſt in caſu retrahendi habet ele-

 ctionem

ctionem rei, vel precij. 22
Alternatiuæ obligationis precium eſt in petitione. 26.28
Alternatiuæ æſtimatio. 173.163
Alimentorum æſtimatio. 186
Alienatio in fraudem quæ. 77
Annonæ penuria requirit rem non precium dari. 14
Anathematis pœna ex pacto. 60.61.62
Aequalis an æqualem in locatione feudoq; ſubſtituat. 190
Aequalis quis ſit multis exemplis declaratur. fol. 191
Arborum æſtimatio. 167
Arbitrium excludit probatio. 197
Argenti ad aurum proportio. 34
Articuli ad proban. precium. 63
Artificum merces. 126
Auditu quando probetur valor. 111
Audiri in iure quid ſignificet. 24
Aureus numus res exigua. 73

B

Baroniæ æſtimatio. 105
Baratarìa præſumpta. 117
Belli timore precium auctum, non eſt iuſtum. fol. 142
Beneficiariæ gratiæ debent continere valorē. 40
Bene natus. 189
Bonæ fidei actiones. 215
Bonum ſummum ex Seneca vt æſtimetur. 40. 46

Capi-

C

Capitula ad proban. precium. 142
Calumniator ſi ex ſtatuto tenetur ad expẽſas dupplicatas, non tamen ad factas poſt ſententiam. 89
Canonis ſolutio dimidia vt fiat. 115
Caſus certi, medij: incerti. 173
Caſus an liberet debitorẽ generis generaliſſimi. 52
Cautionum vſus. 205
Cenſus minoris non alienatur. 107
Certum, quodnam. 185
Ceſsio fraudulenta. 117
Ceſsio actionis non eſt ſolutio. 11
Ceſsio quando neceſſaria. 13
Cedens bo. feudalib. retinet tamen proprietàtem. 93
Colonus vt reſtituat agrum. 107
Coloni negantis reſtit. pœna.29. fallit. 25
Contractus dignoſcuntur ex precio. 117
Contractus imperfectus parit repetitionem poſſeſſionis. 18
Conſentienti alienationi rei ſuæ quando debeatur precium. 21
Communis res vendi non debet ſine Principis auctoritate. 115
Communi re alienata ex neceſsitate quid communicandum. 23.24
Conuentio de certo precio in quo contractu licita. 154
Conueniens precium, quod. 156

Confeſsio in quē transferat onus probandi. 66
Confitenti debitum datur terminus. 14
Conditionalia an ſint in bonis. 103
Condictio certi eſt ſtricti iuris. 85
Confines fundos æſtimari precio iniquo. 156
Conſtituens dicitur ſatisfacere. 12
Conſecrans rem alienam tenetur ad æſtimationem. 15
Commodati actio datur filiofamilias. 113
Commodatum eſt oſtentandi cauſa datum. 1
Commodatarius rem exhibet ſua impenſa. 132
Compenſatio in ſpeciebus vt fiat. 7
Chirographum cancellatum vt æſtimetur. 49
Clauſula peto ius & iuſtitiam. 13
Clauſula cum iuribus, & pertinen. 137
Clauſula, meliorando &c. 167
Clauſula quidam alij. 174
Creditor quando rem pro pecunia cogatur accipere. 35
Creditor non cogitur ad accipien. particularem ſolutionem. 16
Creditori cui promiſſum eſt de bonis, licet dare precium. 23
Creditoribus artificis occiſi deberi intereſſe. 123
Curioſitas in æſtimando ait laudanda. 195

D

Damna Iudex æſtimat de plano, ſæpè. 130
Datio inſolutum vt vitietur. 78. 79
Datio inſolutum non eſt ſolutio. 11
Decima ſine detractione expenſarū ſoluitur. 132
Decima vt æſtimetur. 103
Debitor

Debitor mercis poteſt ſoluere æſtimationē. 114
Defenſor ſoluens æſtimat:non liberat principalem. 28.31
Definitio vnius rei, vna eſt. 1
Depoſiti actio datur filiofamilias. 113
Deterioratarum re: precia. 125
Dignum precium,quod. 156
Diſtinctionis vtilitas. 53.57
Diuiſio an ſit,ex precio. 117
Diuturnum eſt an. 20. 101
Diuidua alia lege, natura, arbitrio. 115
Doctor vt teſtetur de ſcientia diſcipuli. 40.43
Dos licet æſtimata quando eadem peti debeat. fol. 151.& 26
Doti obſtat compenſatio. 16
Dos in bo. mariti reuocabiliter. 159
Duces cur retineant titulos occupat: à Turcis. fol. 57.59

E

ELectio datur multis in caſibus an rem, an precium quis velit. 22.23.24.25
Emphyteut. penſiones hodie æquant reditus. fol. 103
Emphyt. confiſcatā dominus poteſt luere. 21.59
Emphyt. valet minoris tertia reliquis. 132
Emens in fraudem fiſci quando recuperet precium. 28
Emptor deponit precium in caſu fideicommiſsi. 15.& 21
Emptor ſoluens alienam pecuniam non liberatur. 149

Emptorum potior qui prius ſoluit. 116
Euentus bonus non parit minori reſtitutionem. fol. 47
Euentus dat modum æſtimandi. 89.47.49
Expenſæ in ornanda nuru vt probentur. 68
Expenſæ an veniant nomine precij. 132
Exiguum, quodnam. 74.75
Exigua res eccleſiæ poteſt alien. ſine ſolennitate. 22
Exiguum precium arguit furtum. 124
Executioni ſententiæ obſtat ſolutio. 15.17
Executio pro expen. illiquidis. 185
Excuſsio neceſſaria agenti ad hereditatem venditam. 37

F

FActorum æſtimatio. 113
Factum qui debet poteſt ſoluere æſtimationem. 113
Falcidiæ computatio habet locum in omnibus alijs caſibus. 161
Falcidia æſtimatur ſecundum tempus mortis. 81
Falcidia detrahitur de ipſis indiuiduis. 1
Familiæ herciſc. æſtimatio. 172
Feudo legato debetur æſtimatio. 103
Feudatarij diſcordes vt ſe diuidant. 159
Feudum promiſſum debetur, non æſtimatio. 26
Fideiuſsionis de non offendendo origo. 40.45
Fideiuſſor non tenetur de acceſsionibus. 138.
Fideicommiſſo grauatus an ſatis ſit reſtituere vtile.

vtile vel precium. 93 26.
Fiſcus quando teneatur reddere precium. 20
Fodræ vt æſtimentur. 105
Frater an teneatur emptum communi nomine reſtituere cum fructibus, 87
Fructus vt æſtimentur et probentur. 97.98
Frumentum triennio corrumpi. 98.65
Frumenti valor non creſcit vltra triennium. 96. 97.99.
Frumenrum depaſtum in herba vt æſtim. 89
Furta exigua iungi ad pœnam. 73
Furtiuum quando præſumatur. 29
Furtiua re vendita, precium non eſt furtiuũ. 107

G.

Gabella ſoluenda ſolum de re æſtimabili. 40
Gabella an deducatur ex contractu conditionali. 106
Gladij poteſtas res propè diuina. 105
Garzonus pauper non tenetur ſtare conuentis. fol. 127.131.

H

Habitus latent intus. 40
Habitationis legatum vt æſtimetur. 47
Hæredes tenentur pro quota. 8
Hæreditatis petitio datur contra habentem preciũm eius. 37
Hypotheca nõ admittit precium loco rei. 34.38.
Hypotheca non tollitur ſatisfactione. 12
Hortus non ſemper eſt prædium vrbanum. 137

I.

Impenſam exiguam non petit maritus ſecus neg. geſt or. 73.74

Im-

Immenſum precium quod. 156
Impenſa an aliquando ſignificet precium. 167
Incendij caſus vt æſtimentur. 7.48.49
Ineſtimabilia. 44.45.
Inſinuationem onera tollunt. 57.132
Inuentarium quid probet. 63
Intereſſe quando excedat duplum. 177.90.
Interdicta poſſeſſoria dantur contra vtētem. 94
Indiuiduorum æſtimatio. 114.115
Infamia tollitur ſublato peccato. 136
Iniquum precium, quod. 154
Inſita per colonum vt æſtimentur. 166.167
Incertos caſus quis taxet. 172
Incerta petitio: item promiſsio. 174
Iniuriæ æſtimatio. 195
Iuramentum inducit fictam ſolutionem. 12
Iurans emiſſe, non tenetur dicere quanti. 63.69
Iuriſconſulio primario credi. 199
Iudex fatuus condemnat ad precium cum res petitur. 14
Iura vt æſtimentur. 103
Ius in diem vt æſtimetur. 103.106
Iudex ex officio taxat precia quorundam. 172
Iudex in dubio eligit minus. 171
Inſtitutionum iur. ciuilis ſubuerſio. 166
Iuriſdictionis valor. 103
Iuriſdictio vt æſtimetur. 103
Iuriſdictis nomine quid veniat. 104
Iuriſdictionis fructus. 103
Iuſtum precium, quod. 143
Iuſtum precium vt probetur. 143

Iuſta

Iuſta æſtimatiò non attenditur in emendis conſinijs. 156
Læſio modica eſt ſexta. 77
Legitimæ petitionem non impedit oblatio precij. 37
Legitimæ filiorum pater omnia alien. non præiudicat. 116
Legatum rei incertæ vt æſtimetur. 47
Legatarius poteſt non decedere de pignore, ſoluto precio. 25
Legatum ſpei. 59
Rei alienæ. 173
Legatarius non poteſt excipere de æſtimatione. fol. 159
L.1.C.de ſent. declarata, Item. 177
L. quib. dieb. ff. de cond. Item. 166
L. ex damni inf. item. 166
L. ſi famil.ff.fam. her. Item. 159
L. Labeo, item. 32
L.Rogaſti. ff. ſi cer. 44
L.1.ff.de rebus dubijs, declarata.
Libellus alternatiuus. 13
Liber æſtimi. 63

L

Libri inutilis precium. 63
Litigioſam rem præſumi minoris venditam. fol. 63.69.47
Licitatio inter cohæredes. 57
Lycurgus vſum argenti interdixit. 1
Liberi corporis æſtimatio. 44
Litigioſi pœna non habet locum in corruptibilib. 98

Locator

Locator vt probet inuecta. 99
Vt ſua impenſa deferat penſionem. 134
Locatio vno numo, eſt donatio. 117
Locatio ſine precio. 117. 120
Locatio eccleſiæ non vitiatur ob ſextæ læſionẽ. fol. 77

M

MAnus precium eſt de iure naturali debitum. 129
Manus precium eſt quod artifici debetur. 127
Mandatum includit clauſulas ſolitas. 136
Mandatarius vtitur retentione pro impenſis. 20
Mandans emi intelligitur iuſto precio. 146
Mandatario debetur intereſſe ceſſans. 23
Mentis precium. 63
Merces vt probetur. 128
Metum paſſus iurat in litem; amittit poſſeſſ. 23
95.
Melioramenta vt æſtimentur. 159. 167
Militiæ legatum. 16
Minimum precium. 73
Modica læſio eſt ſexta. 77
Monetæ taxa. 203
Monetam ad curſum non obſtan. proclamate, expendi. 293
Mutuum improprium. 117

N

NAturale precium quod. 149
Negotiorum geſtori debetur etiam impenſa exigua. 74

Notario

Notario per eccleſiam quando debeatur merces. 130
Notarius conficiens inſtrumentum an ſibi præiudicet. 21
Numus à numerando. 6
Numi non æſtimantur. 1
Numeratio precij an præſumatur. 6

O

Oblatio quando ſufficiat. 21
Obligatio conditionalis an obſtet creditori puro. 51
Officialis quando præſumatur ex pecunia domini emiſſe. 33
Onera precium minuunt. 133

P

Pacta non ſunt re vera pars precij. 117.123
Pater confeſſus habuiſſe precium in fraudē legitimæ. 118
Pacta informatiua. 123
non eſſe partem precij. 7
Parapherna ſi pereunt vt æſtimentur. 83
Peculij æſtimatio. 167
Peritorum æſtimatio. 199
Penſio eſt loco alienat. 187.122
Perſona vt æſtimetur. 188.190
Pecunia non æſtimatur. 1
Pecunia loco fundi. 17
Poſſeſsionis in rapina æſtiman. exemplum. 92
æſtimatur quinque pro cento. 161
Pœnæ conuentionales vt æſtimentur. 61
Pœna ſoluta an tollatur obligatio. 61

an

an excedat duplum. 62.177
Pęnæ non exactæ iuriſdictionis. 103
Pignoratitia non admittit pactum legis commiſſ. 200
Picturæ æſtimatio. 167
Piſcatori an debeatur lucrum ceſſans. 47
Precium, & res quando amittatur. 29
Precium cum abeſt res abeſt. 32
Precium ſex caſibus loco rei eſt. 33.37.38
Precium euentus, & conditionalium. 47.48
Precium definitur quinque modis. 1.2.3.4
Precium non ſemper debet rei æquiualere. 1
Precij non ſoluti exceptio obſtat executioni. fol. 15.16.17
Precium ante rei traditionem an numerandum. fol. 15.19.20
Precium vnde dictum. 19.20.21
Precium an res detur quandoque eſt in electione. 23.24.
Precio non taxato agitur ex contractu imperfecto. 15.16.17.
Precij ſpecies viginti. 53
Precium legale. 54
Precio vno, an plurib. vendatur refert. 61.77.78.79.80.
Precium vt probetur. 63.66.68.69.73
Precium ſaxi in ſpecie probandum. 73
Precium libri inutilis. 63
Precium rei ſuæ quilibet ſcire præſumitur. 66
Precium conuentum in dubio, iuſtum. 145
Precij iuſti ſpecies. 146

Precium verum. 147
Precium commune. 148.152
Precium ſingulare. 151
Precium conuentionale. 154
Precium iniquum. 154
Precium intelligitur deductis oneribus. 132
Precium onerata diminuunt in tertia. 132
Precium manus. 125.127
Precium rei deteraræ. 125
Precium in exiguis iuramento probatur. 73
Precium exiguum quod. 73
Precij pluralitas vt cognoſcatur. 92.79
Precium poſſeſsionis. 92.93
Precium indicat contractum. 117
Precium locationis perpetuæ. 122
Precium refert an ſit confeſſatum. 124
Precij reſtitutio arguit fraudem. 123
Precij ſolutio vnica arguit emptionem. 123
Precio,& nomine precij, idem ſunt. 121
Precarium an præferatur conductioni. 117
Principis taxa. 203
Probatio exigui precij fit iuramento. 73
Precium rei & ex re. 107
Precium ab vxore, viri eſt. 107
Precium ex re furtiua,non eſt furtiuum. 107
Precium iuſtum,quod. 142. 144
Precium iuſtum non præſumi in debitis grauato. 142. 143
Precij iuſti duæ ſpecies. 142
Precij momentanei ratio habetur contra moroſum. 144

Precium

Precium dignum. 156
Petitorio agi quandoque poſt poſſeſſ. 93
Poſſeſsio ſine citatione vt auferatur. 18
Procuratoris fiſci inopia nocet contrahen. 31
Proprietatis æſtimatio. 101.102

Q

QVanti res eſt in Digeſt: libris quid ſignificet. 91.147
Quarta vxori ex ſtatuto debita vt ęſtimetur. 159
Quotitas quid ſignificet. 117.119.120
Quotam an partem quis leget differunt. 132
Quota vnius denarij ſubiacet oneri aureorum mille. 136
Quæſtiones in iure ſunt mixtæ. 159

R

RAriora precioſiora. 63.69
Reconuentionis origo. 115
Reditus differunt à fructibus. 97
Reditus annorum viginti conſtituunt precium proprietatis. 97.101
Redimendi facultatis æſtimatio. 105
Renunciatio Abbatiæ. 39
Repudiatio non fit antequam ius competat. 57 60.
Reſtituere iuſſus tenetur etiam fructus. 137
Retrahendi iurium origo. 153
Rota Genuæ reprehenſa. 35.38.39
Reuocatoria conuentus offerens precium liberatur. 159
Rixoſus cogitur reſtituere precium iniquum. 155

Stallono

S

Stallono occiſo deberi damna. 51
Statuti Mediolani c.91.vol.2. de palis relinquendis &c. declaratio. 171
Satisfacere quid ſit. 13
Sartorum merces. 127. 128
Sterilis rei æſtimatio. 63
Seruitus omnis indiuidua. 115
Singulare precium. 151
Sententia non ſui Iudicis non ratificatur. 113
Sententia ſuper precio fructuum. 95
Sententia retrotrahitur. 49
Solutio in alia re. 33
Sportulæ non debentur in communi diuidundo. fol. 46
Suppellectilem non extare, vt probetur. 99
Sublocatio in æqualem fit. 192
Subtilitas in iudicijs. 195
Stultitiæ precium. 57
Summum precium, quod. 147

T

TAxa Principis. 203
Tegulæ non debent auelli. 136
Teſtes vt deponant de precio. 63
Teſtibus variantibus res eſt arbitraria. 65
Timoris precium. 57
Tutor debet vendere iuſto precio. 145
Tutor non poteſt diſtrahere pecuniam collocandam. 17
Tutor non tenetur reſtituere] niſi recepto verſo in rem. 15.19

Triticum

Triticum vetus pro nouo non ſoluitur. 98
Triticariæ actionis natura. 178

V

VAſſallus an conſtituat vſumfructum formalem. 94
Vendere quis cogatur. 142
Venationis alea vt æſtimetur. 47
Venditor rem, an emptor prius teneatur ad precium. 17
Venditoris fraus an noceat emptori. 24
Villa dituta an maneat vſusfructus. 136
Ville precium. 75
Vi deiectus non amittit poſſeſsionem. 91
Vinum vt æſtimetur. 63. 67
Vniuerſalia quæ. 33
Voluptuaria vt æſtimentur. 40
Verum precium. 147
Verborum interpretatio occupat totum ius ciuile. 166
Verſum in rem quis probet. 30
Vſurarij res an ſubiaceant reſtitutioni vſurarũ. fol. 39
Vſusfructus æſtimatio. 103
Vſucapio ex leui cauſa non reſcinditur. 196

Errata ſic corrige.

Pag. 13. Lin. fin. ſedendo, cedendo.
pag. 16. Lin. 14. adeat, ad.
pag. 21. Lin. 25. ello, ecce
Pag. 26. Lin. 26. vt in, eſt in.
Pag. 29. Lin. 13. qui tunc, quia tunc.
Pag. 31. Lin. 6. liberaret, liberaretur.
Pag. 68. Lin. 20. contumaciam, contumaciæ.
Pag. 75. Lin. 11. ſanxiſſa, ſanxiſſe.
Pag. 76. Lin. 28. vitam, vnam.
Pag. 76. Lin. 29. drachmas, drachmarum.
Pag. 99. Lin. 22. ff, qu. ff. de quæſt.
Pag. 125. Lin. 28. reddit, reddi, accipit.
Pag. 127. Lin. 1. traemus, tractemus.
Pag. 135. Lin. 19. inſidij, inſidijs.
Pag. 168. Lin. 23. æſtimat, æſtimet?
Pag. 180. Lin. 27. poſſit, poſcit.
Pag. 181. Lin. 5. fœlis, fœlix.
Pag. 181. Lin. 18. papyracei, papyraceis.
Pag. 182. Lin. 1. neceſſaria ſaltem, neceſſaria ſæpè.
Pag. 185. Lin. fin. actionum, actionum ibid.
Pag. 190. Lin. 24. paris, pacis.
Pag. 192. Lin. 12. hominum, hominem.
Pag. 192. Lin. 21. imslior, amplior.
Pag. 192. Lin. 4. exulterat, exulcerat.
Pag. 205. Liu. 5. continua, continet.
Pag. 209. Lin. 25. aſpreſſa, expreſſa.

Præfatio totius operis.

QVæſtiones, opiniones, regulas de Precio, & Aeſtimatione diſperſas per iuriſconſultorũ ſcripta, à nullo antea collectas, qua potui diligentia conquiſiui, redegique in quatuor libros ordine digeſtas. volumen hoc leue videbitur nume-

ranti

ranti carthas, & foliorum exiguam molẽ oculis me tientitat graue animo expendenti pondera quæſtio- num, & argumentorum vim, ac conſideranti exiguo in catino precioſa ſæpè ædulia collocari. argumento c. ſtatuimus v. pondere c. 11. q. 1. cæterum abſolutũ eſt, ſi quidem peruenit ad altitudinem quam deſti- naueram: ſed imperfectum ſi quis excipiat ei addi poſſe, inuentis enim facilè eſt addere, vt difficillimũ inuenire. vtinam placeat eruditis multa huic volu- mini addere, ingeniaque ita exercere vt ab hoc exi- guo initio in magnum, legitimumque volumen eua- dat. additionibus & gloſſis, lituris, & caſtigationi- bus id fiet, nã vt liberi, ſic libri caſtigando emẽdatio res, & meliores fieri poſſunt & debent: id ꝗ egregiè præter cæteros fecit ex priſcæ ætatis iuriſconſultis Scæuola acer reprehenſor Galli Aquilij l. Aquilius Gallus, ff. de lib. & poſth. Non ſũ is qui cum perti- nacia verſer in iure ciuili tradendo, libentiusque ca lamo vtar, quam auribus; pulchrum arbitror cum laude à multis audiri, vtile verò eſſe audire ſcientio res. in tam enim effuſa librorum, & opinionum de iure ciuili varietate vnus multa, omnes plurima me minisse, poſſunt, ſingulas uerò fallentias, quas vo- cant, ampliationes deciſiones, leges, conſtitutiones mæandros, diuerticula ſingula, nec vnus nec omnes. profectò ius ciuile cum ſit res diminuta, controuer- ſa, anceps, varia, non conſtaret vlla ex parte imo ſqualeret, niſi iuriſconſultorũ perpetuis, magniſque altercationibus in forũ quotidie deduceretur, in eoq. diduceretur velut ſtamen in opere textorio, & aſſi- duo vſu excolleretur l. 11. §. poſt originem, ff. de orig. iu.   Sed ordiamur.

DE PRECIO, ET AESTIMATIONE.

LIBER PRIMVS.

SVMMARIVM.

Precium quid ſit explicatur quinque definitionibus.
Pecunia data ad oſtentationem non eſt precium, ſed commodatum.
Emptor ſoluens alienam pecuniam non liberatur.
Maſſa auri non eſt precium.
Precium non conſiſtit in quantitate continua, vt lāx.
Precium conſiſtit in ære ſignato.
Aes non ſignatum non dicitur precium.
Pecunia non æſtimatur.
Aeſtimatio non cadit in numis.
Reuocatoria conuentus offerens precium liberatur.
Falcidia detrahitur de ipſis diuiduis.
Pecuniæ vocabulum vniuerſale.
Precio poſito ſuper menſam Notarius poteſt ſcribere illud numeratum fuiſſe.
Numos minutos an ſufficiat appendere.
Exceptio, quatenus facere poteſt, non refertur ad æſtimationem niſi fructuum.
Precium non ſemper debet rei æquiualere.
Lycurgus æris, & argenti uſum prohibuit.
Aeſtimationis vocabulum ſumitur pro precio.

CAP. PRIMVM.

PRecium eſt taxatio numeri pecuniæ probæ, & iuſti ponderis definitis eius nominibus vt ſolidorum; vel librarum, in quæſtione quanti res eſt, vt colligitur ex l. vnde Neratius ſcribit v. precij igitur, ff. ad leg. Aquil. & ex l. 1. cum ſeqq. C. de falſa moneta, ex Myſingerio, §. in bonæ fidei, Inſt. de Actio. vel ſecundo: Preciũ eſt rei æſtimatio commutandæ cũ certo numero numorum dandorum ei, qui eorum dominus nunquam fuit, ſed quem tradens dominum facere tenetur, vel tertio: Precium eſt adæquatio commerciorum quæ fit varijs de cauſis pecunia ad id percuſſa, ſignataq; intercedente, in quo ſoluendo ſi mora fiat, æquum eſt ſarciri id quod intereſt moram non eſſe factam, vel quarto: Precium eſt pecunia ex venditione rei, l. officio, ff. fam. her. l. quòd ſi in diem v. ſed, ff. de pet. hær. vel quinto: Precium eſt quædam menſura exequans commercia moneta, quæ apta eſt minui, augeri pactionibus, teſtamẽtis, proq; rerum, temporum, locorum, & iudiciorum varietate. l. precia ff. ad leg. fal. Cauſa efficiens precij lex, Iudex, priuatorum conſenſus, Materia, moneta, forma numeratio per ſolidos, vel libras, vel quid ſimile, finis æqua diſtributio. Cum enim mens noſtra ponit in altera parte trutinæ rem, mercẽ, operam, in altera pecuniã

pro

pro re,merce,opera,& hæc in quæſtione quanti res eſt inuicem comparat, concipit opinionē, & æſtimationem de re, opera,merce,taxat modum,numerumque pecuniæ loco rei dandæ, ꝙ precium vocamus.

Dixi precium eſſe æſtimarionem numorum dandorum ei,qui eorum dominus antea non fuit. Nam cum datur pecunia ei qui antea dominus fuit non tam datur,quam redditur, vt in depoſito, vel commodato, fortaſſe dedi pecuniam oſtentandi cauſa,non ut eſſet precium l.ſæpè.ff. commod.

Tenetur autem emptor venditorem precij dominum facere,non ex natura contractus emptionis,& venditionis,ſed ex natura rei debitæ. Iaſon §.Sic itaque num. poſt 12. in quæſtione An venditor teneatur ad dandum,vel ad tradēdū. Propterea que idem Iaſ. ibid. n. 34. ait non vitiari libellum in quo quis petijt furem condemnari ad rem dandam, maximè cū res non extat, nam,tunc, inquit, dominus non poteſt conſequi niſi æſtimationem. Licet autem ſoluendo quis alienos numos non liberetur l. ſi alieni. §. Stichum.ff.de ſolut. venditor tamen ſi acceptis alienis numis pergat eos petere repellitur exceptione doli l.ſi is cui,ff.de ſolut.

Dixi precium eſſe modum,numerumque: quia latera auri,maſſa argenti,lanx,nō poteſt eſſe precium nec loco precij dari, quamuis permutari poſſit,vt ait Follerius in praxi cenſuali.n.97. &

Tiraquellus gloſ.14.§. 1. nume. 41. de Retract. Bertaz.conſ.126.de pluribus delictis.n.14.vol.1. Tob.No.conſ.101.n.15.l.1.ff. de re permut.§. precium Inſt.de empt. & vend.

Dixi eſſe pecuniæ probæ .i. ex ære probo non adulterato in officinis, & latebris impoſtorum, ſed confecto,& percuſſo ac ſignato à publicis monetarijs: teſte etiam conſuetudine,æs .n.quod nō eſt ſignatum non eſt vſui,in precijs conſtituendis,ſed ſi eſt factum poteſt commodari, deponi pignori dari,legari,l.Quintus,Mutius.§. An,cui argentum legatum eſt,ei numi quoque ff.de auro,& arg. leg.

Dixi precium eſſe æſtimationem : nam cū res non æſtimatur, ſed numi dantur, re non æſtimata, vt viciſsim mihi detur aliquid, fit permutatio, ſiue contractus innominatus. gloſ. fin. de cond. ob cauſam : æſtimatur autem res non numus. in numis enim æſtimandis nullius iudicis egemus auxilio,cum certa ſit numorum æſtimatio, eos enim vſus,nec ærugo deterit nec pondus imminuit,nec quiſquam ſine periculo pœnæ adulterat. quare,prima facie,nil intereſſe videtur pecuniam pro pecunia ſolui. atque ob idipſum Iuriſcōſultus in l.ideo in arbitrium, ff.de eo quod cer.lo.negat contra non reſtituentem numos, poſſe iurari in litem.atque ob idipſum quoque poſſeſſor alienatarum rerum in fraudem,ſi reuocatoria conueniatur à creditore quantitatis, poteſt ſoluendo debitum vti retentione, quia

eius

eius nil intereſt,cum in quantitatibus, (vt verbis Iaſonis vtar) non cadat affectio. §. Item ſi quis.nu.113.Inſt.de Actio.

Dixi æſtimationem fieri varijs de cauſis,vt v.g.cõpenſationis l.ſi ambo ſocij parem,ff.de compẽſ. vt gratia donationis l.ſancimus C. de donat. v. reliquam æſtimationis quantitatem.vt g. collationis.l.1.§.portiones,ff. de coll.bo.vt gratia arrogationis l.nec eis §.ijs,ff.de adopt. vt gratia euictionis, l. 1. ff. de euict. vt gratia legati vt gratia dotis,vt gratia verſi in rem patris,eccleſiæ,mulieris, minoris,hæredis,l.vir vxori l.ſi mulier,ff.ad Velleia. l. tutor pupilli vt ſciatur an Falcidiæ locus ſit,cum tamen non de æſtimatione ea detrahatur, ſed de ipſo corpore, ſi diuiduum ſit quod legatum eſt l.1. §.ſi vſusfructus. ff.ad l.Falcid.nã ſi indiuiduum vt ſtatua, ſecus. l.lineam,ff.eod.& l.ſi is qui quadringenta §.quædam legata.v.denuntiet, & ſic ſoluit totum proteſtando de æſtimatione.

Dixi numorum,ſiue pecuniarum,vt ſignificarẽ iſta vocabula non differre. Santarana tract.de ſponſio.mercat.p.4.num.64.quamuis pecuniæ nomẽ ſit generalius. Ariſtoteles autem ait pecunias eſſe vniuerſa,quorum æſtimatio menſuratur, & taxatur numo.idem legitur in c.ſolum quicquid c.1.q 3.l.pecuniæ, ff.de verb.ſign. imo iure veteri rogatus reſtituere omnem pecuniam intelligitur rogatus reſtituere vniuerſa bona. l.Nam quod §.non omnis ff.ad Trebell.

Dixi precium pecunia numerata conſiſtere: quia id quod non numeratur, ſed appenditur tanquã vnum, & continuum corpus, non eſt precium. l. ſi pœnæ. ff. de cond. Ind. precium enim non conſiſtit niſi in numerata materia: §. Item precium, Inſt. de empt. Bal. l. talis ff. de leg. 1. idque etiã vocabulum demonſtrat: ſi quidem numus à numerando dicitur. quare ſi tabellio ſcribat precium traditum, cum non eſſet numeratum ſed ſolum in menſa collocatum, falſum ſcribit. Capicius deciſ. 68. & ſi contrarium defendi poſſet. cũ .n. viſus ſit vnus ex quinque modis traditis per doctores in l. quod meo. §. venditorem, ff. de acqcuir. poſſ. acquirendi poſſeſſionem rerum ſine apprehenſione exhibitaque pecunia in mẽſa eius poſſeſſio cenſeatur tradita, neceſſariò antequam traderetur præſumitur numerata: alij negant hoc caſu præſumi, imo neque credi aſſertioni partium l. qui negotia.

Hac de cauſa, cum precium pecunia numerata cõſiſtat reſpondi conductorem quendam temerè diſputauiſſe aduerſus locatricem, dum contenderet licuiſſe ſibi ſoluere, penſionem appendendo ſeſtertiolos ſingulos, quos ipſa abutens nimia debitoris, & teſtiũ patientia biduo appendi voluit, cum locatrix contenderet eos ſeſtertios debuiſſe quoque numerari: contra conductor allegaret imo debuiſſe cogi in aceruos, & appendi, nam & cameræ exactores ſolere minutam pecuniam appendere tantum. nimirum regios

gios theſauros tractant, & cũ exigunt pecuniã minutam, quia odere longam numerandi moleſtiam, miſcent eam, & componunt in aceruos, deinde appendunt quaſi corpus commune. hoc uerò ſi paſſim reciperetur, eſſet vtilisſimũ debitoribus. nam hoc pacto fieret numorũ qui nõ ſunt iuſti ponderis compenſatio cum ijs qui excedũt iuſtum pondus. id quod accidit in alijs ſpeciebus. l. ſi duorum, ff. de actio. emp. l. ſi duos ſeruos, ff. de euict. & l. quod ſupra §. quod vulgò. ff. ad leg. Falc. vbi cumulatur hæreditas pupilli, & patris, vt habeatur loco corporis unius.

Dixi æſtimationẽ fieri varijs de cauſis: æſtimamus verbi gratia rem vt ſciatur ſumma quinquageſimæ ſoluendæ domino directi. l. finali C. de iure emphyteut. & vt ſciatur quænam corpora ſint reſtituenda in caſu ſocietatis de quo Vbaldus de duobus fratribus p. 11. num. 34. & alijs de cauſis quas infiniti laboris eſſet referre. Notandum in exceptione quatenus maritus facere poteſt vel aliæ ſimiles perſonæ, non æſtimari ædificium, ſed fructus Boerius decif. 19. num. 7. Bart. l. 1. C. de iuris, & facti ign.

Dixi monetam eſſe Precij materiam: eamque intelligi eſſe partem precij præcipuam, non pacta: nam cum vulgò dicimus pacta eſſe partem precij, abutimur vocabulo ſignificantes propter pactum rem vilius fuiſſe venditam, vel carius. l. fiſtulas, ff. de contrah. empt.

Dixi precium eſſe adæquationem; nam vt plurimũ

precium datur vt tantundem adſit contrahenſi nobiſcum de pecunia noſtra, quantum ei de rebus nobis traditis abeſt: nec refert quod non ſemper neceſſe ſit precium rei reſpondere, nam vt leges ad id quod plerunque accidit ſe accomodāt l.nam ad ea, ff.de leg. ſic nos in definiendo precium ad id quod communiter fieri ſolet, vulgoq; receptum eſt ſermonē accomodamus. quamquam non eſt ſemper neceſſe precium reſpondere, & eſſe æquale rei.l.generaliter, ff. de fid. lib.§.ſi quis alienum v. etiam ſi modicum, & §.ſi cui v.quia nihil precij nomine videar accepiſſe l.vnum ex familia, §.ſed & ſi fundum v.ſi præterea tantundem relictum eſſet quod fundi precium efficiat, ff.de leg.2.& l.Imperator.§.ſic ff.de leg.2.v.enimuero ſi pecunia accepta rogatus ſit rem propriam quanquam maioris precij, hæredes quoque conueniuntur pro portionibus hæreditarijs, licet æſtimatione facta alterius pars precioſior reperiatur.l.1.C.ſi cer. pet. Prima facie igitur precium ſine diminutione æquale rei eſſe debet, remque ſine diminutione patrimonij à ſe abdicat qui precium eius accipit.ea de cauſa enim vſum pecuniæ gentes excogitauerunt, vt eſſet contractuum æquilibriū, & vt iudices ſuum cuique commodius tribuere poſſent l.detrahere fin.ff.de adim.leg & quæſtiones plurimas dirimere; huius ſententiæ auctorē habeo Paulum l.1.ff.de contrahen.emp.v.æqualitate, & ff.de vſusf.accreſc. verſ.poteſt æſtima-

tis

tis rebus certæ pecuniæ nomine caueri de reſti tuendo precium loco proprietatis. hoc enim commodum eſt,& l.1.§.ſi hæres,ff.ad Trebell. v. Iulianus autem cauendum non putat: ſed æſtimandum fundum ſine hac cautione &c.quæ ſen tentia multas queſtiones dirimit.

Lycurgus tamen,cuius diſciplina Lacedæmonij liberi per annos octingentos ſtetere,vt eſt apud Liuium dec.4. lib, 9. pecuniam malorum multorum nutriculam eſſe cum perſuaſum haberet, auri,& argenti vſum Spartanis interdixit,aucto re Iuſtino lib.3.omniaque compenſatione mercium fieri voluit. Sed vitam malis expertẽ traducerent homines ſi rebus vti ſcirent, nulla re abuterentur.

Duplicem titulum operi facimus, quia licet precium ſit æſtimatio quædam .i. opinio quæ animo concipitur ſolo,quo ſenſu ſumitur vt declarat gloſ. l.cum qui tacitam ff.de his quib. vt indig.v.precia fructuum .i. æſtimationem. Abbas c.cum cauſam,de teſt. num.3. qui propterea ait teſtem etiam nō interrogatum, in quæſtione de precio, teneri reddere, cauſam, licet, inquam, precium ſit quædam, æſtimatio, & Maſcardus concl.650.nu.1.dicat æſtimationem eſſe commu nem de precio opinionem generalior tamen eſt appellatio æſtimationis quam precij,multasq; quæſtiones contulimus ea de cauſa ſub titulũ æſtimationis,quæ commode locari non poterãt ſub titulũ precij,propterea duplicẽ titulũ ope

ri præpoſuimus. Fatendum tamē eſt æſtimationis nomen accipi pro precio quandoq; l. illicitè ff. reb. eo. verſ. vtilis actionis æſtimatio facta, eaque ſoluta eſt l. 1. ff. de tut. & rationibus §. non tantum v. conſiderandum eſt in hac actione vtrū precium rei tantum duplicetur, an etiam quod pupilli interſit: & magis eſſe arbitror in hac actione quod intereſt non venire, ſed rei tantū æſtimationem, frequentius æſtimatio ſignificat decretum ſententiamque iudicis de re dubia, quo ſenſu ſumitur æſtimatio, & verbum æſtimo apud Iuriſconſultos cum aiūt Iudicem in arbitrarijs actionibus poſſe æſtimare pro negotij qualitate Iaſ. §. præterea. num. 5. l. ſi quis à liberis v. æſtimare iudices debent, ff. de lib. agnoſc. l. Publia ff. depoſ. v. iudicem æſtimaturum, loquitur ille textus de quæſtione an ſtandum ſit ſcribenti pro ſe, & an inſtrumentum poſſit ex parte acceptari.

Definitionibus plurimis vſus ſum, in precij explicatione, nam licet vnius rei vna ſit definitio apud philoſophos, vnius tamen rei multiplicem afferre definitionem vt oratori ſic iuris, & legū interpreti conceſſum eſt: cum enim in iure omnis definitio ſit periculoſa, vixque ſit vt ſubuerti non poſsit l. omnis definitio ff. de reg. iu. Sæpe definiendo conari debemus (vt planè intelligatur typus operis, & quid ſit id de quo agitur) ſi non definitionem ſaltem quod proximè ad definitionem accedat afferre. His ita poſi-

tis

tis ſciendum eſt differre hæc inter ſe; ſoluere, ſatisfacere, quaſi ſatisfacere.

SVMMARIVM.

Soluere, ſatisfacere, quaſi ſatisfacere differunt.
Solutio non fit in rei vindicatione.
Ceſſio actionis non eſt ſolutio.
Præſcriptione non tollitur naturalis obligatio.
Vſurarius non liberatur fideiub.
Fideiuſſor non eſt in caſu vt repetat à principali eò quia iurauit ſe ſoluiſſe.

CAP. SECVNDVM.

ALiud eſt ſoluere (in actione perſonali, in vẽdicatione enim ſolutio non fit, ſed reſtitutio rei) aliud ſatisfacere, quaſi verò ſatisfacere omnino diuerſum. emptor numerando venditori Precium ſoluere, at cũ dat inſolutũ, pignusve vel promiſſorem ſatisfacere dicitur, cũ verò impetrat dilationẽ obliquè & quaſi ſatisfacere ipſaque acceptilatio non eſt naturalis ſolutio, & ſi pro ſolutione eſt. l. indiẽ. ff. de Acceptil. Inſt. quib. mod. toll. §. 1. l. non ſolum. §. ſi is qui ff. de lib. leg. præterea conſtituendo quis dicitur ſatisfacere non ſoiuere. l. promiſſor ff. de conſt. itẽ cedendo. nam ceſſio ſuccedit loco ſolutionis. l. creditor ff. de pig. quamuis gloſ. l. legaui circa finem ff. de lib. leg. neget ceſſionem actionis haberi

beri pro ſolutione. Item qui publicano rem derelinquit, vel præſcriptione aduerſarium ſubmouet non ſoluit, ſed quaſi ſatisfacit l. ſi pupillus ff. de adminiſt. tut. v. is autem; proindeque preſcriptione ſublata ciuili obligatione remanet naturalis, cui fideiuſſor accedit. Hanc differentiam expendens Iuriſconſultus l. grege, ff. de pign. §. etiam creditor: creditor, inquit, non tenetur decedere de pignore licet debitor velit ſatisfacere ideſt ſatisdare: nam hypothecaria non tollitur, niſi ſolutione l. is cui, ff. vt leg. no. cau. l. item liberatur, ff. quib. mod. pig. ad hoc tex. c. quia fruſtra de vſuris lib. 5. v. vſurarius tenetur reſtituere vſuras, nec ante abſoluitur, licet velit fideiubere niſi creditor conſentiat, quia tunc ſatisfactum eſt. Procurator itaque vendens rem domini, non facit rem emptoris, niſi precio ſoluto. l. fundus. qui Lucij Titij erat ff. de reſcind. vend. v. precium &c. ergò non proderit ſatisfeciſſe. l. procuratoris §. planè ff. de tribut. l. ſi procurator ff. de iure fiſci. Sed nihil eſt quod magis hanc differentiam comprobet Velleiano quo mulieri ſatisfacere prohibetur, at non ſoluere. Nec omittendum illud de fideiuſſore, qui ſi conueniatur, & iuret ſoluiſſe, non tamen poteſt repetere à reo: nam vt poſſit repetere, requiritur vera ſolutio non ſatisfactio. iuramentum autem eſt ficta ſolutio vt ficta quoque probatio Iaſon §. Item ſi quis nu. 8. & §. quadrupli. n. 42.

SVM-

SVMMARIVM.

Soluere an dicatur qui ſatisfacit.
Satisfacit qui loco rei precium dat.
Fideiuſſio eſt quaſi ſatisfactio.
Furto re ſubtracta debitor liberatur ceſſa actione aduerſus furem.
Ceſſio ſemper fit in caſu quo quis tenetur quia habet actionem.
Aeſtimationem non præſtat is à quo res petitur, ſed rem.
Libellus in quo petitur alternatiuè res vel precium.
Libellus peto ius, & iuſtitiam.

CAP. TERTIVM.

Tertio capite quærendum eſt, an ſatisfactio vice ſolutionis admittatur, ſiue quaſi ſatisfactio, quod videtur. l. cum res legata eſt. ff. de leg. 1. v. itaque ſi Stichus ſit legatus, & culpa hæredis non appareat, debebit eius æſtimationē præſtare (hoc verò ſatisfacere eſt) ſed ſi nulla culpa interuenerit, cauere de reſtitutione hoc verò eſt quaſi ſatisfacere. l. ſi domus alicui ſimpliciter, ff. de leg. 1. §. in pecunia legata.

Si quis tamen fuiſſet condemnatus ad æſtimationem rei amiſſæ, quæ poſtea reperiretur, poſſet eam offerendo liberari. Lopez lib. 5. collect. ll. Hiſp. p. 3. pag. 22. l. 19. quæ etiam ſi furto ſubriperetur, debitor ſedendo actionem aduerſus furē libe-

liberaretur: nam (vt ait gloſſa., l. etiam filios, ff. ſol.matrim. verſ.mulieri) generale eſt,vt om nes qui ideo tenentur, quia habent actionem, eam cedendo liberentur. Confitenti debitum ſit præceptum de ſoluendo dato termino, & ex cauſa permittitur, vt ſoluat æſtimationem. in magna, igitur annonæ penuria iuſſus frumentum dare ad alimenta,non audiretur ſi vellet æſtimationem ſoluere: l.1.c.de frumento vrbis conſtan.v. in pane cocto: niſi difficultas aliqua impediret commeatum. Si quis frumentum indebitè ſolutum conſumpſerit, ab eo precium repetetur,ſiue condicetur l. in ſumma, ff. de cond.Ind.cum .n.certum eſt non extare rem æſtimatio petitur l. in re furtiua; ff. de cond. fur.quod ſi dubitetur an extet,concipitur libellus ſub conditione hoc pacto; peto rem,& ſi nō extat,precium.Mandellus cōnſ.182. nu.38. Romanus conſ. 285.nu.1.ſic in legato de re aliena, quam dominus recuſat vendere. Peregrinus de fideicom.art.11.num. 98. Fatuus verò eſſet iudex qui ad æſtimationem condemnaret cũ res petitur.l.cſi quidam ſeruum.C.de fideicom.lib. omiſſa tamen petitione æſtimationis de re,quę non extat, libellus non vitiaretur in quo adeſſet clauſula ſalutaris,peto ius,& iuſtitiam miniſtrari,Mandellus conſ.182.nu.38. officioque iudicis iſtud fieri docet Papienſis in practica, in forma actionis realis Maranta in Speculo de ord. iud.p.4. tit. an ſit iud. ciuile vel criminale Afflict.deciſ.23.n.17.

S.V M-

SVMMARIVM.

Precij non ſoluti exceptio opponitur etiam in executione ſententiæ.
Precium an prius ſit numerandum quam res tradatur.
Precium dictum eſt quaſi præitium.
Precio non taxato agitur remedio recuperandæ ex cõtractu imperfecto.
Euictare ſemper precium reſtituitur.
Tutor repellit pupillum repetentem rem niſi offerat precium verſum in rem.
Conſecrans rem alienam tenetur ad precium.
Conſentienti alienationi rei ſuæ debetur precium.
Emptor deponit precium ſi emergit fideicommiſſum.
Pupilli conuentio ſine tutore poteſt ratificari à Principe.

CAP. QVARTVM.

QVarto loco quærendum eſt an liceat vllo caſu rem non ſolum, verum etiam rei eiuſdem precium habere. quamquam prima facie dicendum eſſet nullo caſu id licere; intellectui enim naturali repugnat vtrumque habere: nam ſi uni natura omnia tribuiſſet, cœteris quid daret non haberet. vnde ſæpe quæritur an duæ cauſæ lucratiuæ poſſint concurrere l. huiuſmodi legatum §. ſi Sempronius ff. de leg. 1. & l. ſi ſeruus legatus §. Stichum quem de te ff. de leg. 1. & l. Lu-

Lucius Titius ff.de leg.2. & l.ſi pluribus §. ſi ita legatum, vbi agitur de legatario cui militiæ legatæ precium teſtator viuens ſoluerat, eo verò mortuo iterum vel militiam, vel eius precium exigebat.

Et quia iniquum eſt rem & eiuſdem rei precium velle, propterea emptor ſi rem petat, venditor poteſt excipere de precio nondum ſoluto, & rẽ venditam retinere. Iaſon §. ſi quis iurauerit ff.de iureiur.nu.5.l.ſi in area ff.de cond. indeb. v. retentionem.

Mulier quoque ſi habet pœnes ſe rem pecunia mariti comparatam, & petat dotem, repellitur exceptione doli adeat ratam precij, l. ſi vxor filio donauerit ff.de donat.inter virum.

Quamuis denarius deſit venditori poteſt rem retinere pignori dd.in l.Iulianus §.offerri, nec .n. partis ſolutionem creditor cogitur admittere l.qui pignori ff.de pigno. & verſ. contra l. ſi pignori ff. famil. herciſc.& dd.l.permittendum. Poſſet quidem creditor agere vt detur pars precij l.age C.de tranſact. l. iam tamen ff. commodati, non tamen Mediolani, vbi ſtatutum prohibet creditum diuidi.

Si venditor iudicio laceſſitus ad rem tradendam, omitteret excipere precium nondum ſolutum, rata erit ſententia condemnans eum venditorem ad rem tradenda Iaſ.§.actionum num.127. 128. ex officio tamen iudex ſupplere poſſet, iuberecque precium ſolui, Salycettus contra ſen-

tiat

tiat: ſed Iaſon æquitate nititur, Salyceti ſententia dura eſt, coctuque difficilis, cum Executioni quoque ſententiæ exceptio precij nõ ſoluti poſſit opponi, Caſtrenſ. l. ſi pater, C. eod. & § offerri, exceptio enim precij non ſoluti non eſt de ijs quæ ſententiam oppugnant Gloſ. l. 1. C. de iuris & facti igno.

Sunt qui diſputent vter teneatur prius adimplere, venditor, an emptor: & ſiquidem emptor inops eſt, & ſuſpectus, debet ipſe prior offerre: ſed ſi idoneus, venditor tenetur prius dimittere rem, l. videamus ff. de ædil. ed. de quo ſi dubitetur ad cautionem decurritur. l. quamuis. ff. de pign. actio. Quidam ſentiunt precium debere, præire, ea ratione quoque precium videri appellatum à præeundo nempe, quaſi præitium: alij precium appellatum volunt, quaſi prædium, quod tñ non ſemper verum eſt. Nam pecunia deſtinata emptioni, vel collocata apud Numularium, fundi loco eſt, quam tutor diſtrahere non debet, Tiraquell. de Retract. gloſ. ſed. §. 1. num. 106. ego verò arbitror precium appellatum per antiphraſim, quemadmodum bellũ, ꝙ minime bellum; eo quia negotiũ de quo agitur minime prece fiat, verũ cõtẽplatione pecuniæ. aliorũ eſt ſententia exiſtimãtiũ oĩa vnico contextu debere fieri rem ſcilicet. dimitti preciũ numerari Ioſeph. Lud. Rot. Luc. deciſ. 38. n. 17, & ſeqq. gl. l. traditio C. de act. em. Borg. deciſ. 4. p. 1. n. 4. § 6. hanc vltimã ſentẽtiã confirmat tritum illud prouerbium, quo monemur mercari fide græca. B Li-

Licet venditor ſit diues, facto tamen ſequeſtro, quamuis non offerat precium, lucratur fructus. colluſionis tamen vitandæ cauſa, officio iudicis cogitur collocare pecuniam penes idoneã perſonam. Nam in controuerſia de bonorum collatione, id obſeruatur. l. 1. ff. de coll. bono. §. ſi frater cauere non poſsit, curator portionis eius conſtituitur apud quem pecunia collocetur.

Et quia venditor non debet carere precio, req; ſi arbiter in cuius arbitrium collatũ eſt preciũ, illud non taxauerit, et iam emptori res fuerit tradita, ex contractu imperfecto poterit venditor poſſeſsionem repetere ex remed. c. reintegrandæ, quamuis facto proprio ceciderit poſſeſsione Caſſadorus deciſ. 4. tit. de reſt. ſpol. Vera. deciſ. ſexta part. 3. Myſingerius obſeruatione *63*. quod ſi medio tempore emptor dolo in coniunctam perſonam poſſeſsionem tranſtulerit, tenebitur crimine ſtellionatus, à poſſeſſore vero malę fidei, vel ex cauſa lucratiua poterit res auferri ſine citatione gloſ. l. apud celſum. notatur l. ſæpe, ff. de re iud. nam ſi ſit bonæ fidei poſſeſſor citandus eſt, vt in exemplo l. 1. ff. ſi mulier ventris no. v. ius ordinarium. ſed de hac quæſtione latius in materia actionis Reuocatoriæ, & Iaſon §. Actionum. nu. *196*. *197*. & in materia Publicianæ.

Conductor hac de cauſa, quia æquum non eſt, vt quis rem & precium eius habeat, poteſt retinere penſionem ſi locator non reficit oſtia, te-

ctum,

ctum,feneſtras, Soarez com.opi. v. conductor. Natta conſ.449.vol.2.

Eadem de cauſa volens ex l.2.C.de reſcind. agere,debet prius offerre, ac deponere precium quod habuit, vt conſequatur fructus cum reſtitutione rei.

Eadem de cauſa,ſi vendidero rem tuam quaſi meam, eaque perierit, poſſum precium condicere,quaſi ex mea re factus locupletior. l. ſi eum ſeruum,ff. ſi cer.pet.

Commodatum accepi, cum non appareret fui condemnatus tibi ad ſoluendum precium: cauere mihi debes de re pręſtanda ſi reperietur, ne & rem,& precium habeas.l. ſi is qui commodatum ff.commod.

Hac de cauſa venditor euictis rebus tenetur precium reſtituere, licet conuenerit nolle teneri de euictione Vincent.Franc.deciſ.239.l.empto rem l. ex empto ff de actio.emp. l. ſed & ſi ſtipulatus ff.de euict. Roman. ſing. 382. Saly. l. ſi fundum, C. de euict. v. qui ſcit rei qualitatem non poteſt agere de euictione neque ad precium l. ſi fratres. C. communia vtriuſque iud. fallit quod dixi, cum expreſsè actum eſt ne vẽditor teneatur ad precium reſtituen. quia eo caſu emptor videtur ſuſcepiſſe in ſe omne periculum.

Hac de cauſa tutor qui ob precium rerum venditarum,licet ſine decreto, non ſolutum, res retinuit, de ſuo verò precium vertit in vtilitatẽ pupilli,poteſt repellere pupillum poſtea ven-

dicantem.l.conſilio §. curator dementi, ff. de cur.fur.l.tutor rerum & animalium,ff.de admi. & per.l.ſi fundus ſit ſterilis §.fin.ff. de reb. eo. qui.

Hac de cauſa fiſcus volens ſuccedere in bonis cõfiſcatis venditis ante delictũ tenetur precium reſtituere. Carpanus in §.omnium Nou.Conſt. Mediolani nu.124.ex l.1.§. ſeruus,ff.ad Syllan.

Hac de cauſa ſi quis mandato alieno rem emat,& de pecunia propria precium ſoluat, poteſt rẽ retinere donec ex fructibus ſibi ſatisfaciat. Bal.rub.C.de contrah.emp.q.15.Iaſon l.non amplius §.fin.col.1.ff.de leg.1.l.diuortio §. ob donationes col.vlt.ff.ſol. matrim. ſi tamen exegit à debitore à quo percipiebat conceſſum lucrũ æquum eſſet huius lucri rationem haberi Afflict.deciſ.91.n.1.in ſocio tamen omnium bon. quæſtio eſt an lucretur fructus donec precium ei reſtituatur ex Alex.conſ.232.nu.3.lib.6. Gabriele conſ.80.nu.4.lib.1. Beccio conſ.113.num. 33.

Dominus tabularum habet directam actionem ſiue vindicationem niſi pictor offerat earum precium l.qua ratione ff.de acq.re.do.niſi malitioſè permiſerit pingere, vt poſtea pictori inhiberet ne tabulam auferret, nam ſubmoueretur exceptione doli.

Qui rem alienam conſecrat debet eius precium reſtituere C.comperimus 14.q.6.

Dominus directi poteſt emphiteuſim confiſcatã

lu-

luere, ſed debet fiſco precium vtilis dominij refundere. Carpanus §. omnium Nou.Conſtit. Mediolani numero 132. & 312.

Conſentienti alienationi rei ſuæ debetur preciū Bart.l. ſi fundus per fideicommiſſum, ff. de leg. 1. Ruinus conſ.209.num.6. cautius tamen fuerit conſentire, & proteſtari velle precium l. ſi debitor ff.quib.mo.pig.l.Titia cum teſtamento ff. de leg. 2. §. Lucia Titia in quæſtione de eo qui fungitur munere Notarij vel teſtis an ſibi prę̨iudicet in precio rei.

Emptor ſi emerſerit fideicommiſſum cōditionale, vel nomen, interim debet precium deponere, vt poſsit lucrari fructus Pancirola conſ. 40. num.23.24.Bal.l.1.C.de bon.ma. Myſing.obſer. 56. l.euictis agris, ff. de vſur. v. poſt traditam poſſesſionem defunctovenditore, cui ſucceſſor incertus fuit, medij quoque temporis vſuræ precij, quod in cauſa depoſiti non fuit præſtabuntur. & in hoc Doctores omnes conueniūt, quando quis vult occurrere ne teneatur ad id quod intereſt, aliàs ſufficit oblatio.

Ex coniectura mentis teſtatoris poſſum rem, & precium conſequi l.ſi alij vſus, alij fructus, fin. ff. de vſuf. & ex pacto. ecce emptor poteſt conducere prædium, donec precium ſoluat, ſiue bona proclamentur. omiſſa quoque conductione emptor poteſt conuenire, donec precium dederit, vt ſoluat penſionem: nam etſi dominium eſt translatum in emptorem, & ideo facit fructus ſuos, ac ex

B 3 ſub-

ſubtilitate iuris non poſsit exigi talis penſio ab eo, quia dominus eſt, æquitas tamen admittit eam ſolutionem, ne quis ex ſua benignitate damnum patiatur. Alciatus l.ſi quis nec; cauſam, contra Abbatem.

Si pupillus emat, & ſine tutore ex interuallo cōuenerit vt res pignori obligata ſit, donec precium ſoluatur, huiuſmodi conuentio nō valet, ex æquitate tamen Princeps hanc æquisſimam conuentionem poſſet confirmare, & ex quadā ratihabitione defendi.

SVMMARIVM.

Electio eſt quandoque actoris, quandoque debitoris res ne an precium detur.
Item electio eadem datur vſufructuario.
Item poſſeſſori bonæ fidei.
Item ſocio.
Item conductori.
Item Agnato retrahenti feudum.
Item Noxali agenti.

CAP. QVINTVM.

QVandoque eſt in electione actoris petat rē an precium. refert verò an quis hoc velit, an illud: Nam ſi precium, vna cum eo intereſſe petitur: ſin rem quis elegerit, cum re fructus vindicabit. l. Item veniunt, ff. de pet. hær. l. fin. ff. de neg. geſt. Sed ſi quis ex cauſa neceſſaria

rem vt communem diſtraxit, tenetur ſolum ad precium communicandum, pars verò precij petitur detracta mentione intereſſe. l.item ſi verberatum.ff.de rei vind.v. idque ſine fructibus. quę diſtinctio fit aliàs quoque l. rem legatam, ff.de adim.leg.

Eſt in electione eius à quo res metu fuit extorta petere rem vel iurare in litem .i. petere vt Iudex ſententia ſua condemnet ad rem reſtituẽdam infra certum tempus, vel ad ſoluendum quanti iurabitur. DD.& gloſ.l.arbitrio.ff.de dolo. Afflict.deciſ.397.debitor, inquit, licet promittat dare bona inſolutum, niſi precium ſuo tempore ſoluerit, habet tamen optionem creditor vt poſsit petere precium.

Cum libertus magno emit, vt debita portione dominum fraudet, ex Fauiana datur optio ei, qui emit, an velit ſupplere, vel recepto precio quod re vera dedit, re carere. l.1. §. ſi ex pluribus.ff.ſi quid in fraud.pat.

Vxor promittens dare inſolutum pro dote, poteſt tamen offerre precium.l.quamuis, ff.de ſol. niſi in inſtrumento promisſionis dictum eſſet, prout ex nunc dedit &c. quia res non eſſet integra.

Eſt in electione ementis minoris dimidia, vel ſupplere precium, vel rem dimittere, ex l. 2.C.de reſcind. vend. Afflict. deciſ. 316.

Eſt in electione mandatarij antequam preciũ numeret agere mandati, ne neceſſe habeat res ſuas vendere vt illud exoluat venditori fundi.

l. ſi mandatu meo fundum emeris, ff. mand.

Eſt in electione hæredis exigere cautionem ab vſufructuario, olei, vini, tritici, de reſtituenda re in genere eiuſdem qualitatis, vel de reſtituendo eius precio. l. ſi vini, olei, ff. de vſufru. ea. re.

Bonæ fidei poſſeſſor debet audiri volens rem retinere, & precium domino dare. l. ſi rem, & precium, ff. de pet. hær. l. liber homo, ff. ad leg. Aquil. v. æſtimatio non ad corpus l. 1. l. fur. l. vt tantum, ff. de ſeruo corrup. v. interdum tamen. dixi audiendum, non enim cogi debet, idque ex ſignificatione verbi audiri colligitur, vt gloſſa declarat l. filiusfam. §. apud Marcellum, ff. de leg. 1. in quæſtione an quis poſsit plus onerari, quàm honoretur. Communi re ſine cauſa neceſſaria alienata à fratre, eſt in electione alterius, qui non alienauit, an ratam venditionem habeat, & partem precij communi diuidendo conſequatur ſiue familiæ hær. an certè rem pro indiuiſo vindicet à poſſeſſore. l. 1. C. de com. re. alien.

Venditore ſolo fraudante eſt electio emptoris vtrum rem malit iuſto precio l. 1. ff. ſi quid in fraud. vtroque verò fraudante ſecus l. domum, ff. de contrah. emp. Vincent. Franc. deciſ. 38. & deciſ. 112. & §. Item ſi quis in fraudem Inſt. de actio.

Principis eſt electio, ne dicatur vaſſallus inferioris, an ei precium ſoluat vtilis dominij, & ſe

vin-

vindicet tanquam in libertatem, an certè feudalem rem vendat. Carpanus.§.omnium.num. 162.No. Conſt.Mediolani.

Legatarius miſſus in poſſeſsionem ex edicto quorum &c.ſi conueniatur vt decedat, eo quia hæres paratus ſit ſatisdare, poteſt non reſtituere, & æſtimationem intereſſe hæredi ſoluere l.diuerſum eſt, ff.quod leg.

Præoccupantis petere in iure precium litem cõteſtando melior eſt conditio in caſu vnius rei duobus legatæ l.ſi pluribus eadẽ res. ff. de leg. 1. nam in vltimis voluntatibus quemadmodũ in contractibus duo rei debendi conſtitui poſſunt l.ſi Titio aut Seio.fin.& l. cum quidam, ff. de leg.2.

Socius ex pecunia communi emens ſuo nomine habet electionem an communicet rem, vel partem precij reſtituat.gloſ. l. ſi quis ſocietatem, ff. pro ſo. fallit, niſi ex ſtatuto res ipſa ipſo iure ſit effecta communis, vel quia ſit ſocietas omnium bonorum, quia tunc præcisè cogitur communicare Couaruuias libro tertio, variar. reſolut. capitulo decimonono numero 1. Gomeſius de ſocietate l.2.cap.5.num.3.v.item quæro.

Conductor contra locatorem alienantem rem ante finitum locationis tempus habet ſolam perſonalem ad æſtimationem eius quod intereſt, l.ſi merces,§.ſi fundum,C.loc.Caſtrenſ.l.ſi fundus §.nam etſi colonus,ff.loc.

Eſt

Eſt in electione agnati reſtituere precium feudi emptori,& illud recuperare vel expectare mortem venditoris, illudq; iure ſuo nullo precio dato vindicare. DD. & gloſ. c.Titius,ſi de feudo dif. fue.

Nõ eſt in electione domini,qui tenetur trãsferre poſſeſsionem feudi, de quo Vaſſallum inueſtiuit, ſoluere æſtimationem, & feudum retinere in eod. tit.

Non eſt in electione mulieris an potius velit,precium rei dotalis æſtimatæ, cum non ſequũtur nuptiæ, ſed debet rem ipſam petere, l. in rebus Dotal. ff. de iure do.

Iuſſus dare penu, & niſi det ſoluere precium, penus eſt in præſtatione precium in petitione, poſt morã dandi l. ſi penum, ff. quando dies leg. l. ita ff.de verb.oblig. transfunditur enim legatum penoris, in obligationem precij, ſiue pecuniæ.

Eſt in electione hæredis dare æſtimationẽ legatario cui relictus eſt redditus ex fundo,vel fundum l. fundi Trebatiani ff. de vſufru. Romanus ſing. 434. Bald. l. ſi quis argentnm C. de donat. l. non amplius ff. de legat. 1. item dare precium fideicommiſsi, vel ipſa bona fideicõmiſſo ſubiecta, qnia quandoq; vt in obligatione precium res in ſolutione quandoq; res in obligatione precium ſiue pecunia in ſolutione l. ſi fundũ per fideic. v. Marcellus ff. de leg. 1.

Quandoq; lex apertè adimit electionem, vt 12. tabule de tigno iuncto. nam eo in caſu ſola ti-

gni

gni æſtimatio debetur. item area aliena promiſſa debetur ſola æſtimatio l.qui res ſuas obligauit §. ateam promiſi alienam ff. de ſol. & li.

Si ita legatum ſit octo boues, vel in ſingulos, aureos viginti, non poteſt legatarius bouum partem vindicare, partis æſtimationem eligere l. ſi ex toto ff. de leg. 1. nec partem rei legatæ petere actione reali rei vindicationis partẽ actione perſonali ex teſtamento .i. æſtimationem l. cũ filius §. varijs actionibus legatorum ff. de leg. 2.

Eſt in electione Domini familiam noxæ dedere, vel ſoluere æſtimationem noxiæ, cauere quoq; de reducendo ſeruo, qui aufugit, & qui legatus eſt, vel dare æſtimationem, l. ſi quis ſeruũ hæredis ff. de leg. 2.

Qui legat precium rei, videtur legare animo cõpenſandi l. cũ pater §. qui dotale ff. de leg. 2.

In caſu l. Rogaſti. ff. ſi cert. pet. contra Decium receptior eſt debitorem ex precio lancis venditæ, non habere electionem lancis redimendæ, & ſe à precij ſolutione liberare: iam .n. translatum eſt Dominium lancis, & ſemel abdicatum: alioquin ſequeretur, lance effecta deteriore, debitorem poſſe liberari cũ damno creditoris. Decij vero opinio defenditur ex l. 2. ff. ad leg. Rhod. & ex l. ſi merces, ff. loc.

Euicta re agitur ad precium conuentum ſolutũ, non ad rem l. Titius ff. de actio. emp. Boerius deciſ. 68. num. 5.

De petitione alternatiua rei vel æſtimationis, & de

de obligatione reſtituendi rem, vel eius æſtimationem.

Mandellus conſ.26.num.6. Boerius deciſ. 68. Iaſon §.Huic autem qui loco.de Action.in Inſtit.

SVMMARIVM.

Emens in fraudem fiſci quandoque recuperat preciũ.
Conductor negans relaxare punitur etiam in precio rei.
Idem in colludente cum tutore.
Aedificans in alieno quædam poteſt auferre.
Legatum de re prohibita eſt vtile ad æſtimationem.
Feudum eccleſiæ vendens tenetur ad precium.
Defenſor ſoluens æſtimationem non acquirit liberationem principali.
Procuratoris confeſſio an noceat principali.

CAP. SEXTVM.

FIt quandoque vt neutrum habeamus, ideſt, neque rem, neque precium eius. Emens in fraudem fiſci ab eo, quem ſciebat velle delinquere rem fiſco dimittit, preciumque amittit. DD.l.poſt contractum, Alciat.conſ.479. nu.40. Carpanus §.omnium.nu.312. niſi probetur verſum in rem,exemplo eius quod dicitur de tutore,& de emente à pupillo,prodigoue cui bonis interdictum eſt,nam fiſcus horum omnium priuilegia ſibi viadicauit.

DD.

DD.§.Actionum Inſt.de Actio. aiũt conductorem negantem ſine cauſa dimittere fundum, ſi expectet ſententiam condemnantem ad relaxandum, non ſolum ad relaxan. cogi, ſed fundi quoque æſtimationem perſoluendum.l.conductor. C.loc.Menoch.Remed.3.Retin.num.14.36.602. vbi de remedijs poſſeſſorijs competen. contra colonos negantes reſtituere.

Emens, ſciens, fraudari creditores, cogitur creditoribus rem dimittere, licet ei precium ſolutum, non reſtituatur.l.ſi debitor, ff. de his quæ in fraud. fallit niſi numi extent l.qui à debitore l.ex his colligi, ff.eod, quia tũc reſtituuntur quatenus extant.

Mulier, quæ per calumniam iurat ſe eſſe prægnãtem, & ob id inſtitutus omiſit adire, & labi tẽpus ad adeundum; ex edicto ſi mulier ventris nomine &c. condemnatur ad precium hæreditatis perſoluendum, remque ipſam ſiue poſſeſſionem rei dimittendum.

Emptor rei furtiuæ rem dimittit, & precium amittit quod furi perſoluit. §. conceptum Inſt. de oblig.ex del. in dubio tamen non præſumitur furtiua, niſi precij exiguitas, & perſonæ conditio aliud ſuadeant.DD l.in ciuile.C.de furtis l. quod ſeruus ff. depo. l. ſeruus cuiuſdam ff. de cond.Ind.Boerius, deciſ.218.

Mala fide ædificans in alieno res & precium earũ amittit, niſi ſint aliqua, quæ auferri poſsint nõ corrupta facie ædificij, ſi tamen aliena materia ædificetur æſtimatio materiæ debetur domino not.l.2. C.de reſcind. vend.

Item

Item is qui ſoluit ei, qui rem alienam, vel communem vendidit, eo quia precium ſibi ſtipulatus eſt, liberatur proculdubio ſi eſt in bona fide, ſecus non liberatur, niſi is cui ſolutum eſt ſit ſoluẽdo l. filiæ inteſtato ff. de ſol. & lib.

Homines externi qui in alieno territorio emunt agros cum ſtatuta vbiq; iſtud prohibeāt, & agros, & precium amittunt Alciat. Reſp. 479. num. 21. Alex. & Iaſ. l. ſed ſi ff. de leg. 1. num. 97. verum iure ciuili ſi quis legat ei qui ius poſſidendi non habet, æſtimatio debetur l. ſed ſi res aliena ff. de leg. 1. cũ tamen ſtatuta prohibeant legari hominibus exteris.

Si quis dolo induxerit minorem ad vendendum colludens cum eius curatore, rem, & precium amittit, niſi probet verſum in rem cui vero incumbat probatio verſi in rem docet gloſ. & Angel. l. vtrũ ff. de pet. hær. l. nam §. ſi minor ff. de iureiur. l. Titius ff. de vxor. actio. l. ſi fũdus ſit ſterilis ff. de reb. eo. &c. verbo, & precium acceptum creditoribus paternis ſoluerit: minor igitur hoc caſu inducitur in poſſeſsionẽ l. ſine hærede §. interpoſito curatore ff. de adminiſtr. tut.

Facto principi re euicta emptor caret precio, req; l. Lucius Titius ff. de euict. idem ſi iniuria indicis l. fin. ff. ad leg. Rhod.

Si Vaſſallus de facto (nam iure non poteſt) feudũ Eccleſiæ vendat, & Dominus feudum vendicet eccleſiætamen, per vaſſallum debetur æſtimatio, l. filiusfam. §. vltimo ff. de leg. 3. ex Specul.

re-

refert quidam Raynaudus de feudis §. habito igitur num.36.

De defenſore ſiue voluntario, ſiue neceſſario qui condemnatus ſoluerit æſtimationem traditum eſt non propterea liberare defenſum nam ſi liberaret defenſus cogeretur ſuũ vendere. Faber § fin. v. item videretur Inſtit. de ſatiſd. nu. 10.

Speciale eſt in Fiſco, vt procuratoris culpa ei non noceat, ideſt, vt ſubſidiaria condictio ei detur, ſi procurator non eſt ſoluendo gloſ. l. in cõtractibus v. penitus, in quæſtione illa, an procuratoris, tutoris, & adminiſtrantiũ aliena cõfesſio de pecunia ſiue precio recepto domino noceat vt ẽt in mutuo ciuili poſt bienniũ l. certum §. ſed etiam ff. de confeſ. non enim debet eſſe in poteſtate procuratoris aut tutoris res pupilli, ſiue fiſci perdere. l. 3. C. de anno. & trib. lib. 10. §. Chryſogonus, de Inſtitoria.

Si malæ fidei emptor nondum precium ſoluit tutus eſt exceptione l. ſi poſt perfectam. C. de euict. quod ſi iam ſoluerit impeditur repetere, maxime cum fiſcus illud aufert, qui eſt ſucceſſor male acquiſitorum l. Lucius ff. de iure Fiſ. imo neq; tutus eſt exceptione cum contractus eſt perfectus, ideſt cũ habita fuit ſides de precio. Gloſſa, & Faber l. quidam fundi, ff. de in rem verſo quidam Raynaudus de feudis §. habito igitur num. 48.

SVM-

SVMMARIVM.

L. Labeo ff. de verb. ſig. cum ſimil. declarata.
Abeſt res cum precium abeſt.
Precium vbi abeſt res abeſſe dicitur.

CAP. SEPTIMVM.

POlydectes quidam cum cerneret quendã qui pedes vulneribus perforatos habebat morbo quieſcere, hic, inquit, quieſcit, & non quieſcit, auctor eſt Ariſtot. 3. Rhet: ſic Iuriſconſulti cum vident aliquem rei precio carere, rem quãuis habeat, caret, inquiunt, iſte re & non caret. facit cap. Non hoc corpus v. ipſum quidem, & non ipſum de conſecr. diſt. 2. ex eorum igitur ſententia ille rem non habet, qui eius precio caret l. Labeo ff. de verb. ſignif. verſ. ſi dominus pignoris rem ſuam emerit res rectè dicitur ei abeſſe quia precium ei abeſt, & l. ſi cui res ſub conditione ff. de actio. emp. ibi, is, cui res ſub conditione legata erat, imprudens eam emit, actione tamen ex empto potuit conſequi precium, quia iam ex cauſa legati rem non habet; quam legem allegat gloſ. l. fundo legato ff. ad leg. falc. vbi docet modum agendi hoc caſu. & l. ſeruum meum inſciens a te emi, pecuniamq; tibi ſolui, eam repetere poſſum, & condicere ff. de cond. ind. & l. planè ff. de leg. 1. verſ. ſi quis rem ſibi legatam emit, vſque ad precium quod

abeſt datur actio,& l. ſequitur, ff. de vſucap. ſi ignorem rem mihi ſubreptam,& emam,non vi deri in poteſtatem meam reuerti,Ideoque vſucapio cæpta prius non interrumpitur. res quoque abeſſe videtur, quæ corrupta redditur. Itaque rectè dicitur, eū qui ſciens rem furtiuā vendit domino,precij furtum facere,quia non dicitur eam reſtituiſſe, qui precium eius abſtulit.

Emptor accepto iudicio condemnatus fuit ad re laxandum fundum:is fundum redemit precio, poteſt agere de euictione l.ſi ſeruus venditus, ff.de euict.v.neque enim habere licet eum, cuius precium niſi dediſſet, is ab eo auferretur, res enim abeſt cuius precium abeſt,propriè verò,ex ſecunda emptione, & ex hac litis æſtimatione habet non ex prima l. ſi ſeruus venditus ff.de euict.& l. ſi rem quam mihi alienam.

SVMMARIVM.

Solutio in aliam rem fit fallit vt ibidem.
Precium ſex in caſibus ſuccedit loco rei.
Mercatura grex,dos, ſunt vniuerſalia.
Vniuerſalia ſunt hæreditas, dos &c.
Alienandi facultas in fideicommiſſo.
Legitimæ petitionem non tollit oblatio precij.
Precium non ſuccedit ex regula loco rei.
Officialis an præſumatur emiſſe ex pecunia domini.

Hypotheca non datur loco rei ad precium.
Rota Genuæ reprebenſa.

CAP. OCTAVVM.

OCtauo offert ſe quæſtio illa, An rem pro re filiæ §. Titia, ff. condit. & dem. ſoluere liceat, an rem pro pecunia, an auream pro argentea l.pater inter filios ff. de adim. leg. vbi res empta ex pecunia præſtatur loco pecuniæ. Iaſ.§.in bonæ fidei.n.poſt 162.l.Paulus reſpondit, ff. de ſolut. vbi Bartol. ait poſſe ſolui pecuniam æſtimatione quæ tempore ſolutionis vſu recepta eſt, ſiue creuerit, ſiue decreuerit. Cur. Sen. l.cum quid ff.ſi cer.pet.Menoch. conſ.138. vol. 2. Liuius 4. Decad. libr. 8. in fœdere quod ictum eſt cum Aetolis vt penderent ducentũ talenta Euboica præſentia, nonnulla alia per annos quinque, ait additum, vt pro argento ſi vellent aurum darent, dum pro argenteis decem aureus vnus valeret, eſt enim argenti ad aurum proportio quanta ferè vnius ad decem, vt ex loco iſto Liuij, & tam hodie quam olim.l.videamus, §.præterea, ff.de vſu.l.1.C.de collat.æriſ.ex quo Titi Liuij colligere licet ne ætate quidẽ illa licuiſſe inuito creditore aliud pro alio ſoluere fidẽ enim fallit qui aliud pro alio ſoluit.Menochius ex Didaco de Vet.numiſmatis pot. ex Butrigario c. olim, de cenſibus ex l.cum certum, ff.de auro, & argento, ait eum qui ſe obligauit ad dandum libras centum libe-

rari

rari dando aureos numos ea æſtimatione quæ eſt in vſu Bart.l.2.C.eod.de vet. numiſ. po.&c. olim cauſam,de cenſ.& exact.

Cogitur creditor prædia accipere loco pecuniæ, vbi poſt promisſionem vrgeret peſtis, bellum, æs inopinatum, carcer perpetuum, Auct. hoc niſi debitor, C.de ſol.extra quos caſus non cogitur,vt accipere æſtimationem loco frumenti mutuaticij. T.Liuius 4.dec. lib.1. narrat initio belli Macedonici cum Reſpub.non eſſet ſoluẽdo fęnus,& pẽſiones creditoribus mutui, agrũ publicum vendidiſſe cum pacto, vt Itali loquũtur, francandi, impoſito vectigali, vt eſſet ſignum dominij, & recognitionis decreuerunt igitur agri publici creditoribus copia vt fieret: conſules agrum æſtimarent,in iugera aſſes vectigales imponerent teſtandi cauſa agrum publicum eſſe,vt cum Reſpub. ſoluere poſſet, & creditor pecuniam magis, quam agrum habere vellet,reſtitueret agrum populo.

Vt verò res datur inſolutum, & quandoque ſuccedit loco precij, ita ſæpè precium ſuccedit in locum rei. Primo, ex pacto vt cum do lancem quò precio vtaris,lex enim fingit ex pacto precium breui manu redditum, & numeratum tibi ,teque teneri ex mutuo. l. ſingularia &c. Secundo, ex vltima voluntate vt res eſt in obligatione precium in ſolutione ex teſtamento. l.cum incertus homo cum gloſ. ff. de leg.1. Tertio, ex officio Iudicis,ſiue in ſubſidium, vt cum re perempta ex æquitate iudex, & in ſub-

C 2 ſidium

ſidium æſtimationem adiudicat cum debitor paratus eſt dare quanti in litem fuerit iuratũ l.litis ff.pro emp.idque ne quis cum aliena iactura locupletetur l.ſi eum ſeruum ff.ſi cer.per. vel in iudicio communi diuid.& fam.hercifc.l. non amplius §.bonorum ff.de leg. 1. Quarto, intuitu pietatis, & religionis. fingamus teſtatorem legaſſe tabulam ab hærede, in qua adſit imago Diui Petri Martyris, vel D.Caroli nuper in Diuos relati, hæredem autẽ in periculis hos Diuos inuocare, eis quotidie honorem habere, æquisſimum igitur eſt hæredi officio iudicis permitti, vt æſtimationem præſtet l. ſi domus §.in pecunia v.patrem ff.de leg. 1. Quinto, in vniuerſalibus. vniuerſalia ſunt vt fideicommiſſum, hæreditas, dos, grex, peculium, ſocietas, apotheca, mercatura.DD.l.Imperator, & l.codicillis §.inſulam ff.de leg.2. & l. cum pater filio §.menſę negocium ff.eod.DD.rub.ſol.mat. Sexto cum legatur in genere certum pondus auri vel argenti vel cuiuſuis rei l. 1.in fin. ff. de auro & argen.leg. & l.Titiæ, & l.Titia v.æſtimationem.

Iaſon dubitat an is qui ex feudi venditione precium accepit dicatur vaſſallus, quod ſentit Ioannes Andreæ rub.de Feudis fin.in Specul.alij contra.proculdubio ſi quis precium hæreditatis vel Feudi accipit vt feudum vel hæreditatẽ repudiet, is non eſt hæres, nec feudatarius: nõ enim eo animo accipit precium l.fuit quæſtionis v.precium ff.de acq.hær.

Bar-

Bartolus in l. qui Romæ §.duo fratres ff. de verb. oblig.in illa quæſtione an fideicommiſſum cenſeatur remiſſum ob facultatem alienādi datā, ait precium in locum rei ſubrogari ideſt in locum fideicommisſi Cæph. conſ.371.nu.73. vol. 2.& Menoch.conſ.87.vol.1.negant precium datum cauſa conditionis implendæ ſuccedere loco rei l.ſed & ſi quis & l.ſeqq. ff.de pecul.

Negant DD. filium cogi poſſe ad accipiendum precium legitimæ quia legitima eſt quota bonorum naturaliter filio debita, quam fictio iuris poſitiui non poteſt conuertere in precium quamuis agatur de re vniuerſali Bart. l.ſuus in princ.ff.de hæredibus inſtituendis.

Contra posſidētem precia ex rebus hæreditarijs datur actio petitionis hæreditatis l. quod ſi in diem ff.de petit.hæred. quia in vniuerſalibus precium ſuccedit loco rei,& opus eſt excuſsione contra principalem agendo ad precium, antequam perueniatur ad bona actione reali l. ſi hæreditas ff.de ſtatu lib.l.ſi §.ſi in eum ff.ſi quis Menochius conſ.115.vol.2.num.64.& de fideicommiſſo Iaſon conſ.231.vol.1. & §.Actionum num.207.ſequitur Bartolum Angelus l. Imperator ff.de leg.2.& l.ſi fundum relictum vnus ex hæredibus excuſſo precio ſecundum reditum, mercatus ſit,& l. planè §.qui rogatus v. preciū ff.de leg.1. vbi ille qui uendidit bona fideicommisſi tenetur precium vocato reſtituere, & ſi non eſt ſoluendo in ſubſidium peruenitur ad emptorem.

Vt plurimum. & vt dicunt, regulariter in particularibus precium non ſuccedit in locum rei, Primo niſi ex cauſa, Surdus de alimentis q.3.tit.4. num.11.13. Secundo niſi ex conſenſu paucis exceptis de quibus in c. felicis recordationis, de cenſ. & exact. vbi cauetur ne loco eduliorũ, & eſculentorum quiſquam ex officialib. preciũ accipiat etiam volente debitore. Tertio; niſi ex priuilegio, vt in quæſtione de re empta ab officiali an præſumatur empta ex pecunia domini, ideoque fiſcus precium loco rei petere poteſt. Bart. l. facultas. C. de iure fiſci lib. 10. l. cum proponas. C. de rei vind.

Et quia in particularibus precium non ſuccedit loco rei, ſi contingat dominum rei furto ſubtractæ, & venditæ, precium à fure extorquere, traditum eſt eum teneri vi bo. raptorum l. qui vas argenteum, ff. de furtis. quare optime ait Iaſ. §. Item ſeruiana num. 38. licet fructus naturales percepti ſint tacitè pignorati, prędium tamen emptum ex precio fructuum perceptorũ non eſſe tacitè obligatum, quia in hypotheca res non ſuccedit loco precij.

Rota Genuæ deciſ. 157 precium ait ſubrogari loco mercium, cum ſubrogatio fit à lege, propterea; mercibus à piratis, in caſu dequo loqtur deciſio, ſubreptis, iure mercatorem, qui eas Aligerium vehendas ſuſceperat, ibique vendendas ita vt precium ex venditionibus Genuam tranſmitteret, fuiſſe condemnatum ad ſeruandum pactum, & precium ſoluendum, licet allegaret

merces

merces perijſſe, & ideò non teneri ad preciū. verum ego arbitror eo caſu, mercatorem hunc fuiſſe condemnatum, quia ſacculos telarum, & ballas ſuſceperat vehendas, quæ poſtea iuſſu Regis Aligerorum à piratis fuere ei reſtitutæ, vnde cum iure poſtliminij priſtinum ſtatum recuperauiſſent nullo modo perijſſe videri poterant, non enim naturaliter, quia extabāt, non ciuiliter, ratione poſtliminij. gloſſa in tit. de vſuris c. cum tu manifeſtos vſurarios v. euidēter lib. 5. tractat quæſt. an res ſuccedat loco pecuniæ, & propterea res empta ex pecunia fæneratitia ſuccedat loco fænoris, & ſubiaceat reſtitutioni, quemadmodum ipſa pecunia, aitque ſuccedere cum res illa peruenit ad poſſeſſorē ex cauſa lucratiua, vide inferius libr. 2. cap. 14. fin.

Iaſon. §. omnium de Actio. num. 95. in quæſtio. an reus puniatur in precio eius rei, quam interrogatus negauit poſsidere, eam verò vendidit, & precium habuit, nam, inquit, Iaſon precium ſuccedit loco rei, reijcit nos ad Bal. in l. cogi, in pe. col.

SVMMARIVM.

Precium quarundam rerum non expedit petere.
Precium cauſa tranſactionis datum nullo caſu repeti.
Renuntiatio Abbatiæ vt differat à tranſactione.
Abbatiæ renuntiatio diuerſa à tranſactione.

Gratiæ beneficiariæ continent valorem.
Beneficiariæ gratiæ exprimunt valorem.
Precium rerum quibuſdam caſibus non datur.
Doctor non debet teſtari ſe ſcire ſed credere diſcipulum doctum.
Habitus latent intus.
Voluptuariarum rerum æſtimatio nulla.
Liberi hominis corpus non æſtimatur.
Fideiuſsionis de non offendendo origo.
Concordia inter coniuges res rara.
Bonum ſummum ex Seneca vt æſtimetur.
Gabella ſoluenda ex ſtatuto intelligitur de re æſtimabili.

CAP. NONVM.

NOno capite docebo An dato precio rem ſubeſſe oporteat cuius dicitur eſſe precium: vicißim An data re, precium eius eſſe oporteat & æſtimationem dari, nam hoc ſæpe cadit in dubitationem: dicimus enim quandoque rē de qua agitur eſſe huiuſmodi vt nihil valeat: id verò accidit forma quadam loquendi, & per hyperbolen, eo quia res de qua agitur nulli vſui eſt, vel ita parui momenti vt non expediat, vel etiam ridiculum ſit ob eam rem ire ad iudicem: huiuſmodi ſunt de quibus Plautus in Curculione.

Vt muſcæ, culices, pedesque, pulicesque odio & malo, & moleſtia,
Bono vſui eſtis nulli.

Sunt huiuſmodi de quibus gloſ. c. cum tu manifeſtos

feſtos vſurarios, de Vſuris lib. 5. legataque inutilia, & ſtipulationes contra bonos mores, eaq; in quibus æſtimandis maiores ſumptus facere oportet quam ſint res ipſæ: vt factæ in citatione conſcrib nda, cuius formulam nouere omnes addiſcentes artem. agentem autem ad has leuisſimas expenſass Iudex ex officio repellet, quamuis & hæc leuiſsima impenſa poſsit æſtimari, & inuenire fortaſſe qui in ea taxanda pluris taxaturus ſit taxam ipſam, quam res ipſa valeat l. ſi fundus ſit ſterilis. v. cum vtique pro modo fructuum preciũ inuẽturus ſit ff. de reb. eor.

Cum hæreditatem quis vendit, debet eſſe hæreditas, & ideò ſi non ſit precium condicetur. l. eum qui iurauit, ff. de iureiur, l. cum hæred. ff. de hær. vel actio. vend niſi quis incertum quaſi aleam emerit, vel tranſigendæ cõtrouerſiæ gratia precium dederit l. 1. ff. quarum re. actio.

Res verò ſpiritnalis forma quadam loquendi dicitur non admittere æſtimationem; vel quia religio non patitur rem tam eximiam reuocari ad pecuniariam æſtimationem, quaſi per exigua futura ſit quæcunque fiat: vel quia indecorum ſit, & abſurdum eam in ſtipulatum deducere, & non fieri diſcrimen inter prophana, & ſacra. l. continuus, §. ſi quis ſub hac conditione ff. de verb. oblig. Renuntiatio itaque Abbatiæ debet eſſe ſincera, ſine pacto: imo ſi fiat cum pacto, & renuntianti non ſeruentur pacta, actum de re eſt ſecus in tranſactione cum agitur de rebus in quibus lex admitttit

com-

commercium, do, vt des, facio vt facias, facio vt des, gloſſa c. cum inter de elect. libr. 1. v. ex conſenſu. dotalem fundum ſi legauerit miles non erit ratum: nec æſtimatio debetur: quia legatarius non habet eius commercium l. mortuo §. Labeo. §. ſi Titio. ff. de leg. 2. l. dotalem fundum ff. de mil. teſtamento.

An verò ſit peccatum emere ſpiritualia tex. q. 1. c. 1. & q. 3. C. ſed adhuc, quod ſi ab inſcio emantur, agitur ex contractu ad intereſſe gloſ. c. de iure verò v. irritum, de iur. pat.

De ſtilo Romæ in gratijs beneficiarijs, valoris mentio fieri debet, Abbas c. ad aures col. 3. v. de Reſcriptis.

Quædam precium non habent nec æſtimari poſſunt lege, caſu, natura, arte, opinione. caſu, vt in l. ſed etſi quis ſtipuletur ff. de vſufr. vbi ſeruus fructuarius cum in ſacculo haberet pecunias proprietarij & fructuarij, ſacculum dedit venditori, cui minus debebat quam eſſet in ſacculo, quia caſu factum eſt, ſiue imperitia ſerui, vt incertum ſit, ex cuius pecunia ſoluerit, & certum eſt ſoluiſſe plus precio numos non fecit accipientis, imo fecit vt caſus hic æſtimationem non recipiat: Natura, vel quia natura ita communia fecit aliqua, eaque in promptu poſuit vt æſtimari non poſsint, quemadmodũ obſequia quædam communia, vt erranti comiter monſtrare viam, lumen de lumine noſtro accendere; aquam præbere: vel quia fabuloſa natura, vt lethæum flumen & Acheron ac ocio-

ſorum

ſorum ſomnia ex Parnaſſo: ideoque æſtimari nequeunt, quia non extant: ſubſtantia enim niſi ſubſit, neque erit accidens quod ei inhæreat vt ait Iaſon rub.de Actio: num.1.2.3.ex textu §. 1. ff.de Actio.emp. in v.non poteſt æſtimari bonitas loci, quæ non extat.

Quædam æſtimari non poſſunt, quia latent intus vt habitus, & ſcientiæ Aſinius propterea cap. 200. ait magiſtrum non debere de diſcipulo teſtari ſe ſcire eum eſſe doctum, nam doctrina la ter intus, nec vt lumen in laterna, ſed vt igni opertus cineribus. teſtari igitur debet, crede re ſe in eo doctrinam ineſſe.

Quædam æſtimari non poſſunt propter artifici excellentiam, opinionem ac famam virtuti peruagatam toto orbe, vt Phidiæ & Apellis o pera, Bartolique, & Baldi ac, ſne vetera ſempe admiremur, vt volumina Menochij & Surdi:

Quædam æſtimari non poſſunt, quia in quada ſenſuum voluptate ſola poſita ſunt, vt aeris a mœnitas, locus educationis, vicinitas, eius vo ptatis nullam ferè æſtimationem fieri debe ſapientes arbitrantur l.cum de operis v. ſi do minus eum in delicijs habuit ff.de op. lib. ſa tem in Fauiana l. 1. ff.ſi quid in fraudem.

Lege ciuili, vt debitum naturale exceptione e dibile. Iaſon §.in perſonam num.45. in quæ ne, an conſtituens ſe debere quod ſciebat i bitum teneatur. Quædam quia cum relig one coniuncta. Quare ſi conuenerimus vt tu cures te adſcribi militiæ Equitum Melitenſium, ego

vt

vt ingrediar monaſterium, egoque ingrediar, tu ceſſes, nulla mihi aduerſus te actio competit: nam non præſcriptis verbis ad intereſſe: hoc enim quod quis Deo ſeruiat in monaſterio uon poteſt æſtimari l. naturalis, ff. de præſcrip. v. Neque datur actio ad condicen. repeten. que libertatem: quippe obſtat vinculum voti c. conſtitutus 20. q. 30. ſed ſi dedero pecuniam, eam repetam. l. non omnis, ff. ſi cer. pet. Lege quoque vt cum agitur de patria poteſtate: pater igitur non poteſt cogi emancipare, quia patria poteſtas res eſt inæſtimabilis l. filiusfa. ff. de leg. 1. verſ. ſecũdũ vulgarẽ iuris formulam deque homine libero: liberum enim corpus æſtimationẽ nõ recipit vt ematur citra crimen plagij. ff. ad leg. Flauiam, de plagijs. niſi neceſsitas cogat conuenire de precio hominis liberi vt captiuus à vinculis dimittatur, & redimatur alioquin pudor eſſet corpora hominum liberorum pecudum exemplo æſtimare, Iaſon §. omnes autem num. 27. fin. iure Caius leg. ex hac lege, ff ſi quad. paup. ex hac lege, liberarum perſonarum nomine agi poſſe ait, fortè ſi patremf. aut filiusf. vulnerauerit quadrupes: non vt deformitatis ratio habeatur, ſed impenſarum in curatione factarum, & operarum amiſſarum, quaſque amiſſurus quis eſſet inutilis factus l. fin. ff. de ijs qui deie. vel effud. Romanus conſ. 278. ob deformitatem, inquit, ab eo agi non poteſt, qui ab aſino calce vulneratus fuit: quia liberum corpus æſtimationem non recipit,

cipit ſed agendum erit ad damna, vel actione iniuriarum. *I*aſon §. omnes autem num. 27. fin. quando agitur de filio, vel filia corruptis, fit relatio ad æſtimationem operarum, & affe-ctionis: non autem ad æſtimationem corporis, & perſonæ, vt fit inſeruo. Prætor verò introduxit remedium fideiuſsionis de non offenden do: ad quod quotidie confugiunt, tanquam in arcem, qui aduerſarij potentiam, vim, & minas formidant: non quia parricidijs hoc pacto velit occurrere, aut numaria æſtimatione libera cor pora tueri, ſed potius iniurias, & damna coercere. huius rei ſignum illud eſt, quod hoc reme dium fideiubendi introductum fuit ad exemplum cautionis de damno infecto, quod edictũ datur ad intereſſe: ideoque Doctores in rubrica de damno infecto collocant ſermonem, & tractatum de huiuſmodi fiderusſione, ex Ripa. Quædam ſunt quæ æſtimari non poſſunt propter decorum, & honeſtum quod natura ipſis ineſt ita excellens, & pulchrum vt ſi oculis cer ni poſſet admirabiles ſui amores excitaturum eſſet ait Plato. huiuſmodi eſt iuſtitia, veritas, pudicitia, inter coniuges concordia, res rara, proptereaque Iuriſconſultus. leg. hæc ratio ff. de Donatio. inter virum & vxorem, prohibitas ait fuiſſe donationes inter virum, & vxorem, (verſiculo) amorem honeſtum ſolis animis æſtimantes, ne concordia precio conciliari videretur. Quædam æſtimari non

po-

poſſunt amplitudine aut numero. numero vt ſtellæ; amplitudine, oceanum, cælum, ſalus animi, & ſummum bonum, vnde dictum eſt, quam redemptionem dabit homo pro anima ſua ? c. cum iufirmitas de pœn. Seneca autem dicebat ſummum bonum ſi venale eſſet fore vt emptorem non reperiret, quia æſtimari non poteſt. iure cautum eſt ſtatuto Mediolani cap. 357. vol. 2. vt medici cum ad ægros accedunt meminerint cap. cum infirmitas de pœn.

Decius l. 1. ff. de reg. iur. num. 28. monet gabellam de quouis inſtrumento ex ſtatuto ſoluendam eſſe de re æſtimabili, non de inæſtimablli: idem de ſportulis. nullæ igitur ſportulæ debentur iudici ex ſententia lata inter fratres diuidentes: nam in ea actione neque de proprietate, neq; de poſſesſione agitur; ſed vt diſcedatur à iurgijs. Firma. tract. Gabel. par. 8. quæſt. 13. Ripa in §. condemnatum colum. 1. Sed hoc referri poteſt ad caput eorum quæ natura æſtimari non poſſunt de quibus dictum eſt ſuperius, quemadmodum etiam additio ad gloſſam §. 1. Inſt. de obligationibus v. rei, nota appellatione rei factum contineri nempe ex Baldo æſtimabile, ut librum ſcribere.

SVMMARIVM.

Conditionalia an ſint in bonis.
Habitationis legatum vt æſtimetur.
Liberatio an contingat interitu rei.

Euen-

Euentus vt æſtimetur, item
Incendij damna, item
Litigioſa res.
Euentus bonus non prodeſt minori ad reſtitutionem in integrum.
Venationis alea vt æſtimetur.
Piſcatori non deberi lucrum ceſſans.

CAP. DECIMVM.

QVarundam rerum ea eſt conditio, is ſtatus, ea natura, vt iure dubitetur æſtimari ne debeant, quomodo æſtimari poſsint, & quando poſſint l. in quantitate. §. magna dubitatio fuit de his quorum conditio mortis tempore pendet in bonis numeretur ff. ad leg. falcid. l. Apud Iulianum §. ſi Titius rem emat à Teſtatore, quam Teſtator ei legat, diſtinguendum de precio, utrum debeatur vel non, vt ib. Relictum incertæ perſonæ res ipſa impedimẽto eſt ne poſſit æſtimari: cui enim relictum? quis petitor? quis creditor? valet tamen quandoque huiuſmodi legatum, nempe cum legatũ eſt pauperibus l. id quod C. de epiſ. & cler. idque intuitu pietatis.

Legatum habitationis nihil valet, donec conſtet cui relictum l. qui plures, ff. de vſu & habit. Afflictus verò deciſ. 34. ait habitationem ex contractu debitam, ſi domus vendatur, vel diruatur culpa, vel poſt moram, æſtimati quaſi debitam ad annos quindecim, ſin ex teſtamento ad

annos

annos triginta l.ſi quis argentum §. ſin autem donator C. de donat.aliàs interitu ſpeciei in actione perſonali liberatur debitor, ſecus in rei vindicatione gloſſa in l. mortuo boue ff. de leg.2.

Pleraque æſtimantur ex euentu, vt litis: & in ſignatura gratiæ derogationis,& reſcripti,additur clauſula ſi neutri,vel nulli ipſorum litigantinm ex euentu litis huiuſmodi conſtiterit ius competere.Achilles de Grasſis deciſ.3. de expect. in quo themate cadit quæſtio illa,an ſententiæ vis retrotrahatur: an per appellationẽ ſuſpendatur cap.nullus extra de electio. auditis l.mancipia vbi Bald.C.de rebus eccleſ. non alienan. In lege incip. Qui ex liberis meis ff. de bon.poſſeſſ. enumerantur plures caſus qui ex euentu pendent. Primus in materia pupillaris ſubſtitutionis. Secundus inſtitutionis de captiuo. Tertius arrogationis. Quartus hæredis incerti. quos non proſequor, nam quid attinet iura ampliſsima vltimarum voluntatum in hunc librum transferre? ex quò data opera de raſi aliena ab argumento quod mihi propoſui.propoſitum autem eſt agere ſolum de precio & æſtimatione

Si quis teſtamentum deleuerit Marcellus negat damni iniuriæ competere actionem, quemadmodum enim inquit, æſtimatio inhibitur? Nam legi non poteſt: ergò aliud dicendum ſi legi poteſt: lineæ fortaſſe deletiles per tranſuerſum leuiter ductæ ſunt, & lituræ non ſunt

atra-

atramento imbutæ,ad hoc l.chirographum, ff. de prob. Paulus autem l.pen.ff. quib. ex ca. in poſſ.ea.vult legatum conditionale æſtimari ex contumacia rei,ac ſi conditio extitiſſet, & ex circunſtantijs taxari id quod intereſt,Florian, deciſ. 107. de hoc gloſſa pluribus l. chirographis debitorum incendio exuſtis, ff.de admi, & peric.tut.l,ſi in duobus §.fin.ff.quemad. teſt, aper.l.ſicut iniquum eſt Inſtrumentis vi ignis. C.de fide Inſtr. l.Aquilia ſi deletum, ff. ad leg, Aquil.Petrus Sãtarana in tract.de ſponſ. merc. p.4.num.41. ait ceſſante culpa incendij quemlibet excuſari à damno: quod ſi dolus interueniat contra doloſos ſummatim ſatis eſſeiudicẽ adducere in ſuſpicionẽ eorum quæ in codicibus continebantur l.1.ff.de bon, poſſ. ſec. tab. v. ſi raſæ ſint,

Si euentus fecerit precioſiorẽ fundum quem minor alienauerit, nõ propterea datur reſtitutio in integrum minori l.cũ pro pecunia,C. de ſol,

Si detur in dotẽ,vel legetur res litigioſa, iudicio peritorum æſtimatur vtilitas:hæc .n. non pendet ab euentu, ſed ab Iudicis arbitrio, quod præſumendum eſt fore iuri conforme; pondus igitur iurium rerum alienandarum,& litis euẽtum in trutina ponet,ex eorum pondere conijciet euentum peritus iuris,atque ita de victoria ſtatuet,& de expenſis. In hoc iudicio legatarius intereſſe poterit,nam eius intereſt.§.cũ autem, Inſt. de leg. porrò Seuerus Imperator Thurium quẽdã fumo necari iuſſit, quia litiũ euentus vendebat.

de ſocietate cap.24.num.41.42. 43. Plinius refert quendam fuiſſe mulctæ nomine iuſſum dare nonnullas pecunias cuidam piſcatori, quod inuidia occidiſſet piſcem, quo duce utebatur ad alios piſces in plagas,& retia adducendum, quod faciunt aucupes in aucupio anatario, ut habeant vnam (vocant ſtallonum) præcipuam edoctam fallere alias ſuæ ſpeciei.

Neguſantius de Pigno.pri.m.p.5.num.24.de obligatione conditionali,& de eo qui emit rem alteri ſub conditione obligatam an emptor teneatur ptecium ſoluere niſi prius liberetur,ab illa conditionali obligatione ex Angelo,& Alexandro l.1 § ſi hæres.at Trebell.l.ex prædijs C. de euict.num.27.aitque non ſemper fieri æſtimationem dubij euentus conditionis,& vbi fit differri executionem in euentum,cum pendente conditione non ſit propriè creditor, fieriq; poſsit ne conditio exiſtat. l.cedere diem ff. de verb.oblig.

Incertum eſt an quis liberetur cum incautè ſoluit ei qui non eſt procurator nec ſoluendo l. filiæ inteſtato ff de ſolut.& liber.vbi ſi mater ſoluēdo non ſit,quæ cum non eſſet tutrix, tanquam tutrix exegit precia, ſoluentes incauti non liberantur: incertum igitur hoc æſtimabitur ex euentu,excusſioneque.

Si iurauero te mihi Stichum dare oportere qui non ſit in rerum natura, neque æſtimationem eius præſtare mihi debes, niſi ex cauſa furtiua, vel ſi ſtetit per debitorem: tunc enim etiā poſt

moram ſerui æſtimatio præſtatur l.eum qui iurauit,ff.de iureiur. niſi ſe ipſum occidat, ægritudine fortaſſe, & mœrore, ceſſabit enim tunc æſtimatio legati l.quid ergò.§.fin. de leg. 1. Tiraquellus l.ſi vnquam, v. donatione largitus num.131.l.1.§.Seia,ff.de auro,& argento leg. v. æſtimationem rei quæ non eſt non eſſe præſtandam,& l.In ratione legis falcidiæ.§.diligenter, ff.ad leg.fal,v. nec æſtimatio quidem debeatur in quæſtione an caſus liberet debitorē generis generaliſſimi, vt neque æſtimatio debeatur.

Finis Libri Primi.

DE

DE PRECIO ET AESTIMATIONE.

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

Precij ſpecies enumerantur viginti.
Aeſtimandi ſpecies tot fieri quot ſunt res.
Diſtinctionis vtilitas magna eſt.

CAP. PRIMVM.

PRoximo libro initium ſcribendi fecimus ab multiplici deſcriptione precij, hoc ſecundo oportet conſideremus precij differentias, & varias æſtimandi ſpecies, & probandi precij genera diuerſa, his enim conſideratis, & animaduerſis diligenter, operis iſtius vtilitas oculis ipſis ſubijcietur, & ex hac ſecunda diſſertatione de precio vberrimum fructum ſtudioſi percipient.

Precium aliud eſt primæ intentionis: aliud ſecundæ ita loquitur Vlpianus l. vtrum omne precium, ff. de petit. hæred. ideſt, aliud quod propriè dicitur precium, idque ſecundum traditas

 initio

initio; libri primi definitiones, aliud abuſiuè ſumpto vocabulo.

Rurſus precium, ſiue æſtimatio alia rei, alia pecuniæ l. ſi quando, C. de op. pub. l. frumenti C. de vſu. ſiue aliud legale, aliud negociatorium, vt numulariorum.

Tertiò aliud rei, aliud vtilitatum, damnique, & connexorum l. quicquid ff. de arb. tut. l. ſi fundus ff. loc. l. ſi commiſſa, ff. rem ra. hab. l. 1. ff. ſi quis iuſd. non obtemp.

Quartò precium aliud quanti minoris, vt in redhibitoria, & vbi acceſſio euincitur. l. ſed & ſi quid poſtea.

Quintò aliud periculi, vt in traiectitia, aliud rei, aliud ex re, l. bouem ff. de ædil. ed. v. ſi ſetuus, in quo alterius eſt vſusfructus aliquid emerit, dũ incertum eſt ex cuius re precium ſoluat, pendet cui ſit acquiſitum, & ideò interim neutri redhibitoria competit. l. reſcriptum, ff. de diſtr. pig. v. ſuſpenſo. l. Titius, ff. qui pot. in pig. hab. præfertur verò creditor ex cuius pecunia creditoribus fuit ſolutum. Vbaldus de duob. fra. par. 11. num. 3. vbi agitur de ijs quæ communicari debent finita ſocietate, & vbi docet precium ex reb. ſocietatis conuerſum in aliam negociationem non communicari gloſ. l. actione §. ſi in rem certam v. lucri.

Sextò aliud iudiciale, vt ita dicam, aliud conuentionale.

Septimò aliud ſimplex, aliud duplex, aliud quadruplex, gloſ. v. vſus. §. furtum eſt contrectatio,

tio, Inſt. de fur. ſiue de oblig. ex delict. ſi ſubtrahatur pignus creditori, gloſſa quærit quidnam quadruplicetur, Rom. æſtimationem vſus alij proprietatẽ; In Aquilia contra negantem damnum datum agitur ad duplum. l. contra negantem, ff. de fur. In actione tutelari de rationibus diſtrahendis æſtimatur duplum precij rei ſubreptæ. l. 1. §. conſiderandum, ff. de tut. & rationibus diſtrah. l. tres tutores §. hac actione, ff. de admin. & peric. tut.

Octauo aliud æquum, inſtutuq; quod ẽt dignum quandoque dicitur l. 12. c. de in rem verſo, l. 2. C. ſi in cauſam Iud. pig. lib. 8. aliud iniquum, & immenſum l. & ſi æquo precio l. ſi domus alicui, ff. de leg. 1. vel immenſum eius rei precium l. ex damni. ff. de damno inf. verſ. ex damni infecti ſtipulatione non oportet infinitam vel immoderatam æſtimationem fieri, puta ob tectoria, vel picturas.

Nonò aliud commune, aliud ſingulare.

Decimò aliud dandorum, aliud faciendorum.

Vndecimò aliud rerum incorporalium, iuriumq; aliud corporalium, diuiduorum, vel indiuiduorum, communium vel ſingulorum l. arbor. ff. cõmune diuidendo vbi ratione communis veſtibuli Iudex communi diuidendo neceſſe habet precium totis ædibus facere.

Duodecimo aliud proprietatis, aliud poſſeſsionis aliud vſusfructus, aliud crediti, de quib. meminit l. in hac actione §. Pomponius ſcribit ff. ad exhib.

Decimotertio aliud totius, aliud partium l. Labeo, ff. de ædil.ed.
Decimoquarto aliud certum, aliud incertũ, quaſi certum aliud.
Decimoquinto aliud ſortis, aliud damnorum.
Decimoſexto aliud ſubſtantiæ, aliud artificij l. Labeo, & Sabinus, ff. de verb. ſignif. v. tabula raſa pictura abeſt, quia eorum precium non in ſubſtantia, ſed in arte poſitum eſt.
Decimoſeptimo aliud vnum, aliud multiplex l. quod ſi vno ff. de in diem ad. l. ſi vno precio, ff. de actio. emp. l. 1. & l. quia eſt, ff. de euict.
Decimo octauo aliud eorum, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, aliud eorum quæ difficilius ſeruantur. aliud legitimum, aliud naturale Ludouicus Molina de contract. trac. 2. diſp. 247. & alijs pluribus.
Decimonono aliud honoris aliud onerum, aliud iniuriæ.
Vigeſimo aliud operarum, idque vel diurnum, vel menſtruum vel annuum, denique quot genera rerũ, tot ferè æſtimandi fieri poſſe, vel ex eo co nijcere licet quod ſpei ipſius rei tam inanis, & iactantiæ æſtimationem, imo etiam ſtultitiæ (nam ſatis fuerat ſi ſapientiæ) deprehendimus. tot igitur ferè modis precium dicitur plures autem his ſi quis adinuenerit, pluribus allatis diuiſionibus, reque magis ac magis dilatata copia diſtinctionum intelligentiam adiuuabit. Nam diſtinctionis virtus hæc eſt intelligentiam adiuuare. ſentire hoc viſus eſt Mo-

deſtinus. l.Iam hoc iure,ff.de vulg.& pup.v.vel certè euitandæ quæſtionis gratia ſpecialiter in vtrunque caſum &c. hoc confirmari poteſt auctoritate quoque Baldi, Bartoli, Iaſonis, & aliorum interpretum qui docendi gratia textus,& gloſſas diuidunt, ſubdiuidunt,diſtrahũt velut in ramos,ſiue velut mulieres nentes longiſsime deducunt.

SVMMARIVM.

Spei æſtimatio.
Spes facit vſurarium.
Vſurarium facit ſpes.
Spes quæ fefellit non dat repetitionem precij dati ſub ea ſpe.
Inſinuatio Renuntiationis hæreditatis quando fiat.
Spes poſtliminij.
Poſtliminii ſpes.
Duces cur retineant titulos Ducatuum occupatorum à Turcis.
Licitatio inter cohæredes.
Pupilli proprietates non alienantur, dum ſpes eſt obuentionum.
Socius poteſt ad victum deducere de lucro ob ſpem lucri.
Caducitatis ſpes impedit bona acquiri fiſco.
Timoris æſtimatio fit.
Subſtitutio non eſt in bonis ante caſum.
Repudiatio hæreditatis non fit antequam deferatur.
Stultitiæ precium.
Luitio facta per ſociũ lapſo tẽporenõ prodeſt cõſocio.
Socius luens lapſo tempore non communicat.

CAP.

CAP. SECVNDVM.

SEquitur vt tam prolixæ diſtractionis membra exemplis oſtendamus quemadmodum ad vſum deducantur initio ſumpto ab æſtimatione ſpei. Quamuis enim comicum illud ſit in ote omnium, *ſpem precio non emo*, ſpem tamē pulcherrimam rem eſſe colligimus ex proæmio Inſtitutionum iur.ciu. ſpei quoque commoda multa enumerat Tiraquellus de leg. connub. poſt leges num.34. gloſſa verò in cap. 1. quæſt. 3.c.14. etiam incommoda, vbi ait ſpem facere vſurarium, & in l. videamus ff. de liberatione leg. ait facere legatarium. Iuriſconſultus in l. dedi tibi pecuniam ff. de cond. cauſa dat. §. ſi quis quaſi liber in fine negat dari repetitionē pecuniæ datæ alicui ſpe, fiduciaque amicitiæ ſperans fore vt peramanter obſeruaret officio ſeque gereret ſe is cui donabat, quamuis poſtea ſe ingratè gerat, facile enim fieri poteſt vt amicltiæ diſſoluantur quæ à pecuuia ortum habent Mantua in Aequilibrio titul. de Reſtitut. in integrum. Gabriel lib 3.concl.tit. de Donat.conclu.1.num.83. & 84. Renuntiatio, inquit, hæreditatis non adeundę non requirit inſinuationem, niſi ſpes communi æſtimatione valeret plus quinquaginta aureis, quos quidā producnnt ad octingentos aureos, æſtimatione ſubducta ad rationem aureorum noſtri temporis. Iaſon l.2.§. ex his colum.penul.ff.de verbor.

bor.obligat.Rota Peruſ. deciſ. ... lib. 2.
Propter ſpem poſtliminij res, quæ apud hoſtes eſt venit in petitionem hæreditatis,& familiæ herciſc. iudicium, ideo legari poteſt,modo ali quando fuerit noſtra: itaque non ſine ratione Duces noſtri,& Principes retinent titulos Ducatuum quamuis ab Turcis occupatorum,propter ſpem poſtliminij.gloſſa l.id quod ff. de leg. 1. Melius tamen eſt vt æſtimetur dubius euentus licitatione admiſſa inter cohæredes.l.propter ſpem poſtliminij ff.fam.herciſc.l.pater filiæ nomine ff.de euict.verſ.intereſt enim patris filiam dotatam habere, & ſpem quandoque recipiendæ dotis. Spes obuentionum, & redituum facit ne immobilia pupilli interim alienari posſint æris alieni cauſa l.magis puto ff.de reb.eor. Spes verò lucri in negotio ſocietatis ex voto fæliciter ſuccedentis facit vt aliquid quotidie de eo posſit deſumi ad vſus quotidianos,quod aliàs non liceret,niſi calculo prius facto.Bartol.l.auri ſtatura Cod.de frum.Vrb. lib. 10.Vbaldus de duob.fratr.p.5. num.38.
Ex edicto de ventre in poſſeſſ. mittendo,dum eſt ſpes filium naſci,venter alitur,lucraturque alimenta, licet nullus naſcatur. Spes caducitatis in cauſa eſt, magna vt ſit inter Iuriſconſultos controuerſia an Emphyteuſis accepta pro ſe,& hæredibus,& ſucceſſoribus posſit acquiri fiſco. Mediolani confiſcatur.
Aeſtimatur verò non ſolum ſpes,verum etiam timor.l.qui bona fide ff.de dam.infect.verſic.æſtimatione

matione habita ex cauſa, & qualitate dãni, ꝙ contingere ſperatur, ideſt timetur, debet iube re caueri de damno ei qui nuntiat, vt ſi intra certum tempus ceciderit ei reficiatur. ſperare hoc loco ſignificat timere. quo ſenſu alibi legimus, non rectè ſolui tutori dum ſpes eſt eum remoueri poſſe, quia ſuſpectus l. quod ſi forte ff. de ſolut. v. ſuſpectus. Non ſemper tamen ſpes in bonis noſtris eſt, nam ſubſtitutio, antequam eueniat caſus, in bonis non eſt, neque legatum conditionale l. quæ legata mortuis ff. de reg. iur. l. quod in pendenti ff. de acquir. rer. dom. ideoque neque hæreditatis repudiatio valet antequam hæreditas deferatur l. is qui hæres inſtitutus ff. de acquir. vel omittenda hæred. l. ſi ita ſcriptum v. repudiare non poſſumus ff. de leg. 2. Cod. de pact. l. 1. cum diſtinctione quia pacto remittere quis poteſt, quod repudiare non poteſt. Stultitiæ quoque precium eſt l. ſi hæres ff. ad leg. Falc. v. ſi hæres inſtitutus eam hæreditatem quæ ſoluendo non eſt vẽdiderit legatarijs nihil debebitur, quia magis ex ſtultitia emptoris, quam ex bonis defuncti habere videtur l. qui cohæredes habet ff. com. diuid. vbi is qui redemit pignus cum iam lapſum eſſet tempus ad redimendum, non tenetur communicare lucrum cum hærede: magis enim ex ſtultitia venditoris habet, quam ex iudicio, & ex bonis defuncti.

SVMMARIVM.

Precio vno, an pluribus contrahatur multum refert.
Precium quandoque ſumi pro pœna.
Pœnæ conuentionales exiguntur licet non interſit.
Clericus rectè obligatur ad pœnam anathematis.
Anathematis pœna clericus poteſt obligari.
Pœna ſoluta an tollatur obligatio.

CAP. TERTIVM.

DIxi precium eſſe vnum, ſiue quia quæſtionis eſt ſæpè, an vno precio res plures venditæ fuerint, an pluribus precijs, vt paulo poſt declarabo: ſiue quia quæſtionis eſt ſæpe an multiplex exigi poſſit, vel ſub ſpecie pęnæ, vel ſub ſpecie intereſſe, vel alia de cauſa. Nam pęna conuentionalis ſæpe adjjcitur, vt facilis ſit probatio precij eius quod intereſt l. ſi pęnam ſtipulatus ff. de uerb. oblig. imo precij nomen pro pœna vſurpatum apud poetas reperitur. Horatius *& peccare nefas aut precium eſt mori.* Et Iuuenalis ſatyr. 3. *ille crucem precium ſceleris tulit, hic diadema.* Iodocus in praxi rer. ciuil. cap. 17. omnes, inquit, pœnæ conuentionales peti poſſunt, licet non interſit: niſi repugnet ſuſpicio vſuræ, quod accidit cum excedunt intereſſe, Afflictus Deciſione 135. Iaſon §. omnes autem nu. 13. diſtinguit: Rebuff. C. de ſent. quæ

pro

pro eo.num.38. Straca de Decoct. nu. 21. Paulus huius opinionis rationem affert in l. ſtipulatio iſta habere licere §. alteri verſic.planè,& verſic. pœnam enim cum ſtipulatur quis non inſpicitur an interſit,ſed quæ conditio ſtipulationis ſit. planè ſi pœna exigatur ob contumaciã.& res & pæna debetur, ff. de tab. exhib. l.locum. §. condemnatio Gloſ.in cap. dilecti v. pęnam de arb.lib.3.eaque ſoluta adhuc agi poteſt ad id quod promiſſum eſt,cum id actũ eſt, notatur vigeſimaquinta quæſt.11. Quæcunque &c.cap quamquam omnes Diſtin.23.vbi de clericis,quod poſſunt ſe obligare ad pęnam anathematis.& aliam. Sed pęnam exigi poſſe omnes concedunt,ſed contendunt an vltra duplũ vel quadruplum;hoc enim eſſet pluries eiuſdẽ rei precium exigere, cum vnius rei vnum precium ſit, quo ſemel ſoluto obligatio tollitur Rebuffus l.1.Cod.de ſenten.quæ pro eo. num. 543.vbi enumerat duodecim opiniones.

SVMMARIVM.

Probatio precij ſit teſtibus, ſit per peritos, ſit vicinis, ſit per Inſtrumenta locationum.

Precium quomodo probetur.

Teſtis de precio interrogatus an ſine cauſa concludat.

Precium probari per peritum non reddita cauſa.

Perito credi non reddita cauſa.

Teſtibus varia loquentibus Iudex ſequitur quos vult.

Sub-

Subbaſtatio inducit præſumptionem iuſti precij.
Liber æſtimi vt probet.
Confeſsio partis probat pretium.
Locationum inſtrumenta probant precium.
Rubrica Notarij an probet ſi cartha eſt vacua.
Inuentarium probat.
Libri inutiles qoanti valeant.
Vinum æſtimatur ex qualitatibus.
Statutum Mediolani de expenſis in ornanda nuru declaratum.
Iuramento partis æſtimari precium.
Iurans, emiſſe non tenetur dicere quanti.
Articuli in probando precio.
Precioſiora cæteris rariora.
Rariora cæteris precioſiora, nam vt Homerus ait, deteriora numeroſiora.
Litigioſa res præſumitur minoris vendita.
Alternatiuæ æſtimatio.
Aeſtimatio rei dignoſcitur ex alternatiua l. 1. ff. de reb. dub. declarata.
Saxorum æſtimatio.
Sterilium rerum æſtimatio.
Valor montis.
Frumenti valor.

CAP.

Digitized by Google

CAP. QVARTVM.

ET quia diximus ſolere adijci pœnam vt facilior ſit æſtimatio eius quod intereſt cõſequẽs eſſe arbitror pauca afferre de ratione probandi precij, quod thema Iaſon attigit in §. plus autem.num.7.8.9. 10. de Actio. Precium probatur teſtibus, qui teſtes cauſam tenentur afferre quamuis non interrogati de cauſa. 2.q.1. c.inprimis dixi ſuperius lib.... c. ... verbi gratia fundum de quo diſputatur, non eſſe tãti æſtimandum,quia eodem precio vicinior emi poterat. Farinaceus de oppoſitionibus cõtra teſtes lib. 3. tit. 7. quæſt. 70. Maſcardus de probat. lib. 3. concl. 1379. num. 14. 15. Baldus conſ.378.lib. 3. niſi teſtis ſit de numero publicorum æſtimatorum, a quibus cauſa non requiritur, nam ſatis pro cauſa habetur profeſsio: etſi Alexander contrarium ſentiat,ea ratione, quia periti ipſi quandoque poſsint errare: error enim latè vagatur,ipſeque bonus quandoque dormitat Homerus. Teſtibus verò loquẽtibus variè, & quibuſdam centum, alijs quinquaginta valere affirmantibus, Iudex ſequitur illud in quo conueniunt: conueniunt autem in quinquaginta. Berth. in ſuo Repertorio v. teſtium impugnatio num.72. Mos hic eſt iuriſtarum,non ſolum in contractibus,& iudicijs, verum etiam in vltimis voluntatibus, vt, vbi varia eſt ſumma de ea teſtatorem ipſum parteſq;

locu-

locutas fuiſſe, & ſenſiſſe interpretentur quæ omnibus ſummis ineſt: ineſt autem natura minor ſumma maiori l.qui quartam ff.de leg,1. ex coniecturis tamen conceſſum eſt iudici ſequi diuerſam ſummam.Bart.l.1.C.de ſententijs quę pro eo.verſic.vltim. ſcire debes. l. quatenus ff. de reg.iur.vbi Decius. hoc enim eſt quod vulgus ait iudicem poſſe ſupplere de facto gloſſa c. priuſquam, diſt.28. v.filiam l. 3. §. tu magis ff. de teſtibus Iudicis enim arbitrio,& poteſtati in teſtimonijs plurimum defertur,gratificationi quoque vbi probationes eſſent pares l. Diuus ff. de reſt. in integ. gloſ. c. cum inter de elect.lib.1.Alexander l.precia rerum, ait, vicinioribus creden.& peritioribus. Salycetus fidē adhibet ijs,qui ſe referūt ad preciū cōune.

Precia illa præſumuntur vera, quæ licitantes obtulere in ſubhaſtatione,non vnius diei,ſed aliquorum dierum,in quibus data fuit opera licitationi, Maſcardus concl.655.num. 1. nam niſi detur opera licitationi,poterit excipi eam nō perueniſſe in notitiam vulgi, quod non bona fide licitatum,quod in angulo; aliàs,quod animosè nimis, ꝙ æmulatione quod per iocū, ꝙ experiendi gratia,quod decipiendi. l. Sed & ſi pupillus,ff.de Inſt. l. licitatio vectigalium quæ calore,ff. de publi.

De libro Aeſtimi Bero.conſ.77, lib.3. Zuccardus, conſ.75.n, 158.non probare niſi confines, poſſeſſionē ſoluendi collectas, patrem habere in bonis v.g. mille,ad hoc vt filius iudicetur idoneus ad mun⁹ aliꝙ,ex ſtat.de codice ſocietatis

Purpuratus in l.admonendi num.210. de codice tutoris Caſtrenſis conſ.301. vol. 1. Viuianus deciſ.184. de lib. Aromatarij.

Precium rei ſuæ quilibet ſcire præſumitur l.quiſquis.C.de reſcind.vend. Lopez p. 5. tit. ... l. 56.gloſ.4.circa fin.

Si quis igitur confeſſus fuerit rem ſuam tanti valere, creditur q̃ ſi excipiat de errore, auditur l. ... ff.de Interrog.act.qui error præſumitur in ſucceſſore,in eo qui negocia ſua Inſtitori permiſit, & paſſus eſt per alios adminiſtrari gloſ. l. ſi res obligatas, ff. de leg. 1. Confeſſio verò non eſt probatio propriè,ideoque in Decretalibus Gregorij lib.2. prius agitur de confeſſis,quam de probationibus. Iaſon §. Item ſi quis.num. 48.

Inſtrumenta locationum de agris vicinis, æquè bonis, probant precium fundi vicini,Maſcard. concluſ. 657. verum Abbas contra c. cum cauſam: nam,ait, huiuſmodi inſtrumenta probare precium conuentum,quem ſequor,ne ſit in facultate vicini abutentis re ſua, obeſſe vicino frugaliori: præſumptiuè tamen probare alij ſentiunt Borgn.deciſ.46.nu.186. vol. 1. vbi ſint confecta intra decenniũ Bal.l.2. C. de reſcind. num.64.hoc enim ſpatium Iuriſconſulti obſeruant, intra quod mutationem precij non negant poſſe contingere,ſed non præſumunt,præſumptiuè dixi,quia concludens probatio eſt ea quæ fit de præſenti precio, & de æſtimatione eius anni de quo agitur Maſcardus concluſ. 1396.

1396. numero 31. 36.

Franciſcus de Curte in l.admonendi. nume. 123. quærit an precium probatum dici debeat, ſi Notarius ſiue in margine,ſiue inſtrumenti initio vel rubrica, ſcribat, venditio facta precio centum,cum ſuo loco charta vacua ſit. Reſp. num.124. non probatum:cum,inquit,Notarius non abſoluerit, veriſimile eſt enim inſtrumentum non fuiſſe publicatum.

Inuentarium factum ab publicis æſtimatoribus probat: Aluarotus Valaſc. conſ.52.num.23.tutor tamen non tenetur in Inuentario res æſtimare Lopez par.3. tit.18.l.99.gloſ.3.at vſufructuarius tenetur. Borgninus de vſufr.num.143. ex communi.

Liber ex quo nullus fructus percipitur vt mimi, fabulæ, verſiculi inepti, tanti valet quanti vendi poteſt Iudicio periti.. Bart.l. precia rerum §.fin.num. 2. ſed quam hoc prudenter, & verè dictum ſit conſiderent ij qui ſæpe magno mercantur huiuſmodi libros, conſiderēt inquā illi qui egent intermiſsione à ſtudijs, & negocijs,quis autem eſt, qui non velit aliquando recreari? nullus eſt profecto liber ex quo fructus aliquis percipi non poſsit, etſi Accurſius cum græcas litteras ignoraret canino ſtudio allatret libros græcos.

De æſtimando vino ex colore,ex guſtu,nempè cū qualitatis eſt quæſtio, nam menſura iudex eſt quantitatis, & numeri, Bart.in tract.de teſt. n. 34. n.54.

Ex ſtatuto poteſt quis æſtimare, vt Mediolani c. 293. vol. 1. aſcendens, precia expenſarum in ornanda nuru. quod tamē ſtatutum ego arbitror habere locum vſque ad vires dotis, ex gloſſa l. ſi vſusfructus, fin. ff. ad leg. falcid.

Ex pactopoteſt quis iuramēto ſuo æſtimare rem, precium, expenſas, damna Plotus l. ſi quando numero 453. & 775. Maſcardus concl. 935. num. 2. & f. 199. ch. 2. contra inferentes metum probabilem alicui, qui domi ſuæ manere non poteſt, neque fructus ex ſuis bonis percipere, poteſt in litem iurari, ac iuramento declarari quātitas fructuum, & æſtimari cętera; Rota Genuę decif. 69. num. 2.

Stracca de contract. merc. Borgninus decif. 2. nu. 38. vol. 1. à liquidatione tamen huiuſmodi peti poteſt reductio ad arbitrium boni viri, pactum enim huiuſmodi habet in ſe clauſulam tacitā, ſi æque æſtimetur. l. ſi libertus, ff. de op. lib. Ex contumaciæ verò delicto iuramento in litem, ipſa potius contumacia æſtimatur quā res ſiue rei precium, l. 1. fin. ff. de in lit. cur. ne ſit in facultate contumacis rem retinere, ſoluto precio, quamuis ſuo ideſt iuſto l. non enim ff. re. amo. gloſ. c. 3. q. 3. de Indicijs concedendis §. Quod fieri. verbo iurauerit, Nota quoties petitur intereſſe ex delicto alicuius, illud declaratur per iuramentum ſed ſi ex contractu illud probatur ordinaria via, itaque in remedio reintegrandæ ſpoliatus recuperat fructus, & amiſ-

ſa

ſa iuramento taxatione iudicis præuia, capit. grauis, de reſtit. ſpol. libr.2.

Iaſon in §.Item ſi quis num.39. de iurante emiſſe abſque precij mentione,quod compellatur illud exprimere, ſicut etiam teſtis qui affirmat interfuiſſe contractui emptionis, ſed non meminiſſe precium.

In precio rei probando quandoque dicendum eſt agi de re tranſmarina,aduentitia,longe acceſſita,inuentu rara. vt eſt lapillus, & gemma, nã cum gemma ſit rarior inuentu equo, quamuis non ita neceſſaria,æſtimatur carius.Matien ad lib.5.coll. leg. Hiſp.tit.11.l.1.gloſ.2.num.2.Ariſtoteles lib.1. Rhet.c.19.& c.20. idem ait v.itẽ quod rarius eſt, cenſetur maius, quam quod paſſim habetur,puta aurum, quam ferrum. libro verò Moralium 10.cap.7.loquens de mente,licet,inquit,mens mole ſit parua,vi, tamen & precio omnia longe excellit.

Res litigioſa præſumitur vendita minori precio Felyn.c.cum cauſam.num.1.de teſtibus.

Probatur quoque precium ex adiunctis,vt in notabili caſu legis 1. ff. de reb. dub. quam legem Bart. inſigniuit is ferè verbis. *æſtimatio fit ex altera alternatiua*. Illius textus ſenſum non alienum erit à propoſito enarrare facti ſpecie præmiſſa,& gradatim digeſta:

Primò, Quidam habebat amplam poſſeſsionẽ, & latifundia.

Secundo, Eam poſſesſionem diuiſerat in prædia quinque, Cluſianum, Seianum, Tuſculanum, Sabinum, Venuſinum.

Tertio, Confecerat librum rationum, & ita inſcripſerat.

„ Poſſesſionis Cluſianæ precij aureorum mille, reditus.

Quartò, In hoc libro rationum diſcripſerat quoque reditus aliarum quatuor poſſesſionum, ac ſi hæ quatuor eſſent accesſio poſſesſionis Cluſianæ.

Quintò, Teſtamentum fecit, & legauit his verbis. Fundum Cluſianum, aut Seianum lego Titio. xto, Electo Cluſiano, legatarius contendit ſibi deberi reliquas tres poſſesſiones, dempta Seiana, quia, inquit, ſunt accesſio: imo niſi teſtator excepiſſet Seianum etiam illa deberetur. pro hærede qui ſolam Cluſianam dabat, facit proprietas verborum, & conſuetudo patrisf. qui ſolitus erat ſingulas quinque poſſeſsiones ſuis diſcretis nominibus appellare, quæritur quid iuris? Iuriſconſultus Reſp. pro hærede, reſponſioque, & deciſio clara eſt: ſed ratio decidendi obſcurior, ideoque inueſtiganda eſt hoc pacto.

Primo, Meminiſſe oportet cum in teſtamento pars aliqua obſcura eſt eam declarari alia parte teſtamenti, quæ obſcura non ſit l. Titia, §. Lucius, ff. de leg. 2.

Secundò, Duabus rebus legatis electionem eſſe hæredis quam velit dare, l. ſi ſeruus, ff. de leg. 1.

l. ſi

l. ſi ita relictum, ff. de leg. 2.

Tertio, ex duab. reb. alternatiuè legatis deberi eam, quæ eſt minoris precij.

Quartò: electione alicui data, electaque re, non licere variare l. ſi is cui legatus ſit Stichus, ff. de leg. 2.

Quinto, In teſtamentis habere locum argumẽtũ à contrarijs l. ſi poſt mortem, §. purè ff. de leg. primo.

Sexto, Ex coniecturis colligi mentem.

Septimo, Non eſſe receden. à proprietate verborum.

Octauo, Eum qui legat alternatiuè inter precium rerum legatarum nullum diſcrimen facere, ideoque præſumi alternatiuè legare, quia parum intereſſe arbitretur teſtator vtrum hoc vel illud leget.

At legatarij patronus ita argumentabatur à toto, & à conſequentibus.

Qui totum fundum legat, partes etiam fundi legat, atque cum ſuis iurib. pertinentijs, & acceſſionibus.

Concedit hæres maiorem propoſitionem: ſed negat reliquas poſſesſiones eſſe partes, aut acceſſio: quamuis enim inquit, teſtator reditus earum in vnum codicem retulerit, non propterea ſequitur vnius poſſesſionis loco quinque poſſesſiones habuiſſe: cum ſuis diſcretis nominibus ac fortaſſe villicis diſtinguerentur, ac compendij gratia, atque vt facilius haberet in prõptu reditus earum, eodem libro eos deſcribe-

 ret.

ret. vnitas enim inſtrumenti non probat vnionem corporum l. cum plures fundi ff. de euict.
Cum igitur ex forma legandi præſumendum ſit teſtatorem voluiſſe ad legatarium peruenire poſſesſionem precij aureorum mille, ac propterea alternatiue vel poſſesſionem Cluſianā vel Seianam legauiſſe, legatarius verò elegerit Cluſianam, quæ tantundem valet, nempe mille aureos, non eſt quod legatarium pœniteat, & cur cauillandò velit emungere ab hærede pluſ quam ſit legatum. Clarum enim eſt poſſesſionē Seianam cum reliquis tribus non valere plus mille aureis æſtimatione teſtatoris, & Cluſianam ſolam opponi tribus reliquis.
Quid ergo ſi fundi Seiani precium, detracto reliquorum precio, maius eſt, quam precium poſſeſsionis Cluſianæ? à contrario ſenſu aliud reſponderetur: in teſtamentis enim argumentū a contrario ſenſu eſt receptum. Quid item ſi ex affectione, vel alijs coniecturis contrarium voluiſſe teſtatorem conſtaret? l. ſi quis bonorum partem §. reſtituitur, & l. item Iulianus ſcribit §. illud ſcio ff. de leg. 1.
Eſt additio ad Tract. de teſtibus Lanfranchi de Oriano num. 92. 116. latius de hoc: & inter cætera in probando precio ait diſtinguendum, an res de qua agitur ſit fructuoſa. nam precium rupis, ſaxoſique montis in indiuiduo probari debet. Hoc dicitur quia ſi agitur de frumento ſatis eſt in genere probare vendi tanti ſiue domi ſiue in foro: at ſi de ſaxo quanti homini nō
igna-

ignaro huiuſmodi ſaxi,& marmoris, verbi gratia, Carrarienſis, quod propter candorem excellit (ex Bartolo l.precia rerum num. 3.) ex hoc marmore Duces Mediolani ſepulcrum D. Petro Martyri extruxere celebre religione, gracilitate operis, & artificio.

SVMMARIVM.

De precio rerum exiguarum.
Exiguornm precium iuramento probatur.
Valor exiguæ rei variè probatur.
Vile precium quodnam.
Minimum precium quale ſit.
Petitio hæreditatis datur contra eum qui modico eã emit.
Impenſam exiguam non repetit maritus.
Ingratus homo monſtrum.
Exiguum an ſit, arbitrarium eſt.
Serui iumentis æquati.
Aureus vnus res exigua.
Exiguæ rei eccleſiaſticæ alienatio non eget ſolennitate.
Furta exigua cumulantur ad augendam pænam.
Valor mentitus infra ſextam non vitiat Gratias.

CAP. QVINTVM.

IN exiguis precium ſummariè probatur, imo iuramento Bart. l. inter omnes ff. de fur. cum de nulliꝰ agitur præiudicio. Preciũ aliud exiguũ aliud pexiguũ, minimũ modicũ vile. Nat. cõſ. 599

Bar-

Bartolus in l. ratio §. cũ per venditorem, ff. de actio.emp. l. nec vllam cauſam, ff. de pet. hær. verſ. ſi pauco iuſſus vendere hæres, Titio hæreditatem vendiderit, non putat dicendum Papinianus aduerſus fideicommiſſarium dari actionem: ab hærede enim peti non expedire perexiguum precium habente: & l. ſi verberatum, ff. de rei vend. leguntur hæc verba item ſi fortè ager fuit, qui petitus eſt, & militibus asſignatus eſt, modico honoris gratia dato, an hoc reſtituere debeat? & puto præſtaturum.

Petitio hæreditatis datur contra eum, qui modico precio eam emit, ſi verò iuſto precio, & venditor eſt ſoluẽdo, neque directa, neq; vtilis datur contra posſidentem cum titulo, & bona fide.

Pro modica æſtimatione impenſæ nõ datur actio de Dote, datur tamen aduerſus eum, qui tenetur actione negociorum geſtorũ gloſ. l. omnino enim alioquin, ff. ſol. matr. nempe in re vxoria meminiſſe oportet vxorem ſi proba eſt plenis honoribus proſequi nos eam debere, ſin mala verecundè, & moderatè ferre, neque ob leuem & exiguam impenſam aut vilis precij tantulã rem cum ea, vel eius hær. litigare: ab alijs autẽ perſonis, quorum negocia amico animo gerimus, ſi ſe ingratè gerant, modica impenſa repetenda ad interulam, ingrato enim homine, & illiberali nullum fœdius monſtrum.

Alexander l. 1. num. 13. ff. quod quiſque iu. exiguũ vocat quod eſt cõtemptibile, vt racemus vuæ

pen-

pendentis, malum punicum, ouum, vbi quoque ait abrogandam legem, quæ pro homicidio exiguam pecuniariam pœnam imponit, ne faciles ſint homines ad parricidia: quãuis ſeruorum homicidia, lex Aquilia exæquet bouicidijs.

Exiguum precium eſt aurei vnius: & vilis res dicitur quæ tanti valet: quam propterea non eſt neceſſe confiſcari, Bart. l. 1. num. 8. ff. de bon. damna: imo Iudex ex ea cubile exornare poteſt, Boſſius praxi tit. de Alim. præſt. num. 8. Bonacoſia q. criminali v. bona publicari in c. terrulas. 12. q. 2. perlatum, legitur res exiguas eccleſiæ ſine decreto alienari poſſe, exiguas verò eſſe precij ſolidorum viginti ideſt aureorum, vt in l. ſi oleum, ff. depoſiti, modica ſumma ſunt aurei duo. Phan. de Inuen. p. 5. num. 48. Pinel. p. 1. l 2. C. de reſcind. vend. num. 28. 29. exiguum Craſſo diuiti patricio Romano viſum fuit patrimonium eſſe eius qui ex ſuis reditibus exercitum alere non poſſet. Quid igitur in tanta varietate ſermonum dicẽdum eſt? exiguum an ſit precium vel non ſit eſſe arbitrarium, vt ait Menochius de Arb. lib. 2. c. 3. c. 217. Aduocati qui fauent latronibus modicam rem eſſe aiunt equum, item par tibialium: nam his rebus acceptis ſi quis hominem interficiat, defendunt eum non teneri de Aſſaſinio Vlpellus conſil. 543. num. 9. Boſſius de mandato ad homicidiũ. num. 35. Honded. conſ. 93. vol. 2. Iaſon, idem ait § ex Maleficijs. num. 12. 13. Plato 12. de legibus

ſi quid

ſi quid aliquid publici furatus ſit ſiue exiguũ ſiue aliud, pari ſupplicio punit: nam, inquit, qui rem propriam ſuſtulit, & ſi minore vi, quam qui magnam rapuit, æquá tamen cupiditate furatus eſt. Modicum furtum lege ciuili, leuius punitur l. ſacrilegij, ff. ad leg. Iul. pecul. v. modicum. Mediolani Conſt. lib. 4. tit. de pœnis, cautum eſt, ſi quis robariam fecerit pecuniæ, vel rei excedentis precium dimidiati aurei, vt ſuſpendatur. id verò arbitror Carolum Quintum ſanxiſſe ne diſſimulatione furtorum leuiorum, fures (quorum Mediolani vt in magna ciuitate eſt copia) fierent furaciores. ex leui enim flamma incendium concipitur, & niſi citò coerceatur, ſerpit longius, *& tandem victrix meſſem populatur & agros, ut* Fracaſtorius ait loquens de morbo gallico.

Modicum precium vocat I.C. ex quo ager non poteſt emi l. ita autẽ ff. depoſiti. pecuniarum, ff. de adminiſtr. verſ. ſi enim tam exiguam eſſe tutelam probabitur vt ex numo refecto prædium comparari non poſſit, depoſitio ceſſat. gloſ. v. cauſa cognita.

Exiguus non eſt numerus, qui explet decem l. ſi duorum fundorum, ff. de actio. emp. v. decem: ſed minor numerus dicitur exiguus, vt ibid. v. exiguus. Ariſt. lib. 4. polit. inter octo ſpecies Iudicum enumerat eos, qui de exiguis cognoſcunt, nempe de ſumma drachmarum quinque, ſiue, vt noſtro ſermone vtar, regaliũ quinq;

An pro pluribus furtis exiguis æſtimatione eorũ

cumulata, vt ferè Caballus ait lib. Reſol. crimil. c. 204. poſſit quis ſuſpendi eſt additio ad gloſ. §. 1. Inſt. vi bo. rap. v. comprehendatur.

De exiguitate precij quando afferat præſumptionem fraudis, & alienationem factam fraudandi creditorum gratia, locusque ſit reuocatoriæ l. per diuerſas, C. mād. DD. §. Item ſi quis in fraudem creditorum Inſt. de Actio. vbi gloſſa diſtinguit, inter alienationem inter viuos, & in vltima voluntate, ac inter eam quæ fit titulo oneroſo, & tit. lucratiuo omnium bonorum vel partis, modico vel magno precio, Iaſon d. §. Itē ſi quis. n. ante 36. vbi de Datione inſolutū facta contra Fiſcum.

Rotæ Romanæ ſtylus antiquus eſt, vt regulæ de veriori valore non ſit locus quando Camera Apoſtolica læditur ſolum in ſexta, quia ſexta dicitur modica. Mendoſius in ſignatura gratię verſ. Prouiſiones, & penſio minor ſexta parte reditus non vitiat locationem emphyteuticā ex Auth. perpetua C. de ſacroſ. eccleſ.

SVMMARIVM.

Precio vno vel pluribus venditio fiat multum intereſt.

Datum inſolutum pro maiori quantitate debiti quando vitiatur.

Preciorum multitudinem, & diuerſitatem argui ex diuerſitatę acęruorum.

CAP.

CAP. SEXTVM.

VIdeamus nunc quid interſit precio vno, an pluribus res aliqua vendatur l. ſi duorum fundorum v. duos vno precio, ff. de actio. emp. l. quod ſi vno precio, ff. de in diem add. l. ſi duos ff. de contrah. emp. l. ſi non fortem, ff. de cond. indeb. verſ. idem Marcellus ait ſi cum fundi pars mihi deberetur, quaſi totum deberetur æſtimatione facta, ſolutio pecuniæ ſolidi precij fundi facta ſit repeti poſſe, non totum precium, ſed partis indebitæ, quamquam ſæpè totum fundum æſtimare oportet, quia aliter commode æſtimari non poteſt l. 1. cum gloſſa c. cõmuni diuidundo v. parte precij, Iaſon l. 1. §. ſi hæres ff. ad Trebell. quando autem vno precio plura ſubijciantur colligitur ex tex. l. ſed duob. ff. de leg. 2. cum ll. ſeqq.

Legati fuere vituli qui naſcentur ex vaccis Titij Mæuius vno precio vaccas prægnantes emit: officio iudicis æſtimatur, & conſtituitur preciũ vitulis, & vaccis l. in bello poſtliminium, verbo ſi natum ex Pamphila ff. de capt. ſed ſi legetur vitulus ex vitulis qui naſcentur hoc anno, debetur vilior.

Datum inſolutum factum eſt de perticis centum quaſi centum deberem, cum non deberem niſi triginta l. cum amplius ſolutum eſt, quam debeatur, cuius pars non poteſt repeti, vt muli pars, tota repetitur ff. de reg. iur. In hoc igitur

caſu,an datum inſolutũ reſcindi debet?reſpondeo, diſtingui:quia ſi quis vno precio emit,non empturus partem, tota datio reſcinditur l. ſi quis duos ſeruos vno numo ff. de cõtrah. emp. alias officio iudicis ſuccuritur emptori,vt præſtetur intereſſe l. ſuæ rei ff. eod.l.quod ſæpè §. in ijs. In minore puto eſſe eius electionem, fortaſſe quia eius intereſt habere potius corpora. l. ſi ex cauſa iudicati ff. de minorib. 25. verſ. ſi grande damnum ſit minoris.

In ædilitio edicto propter uitium vnius rei, plures redhibentur l.cum eiuſdem generis plures res ſimul venierunt verſic. vt propter vitium vnius omnes redhiberi debeant, cum manifeſtum erit non niſi omnes quem empturum fuiſſe, vt plerunque circa mulas pares, & biuges accidere ſolet l. ſi plura ff. de ædil. edict. verſ. quod ſi ſingulorum mancipiorum conſtituto precio vniuerſa tanti venierint,quanti ex conſumatione ſingulorum fiebat, tunc cuiuſcunq; mancipij precium conſequetur l.1. ff. de euict. v,quod ſi certus locus ſit euictus non pro indiuiſo portio, ſed pro bonitate loci erit regreſſus, & in reſciſſione dati habebitur ratio arborum inciſarum per creditorẽ, Neguſantius p.7. in 3.mem, num.8.de Pigno,

Pluribus autem precijs facta emptio videtur tũc cum plures acerui pecuniarum erant in conſpectu,& factæ ſunt plures numerationes,ac ſeparatim corpora æſtimata l. ſcire debemus v. vel aceruum pecuniæ ff.de verb.oblig.

L. ſi

CAP. SEPTIMVM.

IN æſtimationibus ad quod tempus,& ad quẽ locum æſtimatio referatur, quæſtio eſt. DD. in l.vinum ff.ſi cer.pet.in l. cum res legata eſt,ff. de leg. 1.in l.quæſitum eſt. §.cum hær.gl. v. conteſtabitur,ff. eod.& an requiratur interpellatio eaque iudicialis cum litis conteſtatio ne,& quæ differentia ſit inter contractus bonę fidei,& ſtricti iuris,neque enim vna regula da ri poteſt ad perpendiculum, quæ deſeruiat omnibus caſibus, imperitique eſſet velle eam exquirere, quemadmodum imperiti medici vno collirio omnes oculos ſanare.

In imponenda ratione legis falcidiæ æſtimatio refertur ad tempus mortis l. in imponenda ra tionę legis falcidiæ omne æs alienum deducitur, etiam quod ipſi hæredi tempore mortis debitum fuerit,quamuis aditione hæreditatis confuſæ ſint actiones, & omnia legata ad contributionem dodrantis pro rata cuiuſcunque temporis reuocantur. ob hanc cauſam gl. l.ſi hæres ff. ad leg. falcid.v. deciſione, ait non proficere legatarijs tranſactionem factam cum creditoribus hæreditarijs:nam hær. erat nō ſol uēdo tēpore mortis.Caſus eſt ſingularis in l.te ſtator filium ff. de leg.2.§. qui indiuiſam, vbi æſtimatio refertur ad tempus mortis:quamuis .n.teſtamenti tempore eſſet minor,augetur tñ poſtea ex veriſimili mente teſtatoris, & apud Callienſem in tract.de ſociet. c.16.nu.poſt 95.

de fideicommiſſo deberi capitale, & non lucra facta poſt mortem teſtatoris ex l. in fideicommiſſariam ff ad Trebell. De æſtimandis rebus ſubiectis fideicommiſſo, æris alieni cauſa alienatis, Menochius conſ. 245. num. 11. vol. 5. & l. his verbis ff. de leg. 3. v. *quæ mortis tempore.* Creditor cenſetur retinuiſſe bona fideicommiſſi inſolutum iuxta valorem temporis quo moritur teſtator, Menochius conſ. 83. vol. 2. ex Caſtrenſi in l. peculium autem ff. de pecul. & ex Bart. de l. ſed etſi damnum. Aeſtimatio igitur refertur ad tempus teſtamenti: ſequitur P. Gregorius Meſſanenſis tract. de conceſſ. Feudalib. p. 8. q. 8.

Quandoque æſtimatio refertur ad tempus contractus, vt in ſocietate l. nam Seruius §. ſi viuo ff. de negotijs geſtis gloſ. l. verum §. in hęredem ff. pro ſoç. communiter recepta. Oſaſch. deciſ. 76. nnm. 3. Farinacens in deciſ. Rotæ Rom. per eum collectis: idem Meſſanenſis ead. quæſt. 8. de eo qui Feudum conceſſit recepto precio, itaut poſſet ſe liberare per contracambium: illud enim æſtimandum iuxta tempus contractus. Modeſtinus in l. Titia ff. de iure doct. in fin. v. *ſed in meram æſtimationem prædij mulier, vel hæredes eius ſunt condemnandi, referendam in hoc tempus quo in dotem datus eſt.* in l. hominem certum ff. mand. diſtinguuntur plures caſus, itaut cum æſtimatio debetur iure obligationis inſpiciatur tempus contractus, aliàs tempus moræ. in l. continuus §. cum quis ff. de verbor.

oblig.

oblig.l. fundnm cornelianum ff. de nouat. v. *in altera verò ea æſtimatio quæ ſecundæ ſtipulationis tempore fuit*. Rot. Peruſ.deciſ. 53. num. 6. Mantica de conieſt.vlt.volunt.lib.7. nu. 13. tit.8. Baldus Nouel. de dote p.8.pag. 23. Neguſantius de Pigno.2:mem.p.5.nnm.9 In paraphernis æſtimatis vt dominium transferratur, fit æſtimatio temporis quo pereunt, ſin minus traditionis. Lupus cap. per veſtras §. 11. verſ. intellige.num.11.v. ex quo. de donat. inter vir. & vxo. l. bonitatis æſtimationem faciendam cum euincitur, quæ fuiſſet venditionis tempore. ff.de euictio.

Quandoque inæſtimando habetur ratio temporis quo res plurimi fuit eo anno in quo debebatur, vt ex primo capite legis Aquiliæ, ex tertio infra triginta dies: in qua Aquilia venit omnis vtilitas quæ ex re perempta percipi potuiſſet, quæque intra annum rem precioſiorem facere poterant ſecundum valorem communem Inſtit. eod.tit,ad l.Aquiliam. hoc autē quod dicitur de æſtimatione quanti plurimi habet locum cum precium creuit nam ſi non creuit æſtimatio refertur ad aliud pro varietate negotiorum,Rota Genuæ deciſ. 173. affert caſum de eo qui ob merces non traditas fuit condemnatus ad intereſſe lucri ceſſantis,damni emergentis, & expenſas,ac deciſ.211.de eo qui oleas non tradidit ſuo tempore, quamuis allegaret ſe promiſiſſe oleas nondum natas,& hanc promiſonem non valere cap. in ciuitate

extra de vſur.v. quæ tunc vltra libras quinque non valent.

Quandoque ſolutionis l.ita ſtipulatus ſum te ſiſti ff.de verbor.oblig, cap. ſi quis clericus c.14. q. 4.gloſ.v.decretum, qui loco pecuniæ recepturus eſt frumentum recipere debet precio quo valet tempore ſolutionis, ſi precium eſt definitum, ſecus æſtimatur quanti valet tempore petitionis. In mutuo æſtimatio fit ex loco ſolutionis, ſi de eo liquet, ſin loci, vbi petitur, petitur autem in foro rei l.2.Cod.de iuriſd.omn. iud. nulla habita ratione perſonæ emptoris, aut venditoris, Maſcard.concl. 1396. num. 18. & concl.658. num. 3. Moderni Pariſienſes in tract. de vſur. num. 745. in reſtitutione dotis inſpicitur valor numi eius temporis quo fit ſolutio, non in quo fit contractus. Boerius q.327. num.4.Paris.in tract.de vſuris num.731.& 732. Afflict.deciſ.270.

Quandoque delicti, vt in actione rerum amotarũ l.rerum amotarum æſtimatio ff.rerum amotarũ ſic in furto l. quãuis ff.de furtis, hoc ita ſi poſt tempus delicti res non ſit effecta melior, vt ſit locus regulæ præcipientis in delictis habendã rationem quanti plurimi: nec enim continuatione delicti, vt furti ſit melior conditio furis l. inficiando §. infans ff.de furtis, l. in re furtiua ff.de furtis verſ ſi ex cauſa furtiua res condicatur, cuius temporis æſtimatio fiat quæritur, & placet quo plurimi, ſicut etiam in affini iudicio rerum amotarum l. rerum æſtimatio,

& in

& in emptione (liceat repetere vt addam) l. ratio poſſeſſionis ff. de actio. emp. v. ſi per venditorem vini mora &c. nec diſtinguitur vtrum eodem modo peritura eſſet, niſi cum quis iuſtam cauſam litigandi habet, gloſ. l. cum res legata eſt, v. vendere §. fin. ff. de leg. 1. Cagnolius l. vinum ff. ſi cer. pet. num. 22. & in locatione §: ſed addes inſtit. locat. & in æſtimatione iniuriarum l. iniuriarum æſtimatio ff. de iniur. & famoſ. libell.

In delictis odio furis indiſtinctè periculum rei ad delinquentem ſpectat, nec diſtinguitur de mora & an res eſſet moritura l. ſi eum §. 1. v. ꝙ ſi homo. Quod met. cau. quod iudicium eſt in quadruplum, mortuo homine non præſtatur æſtimatio. ſolum igitur triplum exigetur, & relaxabitur æſtimatio hominis Alciat. l. quod te ff. ſi cer. pet. num. 10. In contractibus autem re perempta debitor excuſatur ſi interpellatus non potuit dare: non potuiſſe tamen probandum eſt Alciat. ibid. n. 30. v. aut dolo malo.

Si quis omiſſa actione bonę fidei certi condictione agat, quæ concurrit cum omni actione qua certum petimus, non veniunt fructus a die moræ, prout in bonæ fidei iudicijs ſolet, ſed a die litis conteſtatæ, cum condictio certi ſit actio ſtricti iuris, naturamque propriam retineat. gloſ. §. Actionum, de Actio. l. cũ filius §. penul. ff. de le. 2. Bal. l. 1. §. hæc actio. ff. ſi quis teſtam. li. Alciat. l. certi cõdictio v. ex omni cauſa. ff. ſi cer. pet. nu. 30. l. quod autem ff. de donat. inter virũ

verſ. idemque ait ſi maritus vxori pecuniam donauit ex qua prædia comparauit, quæ hodie vilisſima ſunt, litis conteſtatæ tempore æſtimantur: planè ſi magni precij prædia ſunt, ſumma numerata erit reſtituenda, non etiam vſuræ precij &c.

Quandoque in æſtimationibus habetur ratio temporis in quo ſententia fertur gloſ.l.2. v.quanti ff. de vino trit. & oleo: an verò ſententiæ, vel mortis patris, ſiue potius delicti, ſiue accuſationis tempus ſpectandum ſit in legitima ob delictum fiſco debita calculo facto deducenda ex facultatibus patris, Nellus de Bannitis p.2. pag.35. Iaſon Auth. nouiſſ. de inoff. teſtamento. Salyc.l.ſcimus §. repletionem. Gregorius Lopez ad tempus mortis.p.6.tit. 1.l.17. gl.10. l. cum quæritur Cod. de inoff. teſtamento. debita filio ob delictum patris ſecundum tempus delicti vna cum fructibus. Boſſius in tit. de bono, public. num.7. & in eius æſtimatione fœminæ eſclusæ à ſtatuto faciunt partem in alijs ciuitatibus, ſecus Mediolani, vbi, quo ad hoc, habentur ac ſi non eſſent in rerum natura.

Quandoque inſpicitur tempus in quo quis factus eſt locupletior l.1.ff. de petitione hæreditatis.

Quandoque inſpicitur tempus rei liquidandæ, Afflict. deciſ. 205. quod idem eſt ac ſi diceremus ſententiæ tempus.l.3. §. in hac ff. cōmod. etſi liquidatio fiat quandoque poſt ſententiā, Mandellus conſ.182.num.39.

Quandoque tempus moræ, ſiue in quo aliquid fieri

fieri debuit l. ita ſtipulatus ſum te ſiſti, ff. de verb. oblig. l. qui autem nouo priuilegio, ff. ſi quis caut. v. illud tenendum æſtimationem intereſſe referri ad illud tempus quo quis ſiſti debuit. non quo agitur, quamuis deſierit eius intereſſe, ff. de æd. ed. v. ſciendum eſt hæc omnia præſtare ſi ante iudicium facta ſint, poſtea verò tam fructus, quam id quo deterior factus eſt, cęteraque veniunt, ff. de vi, & vi arm. v. ex die, quo quis deiectus eſt fructuum ratio habetur, quamuis in cęteris interdictis ex quo edita ſunt, non retro computentur. l. 1. ff. de vſu. v. latior fauore pupillorum interpretatio facta eſt, vt vſuræ præſtentur ſiue Iudex accipiatur, ſiue ſine Iudice tutela reſtituatur: & l. 1. & l. in fideicom. ff. eod. v. certè poſt rem iudicatam tempus immune eſt à fructibus dependendis, quia eſt in poteſtate actoris iudicatum exigere l. pactum ff. de vſu.

Interdum inſpicitur tempus quo quis ratum habet, id quod geſtum eſt, exemplum de fratre, qui emit communi nomine cum promisſione de rato: tenetur ratificatione ſecuta partē cū fructibus reſtituere, neque interuſuria poteſt à fratre exigere, qui non fuit in mora. Natta conſ. 363. num. 22. vol. 2. Bal. tract. de duo. frat. num. 28.

Interdum euentus ipſe docet quomodo facienda ſit æſtimatio vt in frumento quod quis in herba depaſtus eſt, & in re de qua lis eſt, Alexander conſ. 42. lib. 1. num. 11. Purpuratus conſ.

 332.

332. Menoch. conſil. 603. num. 27. lib. 7. l. qui res ſuas obligauit, ff. de ſolut. l. ſeruus legatus in fuga, §. ſi Titius, ff. de leg. 1. v. is prima facie.

In æſtimando damno dato ab ædibus ruinoſis habetur ratio quandoque temporis quo quis miſſus eſt in poſſeſsionem, quandoque temporis quo Iudex decreuit mittendum, ſi forte per aduerſarium ſtetit quominus mitteretur l. ſi finita ſit dies, §. illud quæritur, ff. de damno infect. & l. ſi quis miſſum, §. fin. alienato verò prædio Iudex æſtimat omne quodcunque ante Iudicium contingit.

Interdum habetur ratio loci, vt in arbitrarijs vt, ff. de eo, quod cer. lo. Bart. l. 7. C. de erog. mil. an. l. 4. ff. de cond. trit. ex quibus locis ſumuntur argumenta ad quæſtionem renouationis Inueſtiturarum, & Canonis, an augeri, vel minui debeat, vt Clementina, ambitioſè.

Interdum ex die traditæ poſſeſsionis, vt in reſtitutione fructuum fundi dotalis. l. de diuiſione anni, ff. ſol. matrimonio.

Interdum Nouationis tempus. l. fundum Cornelianum, ff. de Nouat.

SVM-

SVMMARIVM.

Aeſtimatio quandoque ſoluitur duplicata.
Aeſtimatio duplex an ex re an ex intereſſe fiat.
Statutum vt calumniator teneatur ad expenſarum duplicatarum valorem declaratum.

CAP. OCTAVVM.

AEſtimatio rei quandoque duplicata ſoluitur, vt ex cauſa euictionis quamuis ſi quis rem venalem emerit, iuſta æſtimatione contẽtus eſſe debeat, ſi euincatur l.2.C. de in lit.iur. In duplo tamen ineſt ſimplum, quod rei preciũ eſt, vt in condemnatione actionis de tutelaribus rationibus diſtrahendis l.1 §.non tantum, ff.de tut.& rationibus diſtrah. v. conſiderandũ eſt in hac actione vtrum precium rei tantum duplicetur, an etiam quod intereſt: & magis eſſe puto quòd intereſt non venire, ſed rei tan tum æſtimationem.

In actione de ſeruo corrupto extra rem duplum eſt, §.ſequens, Inſt.de Actio. l.vt tantum, ff. de ſeruo corrup. verſ. in hac actione, In pręfatione Digeſtorum v. ipſe autem librarius libri æſtimationem in duplum Domino ſoluat, ibi in duplo ineſt rei precium.

Quæro cum adſit ſtatutum, vt calumniator condemnetur ad expenſas duplicatas, an duplicẽtur etiam illæ, quæ poſt latam ſententiã fiunt? vt factæ pro ipſis expenſis conſequendis,

Reſp.

Reſp. poſſe dubitari ex l. in tantum, verſ. quod precio acceſſerit duplicatur, ff. de lib. ca. contrarium tamen arbitror propter tex. l. qui poſſidebat, ff. pro emp. verſ. reſpondi partes quæ emptioni fundi adijciuntur propriam ac ſeparatam conditionem habere: licet ergò poſteriores expenſæ ſint ſequela priorum, ſtatutum tamen de eis non loqui, nec de eis cogitaſſe, dixi ſupra ex not. in l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cer. pet. Cum hoc capite ageremus de duplicanda æſtimatione venit mihi in mentem quæri ſolere de intereſſe an multiplex exigi poſſit. æs enim alienum ſæpe inopia, vel culpa debitoris ita inuetera ſcit, vt intereſſe multiplicãdo creſcat, excedatque duplum: de qua quæſtione optime ex recentioribus differit Vincent. de Fran. deciſ. 254. & dicam infra lib. 3. cap. 5.

SVMMARIVM.

De æſtimanda poſſeſſione.
Quanti res eſt quid ſig. in l. ſi duo. ff. vti poſſid.
Poſſeſſionis valor.
Proprietatis valor.
Poſſeſſionis, & proprietatis cauſa an coram diuerſis agitentur.
Poſſeſſorio an quis poſſit agere poſtquam ſuccubuit in petitorio.
Vaſſallus an poſſit conſtituere vſumfructum.
Vſusfructus eſt pars dominij.

Inter-

Interdicta poſſeſſoria dantur contra vtentes.
Actio quod metus cauſa datur ad rem non ad poſſeſſ.
Vnde vi datur ad poſſeſſ.
Vi deiectus non amittit poſſeſſ. ciuilem.

CAP. NONVM.

CVm precium diuideremus, ac æſtimandi ſpecies conſtitueremus, has ſpecies varijs nominibus inſigniui: quæ nomina ne quis arbitretur me confinxiſſe, eſt operæ precium audire vnde ea deſumpſerim.

Paulus antiquus Doctor in l. ſi duo, ff. vti posſid. In hoc interdicto vti posſidetis, condemnationis ſumma refertur ad æſtimationem rei ipſius QVANTI RES EST, ſic accipimus, quanti vniuſcuiuſque intereſt poſſesſionem retinere. Seruij autem ſententia eſt exiſtimãtis tanti poſſesſionem æſtimandam, quanti ipſa res eſt, ſed hoc nequaquam opinan. eſt: longè enim aliud eſt rei, ideſt proprietatis precium, aliud poſſesſionis. propterea idem Doctor Paulus, l. ſi mulier, ff. quod me. ca. qui poſſesſionem non ſui fundi tradidit, non quanti fundus eſt, ſed quanti poſſesſio, quadruplum, vel ſimplum cum fructibus conſequetur. æſtimatur enim quod reſtitui oportet, ideſt, quod abeſt; abeſt autem nuda poſſesſio cum fructibus, Iaſon in §. pænales. num. 97. dum diſputat an actio in factum ex edicto ne quis eum &c. ſit mera pænalis, ad illa v. edicti, QVANTI

EA

EA RES ERIT, æſtimata: tandem ait hoc totum quod ab actore fuerit æſtimatum continere pœnam, vt fiat condemnatio ad pœnam, non ad rem.

Doctor quidam non vulgaris Inſt. de vi bo.rap.§. fin. exemplum huiuſmodi affert: ſunt mihi ablati ſcyphi precij aureorum centum, pignori dati mihi pro viginti: cum igitur ſim creditor & poſsideā (nam creditor poſsidet l.cū notiſſimi §. ſed cum illud C.de præſcrip. 30.an.) ablata mihi poſſeſſione ad quadruplum poſſeſſionis agam, & ita ad octuaginta, non ad quadruplum proprietatis, ideſt, ad quatuorcentū. æſtimatur autem poſſeſsio vt res mobilis l.verum eſt quod plerique ff. de fur. ideſt enim quod creditori abeſt vtilitas nempe. Iaſon §. ſic itaque num.5. fur condemnatur ad duplū, vel quadruplum, quod totum eſt pœna: in rapina ſecus, in qua continetur ſimplum ideſt rei perſecutio.

Longe differre precium proprietatis à precio poſſeſsionis ex pluribus probatur, Primo quod vindicanti rem, & agenti hypothecaria contra extraneum obſtat ſæpè exceptio dominij l fin. C.de rei vind. Bart. l.ſi alienam, ff.ſol.matrim. Iaſon §.Item Seruiana.num.89. Quamuis vendicanti poſſeſsionem, & probanti reſtituenda ſit exacta cautione de qua l. is à quo, ff. de rei vind. Secundo, quia quæſtio eſt an grauatus fideicommiſſo poſsit in extraneos alienare di-

re-

rectum dominium, & vtile in illos de familia, quaſi ipſi de familia poſsint eſſe contenti ſi eis reſtituatur poſſesſio, ſiue vtilitas, Menoch. conſ. num. 116. vol. 2. Tertio, quod dubitatur an cauſa poſſeſsionis, & proprietatis poſſint tractari coram diuerſis Iudicibus quia nihil commune habet cauſa poſſeſſ. & proprietatis cum agitur retinendæ, vel reintegrandæ, l. naturaliter §. nihil. ff. de acq. poſſeſ. fallit niſi cauſa eidem fuerit commiſſa gloſ. c. fin. de Iud. lib. 2. Quarto, quia dubitatur an qui ſuccubuit in Iudicio proprietatis poſt ſententiam poſsit redire ad poſſeſsionem cap. paſtoralis v. cauſa non deciſa, de cauſa poſſ. & propriet. lib. 2.

Aeſtimatio igitur poſſeſsionis debetur ei ad quē eius commoda ſpectant l. 1. ff. de vſuf. quemad. cau. v. non rem ipſam ſtipulatur proprietarius l. inutiliter enim rem ſuam quis ſtipulatur, ſed ſtipulatur quod inde extabit. Baldus propterea l. ſi quis in tantam C. vnde vi, col. vlt. ex auctoritate illius legis: ius, inquit, vſusfructus proprietario, commoditas poſſeſſori, contra quem vis eſt commiſſa acquiritur: quæ commoditas etiam alienari poteſt, §. nam cedendo. Inſt. de vſuf. & §. qui hortos, ff. de leg. 2. cedens itaque bonis licet retineat vſumfructum, Feudum, Emphiteuſim ideſt proprietatem, & ius non tamen eorum commodum Iaſon §. fin. de Actio. nume. 27. 28. Atque hoc loco quæſtio occurrit de vaſſallo an poſsit conſtituere

for-

formalem vſumfructum in Feudo, vel vſum: q̄ non poſsit ait quidam Raynaudus §. Habito igitur num.34.de Feudis. quia vſusfructus hic eſt pars dominij, at vaſſallus non poteſt alienare dominium,ergò neque partem: fallit niſi ad modicum tempus conſtitueret.

Et quamuis in poſſesſione quodammodo ſint omnia, Abbas in c.olim, de reſt, ſpol. & in c. ſæpè contingit, quoties tamen proponuntur interdicta poſſeſſoria, agitur non ad omnia, ſed ad id quod intereſt, & contra eum qui vtitur.exẽplum ſit in Interdicto ne quid in loco publico in quo agitur contra eum non qui fecit, ſed qui vtitur,quique fruitur iure poſſeſſ. ſiue ex cauſa conductionis, vel emptionis, vel legato vel hæreditate vel quo alio modo acquiſiuit. l.2. §.vnde offilius,ff.ne quid in loco publ. Itaque cum vicinus opifex propè officinam, & apothecam meam tentorium ſuum explicat,vel ab alio explicatum habet, ita vt latera, & alæ nimis dilatatæ, officiãt lumini, & auferant illud laborantibus in mea officina, nec vult illud contrahere, & in ſuum locum reſtituere, agã ad damna,& vt contrahat illud dicta l.2. §. cum quidam velum,& §.hoc interdicto,& §.vnde offilius.

In Interdicto recuperandæ, vi deiecto datur interdictum ad fructus à die quo quis deiectus eſt, & ad damna, ac precia rerum amiſſarum, ad res mobiles,quæ erant ſequela, & accesſio ſoli, & ædificij.

In

In interdicto retinendæ inter contendentes ſe poſsidere agitur ad precium damnorum ideſt ad intereſſe (nam id ſig. gloſ. l. 1. C. de ſent. quæ pro eo. vt ſi agam contra viciniſ qui prohibet me vites in ſuum locum transferre, easque producere, imo ipſe vitium mearum capita in ſuam vineam traduxit l. ſi duo quoque §. cum inquilinus.

In actione quod metus cauſa agitur in rem, & in perſonam: non ad poſſesſionem; ſed ad rem. differt autem ab interdicto Vnde vi: quia in hoc agitur de ſola poſſesſione, in illa actione quod metus cauſa, de dominio. qui enim metu cadit re ſua, amittit poſſeſsionem ciuilem & naturalem, cum coacta voluntas, ſit voluntas: ergò ſupereſt metum paſſo actio ad dominium rei vindicandum: ſed ſi vi deijciatur lex negat eum perdere poſſeſsionem ciuilem: ergò metum paſſus agit ad dominium, hic qui vim paſsus eſt ad poſſeſsionem naturalem. gl. cap. ſuper hoc quod ſciſcitaris de Renuntiat. lib. 1. De his remedijs gloſ. in cap. cum ad ſedē & cap. ſæpè contingit, de reſt. ſpol. & Iaſon §. Quadrupli num. 43. De ſententia in actione ꝙ metus cauſa, & num. 51. ait quod in hac actione iuratur in litem ſi petitum fuerit in libello vt deferatur iuramentum, aliàs agendum erit ad intereſſe, ſiue ad precium commune.

SVM-

SVMMARIVM.

De æſtimandis fructibus.
Fructus vt æſtimentur.
Fructuum valor iuxta quod tempus taxetur.
Reditúum valor vt probetur.
Frumentum triennio corrumpi.
Frumenti æſtimatio non creſcit vltra triennium.
Litigioſum frumentum poſſe vendi.
L. cum domini horreorum ff. loc. declarata.
Suppellectilem non extare, vt probetur.
Sententia ſuper precio fructuum eſt definitiua.
Fructuum valor inæqualis.
Vecturarum æſtimatio varia.

CAP. DECIMVM.

ET quia in æſtimanda poſſeſsione ſolemus habere rationem fructuum: maximum enim cõmodum poſſeſsionis ſunt fructus ideo de fructib⁹ fructuum æſtimandorum ratio, piperis, cinnamomi, mercium, continetur iiſdem regulis, & iiſdem præceptis, quibus aliæ res, ſiue ſeruando ſeruentur, ſiue corrumpantur Surdus de Alim. lib. 4. q. 3. num. 8. de quibus diſputari contingit in Reſtitutione pignorum aduerſus malæ fidei poſſeſſores, & creditores obligatos ad compenſandum debitori æſtimationem fructuum l. in ſumma, §. in frumento, ff. de cond. Ind.

Quan-

Quantitas igitur fructuum perceptorum,ſine qui veriſimiliter percipi potuiſſent l. ſi nauis,ff. de rei vind.fin. probatur teſtibus, coniecturis, ex regionis conſuetudine ex anni vbertate, ex agri bonitate, deductis expenſis, l. fructus, ff. ſol.matr. Bart.l. interdum ff. qui pot. in pig. l. quod in fructus, ff. de vſu. ad quem verò ſpectent fructus,quæſtio eſt diuerſa ab ea, in qua agitur de ijs æſtimandis, de qua l. Herennius, & l.fructus ff. de vſu. nam diſtinguitur inter fructus naturales vt poma, ficus, quæ numquã efficiuntur bonæ fidei poſſeſſoris.& qui cultu- ram,ac induſtriam exigunt. Ex Bart. in l.non intelligitur, § Diui,ff. de iure fiſci, Alexandro conſ.133:lib.1.fin. Bald.l. precia rerum, Afflic. deciſ.316.num.7.8. Teſtes vt probent precium vini,olei,frumenti, frugum, oportet vt dicant tempore contractus, & ante contractum (vbi æſtimatio refertur ad tempus contractus) per aliquod ſpacium, quanti venderentur in foro uenalium l.ſeptem diebus Cod.de erogat.mil. an. lib.12. Reditus cuiuslibet anni probandus eſt in ſpecie: quia ſinguli anni multa adferunt, multa auferunt, meſſesque variant. Baldus c. cum Marcus col.4.verſ.ibi plures.extra de cõſtit. Eſt verò generalior appellatio reditus quam fructus, Specul. tit. locati.

Frumentum aiunt ſeneſcere, & corrumpi triennio,propter innatã humoris dulcedinẽ,de qua licet ex eo coniecturã facere,ꝙ nos alit:niſi ,n,

eſſet dulce non ita aleret,neque ita appeteretur: dulcedo hæc eſt in cauſa, vt vermiculi naſcantur in farina, in fabis, in lente, qui curculiones dicuntur, ideoque triticum vetus pro nouo ſolui non poteſt, contrarium in vino l.cum quid,ff.ſi cer.pet.gloſ.l.1.C.ſi aduer. vſucap. Baldus ait hac de cauſa teſtes debere dicere quanti valuerit hoc triennio, non quanti iam eſt quadriennium. Rota Genuæ deciſ. 144.hac de cauſa decidit non deberi intereſſe quanti plurimi ex mora facta in tradendo frumentum,niſi ſit petitum intra triennium,intra quod ſpatium iuriſperiti admittunt,vt creſcat æſtimatio eius ad vltimam diem Menochius Remed. Adipiſc. 15.num.40.

Hac de cauſa quia frumentum triennio corrumpitur poteſt vendi dum lis eſt de eo,neque obſtabit vitium litigioſi l. Ariſto, ff. de iure delib.v. & res ſint in hæreditate quæ tractu temporis deteriores fiunt. hoc idem de reliquis quæ ſeruando non ſeruantur Cæpola cautel. 191.

Caſeus autem recens,& carnes citius corrumpũtur: pro conditione itaque rerum de precio ſtatuitur. l.15 ff.de damno inf. v.in an. 10. & v. pro conditione locorum, & ſæpe ex culpa debitoris, qua intercedente ſi deprecietur aliqd agendum eſt lege Aquilia directa vel vtili. Rota Genuæ deciſ.144. Capicius deciſ. 19. Felyn. in c.illud circa fin.de præſcr. ait fructus æſtimari variè, ex varietate temporum Ioannes

nes Copa de fruct. libr.2. 4. nam vt incrementa maris non ſunt æqualia ita neque precia fructuum, qui tot caſibus ſubiacent.

Et quia frumentum triennio corrumpitur ne ſuũ pignus locatori periret arbitror conſtitutum, vt per biennium non ſoluta penſione domini horreorum poſsēt aperire horrea,& deſcribere frumenta ibi poſita, ne corruptis ipſis fruſtra expectetur lapſus triennij l. cum domini horreorum,ff.loc. facta verò deſcriptione,& in uẽtario tunc demum probatio eſt in promptu eſſe de Inuectis,& ideo Seruiana agi poſſe Iaſ. §. Seruiana num.31. Bartolus in l. quod ad pœnas C.de murileg. & ibi Alexander in add. de probanda morte animalium, & de tutore ait eum tunc probauiſſe non extare ſuppellectilem, & quæ ſeruando non ſeruantur proban do tanto tempore potuiſſe corrumpi. ſequitur ibid. Angelus. Hac de cauſa tutor non tenetur ad æſtimationem quanti plurimi pro fructibus lapſo triẽnio nec procurator fiſci,ſi depoſuerit precium rerum diſtractarũ l.fin.ff.de qu. Negociatores rei frumentariæ in agro Mediolani aiunt frumentum benè ſiccatum in area, & expurgatum,poſitum deinde in horreo acer uis non adeo compactis, ſed laxioribus, vt quaſi reſpiret, ſeruari ad annos ſex, milium ad an.10.Plin.lib.18. c. 30. docet triticum ſeruare ad annos triginta.

Sentẽtia ſuper Aeſtimatione fructuũ eſt definiti ua DD.in l.vinũ,ff.ſi cer.pet. cap. cum ceſſante

de appell. numero 56.

Quod verò diximus de fructibus, nempe habere precia inæqualia, idem de vecturis equorum, idem de naulis, deque vrbanorum, & ruſticorũ prædiorum penſionibus l. apud Iulianum §. fructus autem ff. de leg. 1.

Gloſſa in cap. grauis ad nos, de reſtit. ſpol. lib. 2. v. fructus, docet quid veniat appellatione fructuum, & diſtinguit inter induſtriæ fructus, & alios qui ſua ſponte veniunt: nec non inter poſſeſſorem bonæ fidei, malæ fidei, violentum. Sed hoc vltimum obiter.

SVMMARIVM.

De proprietate æſtimanda.

Proprietas æſtimatur ex reditibus an. 28. contra tamen alij.

Proprietas æſtimatur ad ratam fructuum ſiue vtilitatum.

Capitula ad probandum æſtimationem ex Cagnolio.

CAP. VNDECIMVM.

DIximus de æſtimanda poſſeſsione, nunc de proprietate. Proprietatis æſtimatio, quæ non ſit nuda, ſed iuncta commodis poſſeſsionis (aliter æſtimanti proprietatem eueniret quod æſtimãti crura ſtatuæ ſeorſim à genibus) Proprietatis, inquam, æſtimatio deſumitur ex reditibus lõgiſsimæ poſſeſsionis. Bart. l. ſi filius

§. ſi

§.ſi quis alicui ff. de leg.1.& l. ſi fundus ſit ſte-rilis,ff.de reb. eor. verſic. *cum vtique pro fru-ctuum modo precium inuenturus ſit.* Neque enim nudæ proprietatis precium vllum conſiderari poſſet fructibus ſemper abſcedentibus l.videa mus ff.de vſufr. ineunda eſt,inquam,æſtimatio redituum ex diuturna eorum perceptione. Diuturnum voco annorum viginti: hoc enim ſpacium, in hoc genere, ſapieutes definierūt, gloſſ.in Auth.perpetua Cod.de Sacroſ. Eccleſ. & de non alienan. & permut.§. quia verò Leo-nis: Afflictus deciſ.284. Guido Pap. quæſt.38. Nouella conſtit. 131. tit. de Eccl. Mandoſius in Sign.Gratiæ verſic. ſi in euidentem ita ait, *dum autem ſignatura æquiparat quod valor rei excedat ducatos centum, vel illius reditus ſint vltra ducatos quinque, hoc factum dixerim, quia precium rei ſecundum reditum conſideratur l. ſi fundum gloſ.1.ff.de leg.1. Et Romæ dicimus do-mum valere mille, quia communiter locatur, & conducitur quinquaginta ducatis.* Mediolani vi-detur hoc ſpacium ex caſu infraſcripto, auctū & productum ad annos viginti octo:Nam cum ſtatuto Mediolani caueatur ne mulieri relin-quatur a marito vltra quartam, ſi contigerit à marito relinqui integrum vſumfructum,ſolent noſtri iudices vxori fructus annorum ſeptem adiudicare, quaſi ſeptenarius numerus ſit ex-quirendus, vt quarta pars precij legati totius non ignoretur quanta ſit.

Quod ſi de proprietate nuda æſtimanda in

iudicio contenderetur, officio iudicis ad ratã de precio detraheretur id quod de fructibus medio tempore percipi poſſet, veriſimiliter. Nam etſi interim nihil ex hac nuda proprietate percipiatur, ſpes tamen eſt fore vt ius percipiendorum fructuum, ipſique fructus ad proprietarium redeant l. conſtante matrimonio ad leg. Iul. de adult. v. diuidi debet æſtimatio. Atque ita ſe res habet cum lis eſt inter dominum ſoli & ſuperficiei: inter dominum directi, & vtilis quia ad ratam vtilitatum æſtimatur res, & proprietas. olim iura ſuperficiariorum erant precioſiora, emphiteutæque modicum pendebant, hodie penſiones auctæ ſunt, & quandoq; reditus ac fructus æquant vt ait Roſella. propterea que reuocant quidam in dubiũ totum hoc quod diximus de reditibus annorũ viginti precium conſtitui rei, & proprietatis, de quo Couarr. c. 9. lib. 3. Variar. Reſol.

Cagnolius in l. 2. C. de reſcind. vend. num. 125. & num. 235. ait per ſagaces, & vicinos precia exploranda, qui dicant tempore contractus rem tanti vulgo potuiſſe vendi, ſi venalis fuiſſet: ex fundo verò cultura adhibita, nam *Neglectis vrenda ſilix innaſcitur agris* ſterilitatis, & vbertatis annis computatis ſolere percipi modios v. g. centum tritici menſuræ Mediolanenſis. gloſ. l. 1. ff. ad leg. falcid. §. ſi vſusfructus v. ſi quæratur quantum &c. variam ait fieri æſtimationẽ de proprietate.

SVM-

SVMMARIVM.

De valore iurium.
Iuriſdictionis precium Mediolani.
Legato feudo debetur æſtimatio.
Legatum de Imperio eſt ſtolidi.
Pœnæ non exactæ ſunt iuriſdictionis fructus pendentes.
Adeundi ius vt æſtimetur.
Adeundi ius quando ſit in bonis.
Conditionale ius cedi poteſt.
Gabella non debetur ex contractu conditionali.
Ius in diem vt æſtimetur.
Decima vt æſtimetur.
Legatum in diem vt æſtimetur.
Iura æſtimantur ex adiunctis.
Vſusfructus æſtimatio.
Reditus annui inter immobilia ſunt:
Cenſus minoris non alienatur, fallit vt ibid.

CAP. XII.

VT verò quædam res corporales ſunt, quædam incorporales: ſic precia alia ſunt rerũ corporalium, alia incorporalium vt iurium, vt ſeruitutum, vt iuris gladij. Sed precia ſeruitutum vtilitas definit: ius verò gladij ſi cadat in ſapientem res propemodum diuina eſt.
Iuriſdictio Mediolani æſtimatur aureis centum in ſingulas libras tres reditus, atque ita ad ra-

tam producunt æſtimationem pro modo redituum Borgninus, Caualcanus deciſ. 1. num. 34. bona quædam æſtimat aureis viginti millibus propter ius gladij annexum, & iuriſdictionem, quia (Borgnini uerbis vtor) *Iuriſdictio ſola in ſtatu Mediolani venditur magno precio*, Iaſon autem in §. Seruiana ait iuriſdictionem vendi tanquam hæreditarium pecus in nundinis .n. ann.113.

Si quis feudũ leget, q feudi dandi ius non habet, perinde eſt ac ſi iuberet æſtimationem dari. l. Titia Seio teſſeram frumentariam ff. de leg. 1. v. teſſeræ precium præſtandum. Quæſtio eſt an ius feudi poſsit obligari, quia libertus non cogitur ad præſtan. precium operarum, niſi cogat neceſsitas. Iaſon. §. Item Seruiana nume. 104. 105. 106. 107.

Appellatione iuriſdictionis ueniunt ea quæ ſunt muneris Magiſtratus, ſuſpendere, excommunicare, interponere decreta, exigere pœnas, & mulctas. Bald. leg. prima, numero 14. ff. de re. diuiſ. Aluarotus cap. 1. §. hic finitur lex. Natta conſ. 672. lib. 4. gloſſa ac Florianus. l. de Arboribus. §. de illo, ff. de vſufr. Capic. deciſ. 185. Confiſcationes non exactas, Aluarotus vocat fructus pendentes non collectos. Tiraquellus de Retractu. §. 5. gloſſa 4. num. 27. qui propterea ſpectant ad nouum feudatarium. Bal. leg. prima, numero 10. 14. ff. de rerum diuiſ.

Fodræ,

Fodræ, pœnæ, ſiue mulctæ, reditus ex macellis, ex molendinis, vt æſtimentur Decius conſ.19.lib, 3. De ijs in titulo de pace Conſtantiæ, & Menochius conſ.66.lib.1.

Cum declinatoria iuriſdictionis opponitur excipiendo precium rei de quo agitur maius eſſe iuriſdictione, ſic fit æſtimatio vt ſingulæ actiones ſeparatim æſtimentur, neque iungantur l. ſi quis ſeparatim ff. de appellationibus §. ſi quis cum vna actione ageretur, quæ plures ſpecies in ſe habet Rebuffus trac.concord.rub.de mãdatis Apoſtolicis.

Furioſum lex iudicat eum qui legat imperium l. idem Iulianus §.conſtat autem ff.de leg.1. quia gladij poteſtas eſt a Deo, ideſt, res ferè diuina gloſ.v. diuinitus ca.ſi Imperator catholicus eſt diſtin.96. Sed ſi vſu reciperetur ne lex de ambitu locum haberet, æſtimatio fieret magiſtratus ex eo quod conſueuiſſent dare candidati, & competitores l. æſtimationem honoris ff. de munerib.& honorib.

De Baronia æſtimanda ex reditibus ſi euinceretur Boerius deciſ.19.num.4. vbi quoque de æſtimatione Præbendæ.

Iuris adeundi æſtimatio non fit antequam adeatur, ideoque in noſtris bonis non eſt, quia eſt in facultate noſtra non adire l.precia rerum ff. ad leg. falcid. declarat Menochius conſ. 186. nume. 13. vol. 2. ſic etiam facultas redimendi antequam declaretur voluntas l.ſi ita legatum ſit §. illi ſi volet ff.de leg.1.

Ius

Ius autem conditionale cædi poteſt. l. ſpem futuræ actionis. C. de donat. quamuis ex contractu conditionali non debeatur gabella, quia huiuſmodi contractus ſit imperfectus, Bartol. l. fin. §. ſin autem. c. communia de leg. & ideo dum eſt in pendenti æſtimari non poteſt. In diem quæ debentur æſtimari poſſunt detracto commodo dilationis, vt in Decimis, & alijs, quæ debentur in fine anni. Panormitanus in c. peruenit, de Decimis, num. 3. Guido Pap. q. 284. gloſſa l. Niſi dolo ff. ſi cui plus quam per legem falc: v. Aeſtimatio: æſtimatur autem legatum in diem tanto minus quanto quis in diē illum lucrari potuit.

In æſtimandis iuribus ſpectatur an perſonæ cohæreant, an rebus, & an reb. ſoli, an ſe ſe mouentibus; ideſt an perſonæ, vt legatum operarū, ſeruilium obſequiorum, an mixtæ, quia à re debeantur perſonæ, & plura alia quæ non tranſcribo ne actum agam ex Iaſone §. Aequè ſi. nu. 5. cum ſeqq. de Actio. ex gloſſa l. Mæuius fundum, §. fundo legato, ff. de leg. 2. v. iſtas cauſas vbi quærit de legato iurium an ſemper valeat gloſſa l. 1. ff. ad l. falc. §. ſi vſusfructus v. ſi quæratur agit pluribus de æſtimando vſufructu.

Reditus annuus variè æſtimatur: refert enim an ſit annexus ſolo. Menoch. de Arb. lib. 2. c. 3. & c. 234. in dubio ad rationem quinque pro centenario: Menochius conſ. 1221. num. 13. quia inter immobilia numeratur, Tiraquellus de Retractu v. retens, gloſſa 6 nu. 5. pag. 63. Ideoq

vir

vir doctus Felicius Callienſis in tract.da ſocietate c.4.num.34.Pecunias minorum collocatas in cenſibus ſeruata forma Conſt.Pij V. ait non poſſe conuerti in ſocietatem, Rolandus conſil. 54. lib.2.niſi cenſus à debitoribus extingueretur,quia tunc pecunia hæc inter mobilia numeraretur.Bald.l.ea demum C.de coll.aliud enim eſt pecunia ex re aliud res ipſa, ideoque in diuiſione precij diximus aliud eſſe rei precium, remque ipſam,aliud precium ex re.

SVMMARIVM.

Precium rei & ex re differunt.
Precium à quo proficiſcatur refert.
Precium patris ne an filij Notarij præſumatur.
Precium ab vxore præſumitur viri.
Precium ex re furtiua non eſt furtiuum.
Furtiua non eſt pecunia ex re furtiua.
Fur fugiens cum pecunia ex re, capi poteſt.
Pecunia ex re furtiua poteſt eleemoſinæ dari.

CAP. XIII.

IN diuidendo precium, fecimus differre precium rei, à precio ex re non ſine ratione:nam quandoque precium ipſum per ſe conſideramus ſiue pecuniam quæ apta eſſe fieri preciũ, vt cum dicimus tutorem pecuniam pupilli poſſe impendere in res non vanas, ſed vtiles, & pecunia poſteriorum creditorum prioribus

dimiſſis, ipſos poſteriores poſſe in eorum locũ ſuccedere, & alienata reuocare. l. ait Prætor §. ſi modo horum pecunia ff. quæ in fraudem credi. Quandoque verò conſideramus pecuniam ſtatim precium futuram ex re quę æſtimatur, quo ſenſu ſumitur in l. ſed etſi quis ff. de vſuſr. v. *interdum in pendenti eſt cui acquiratur, ſi nec dum precium numeratum eſt: ſed tantum ſatisfactum, numeratio ergo precij declarabit cui acquiratur: nam ſi ex re fructuarij, retrò fructuarii erit: & ſi amiſſo vſufructu tunc numeretur precium, tunc adbuc intereſt vnde precium numeratum ſit: quod ſi ex re vtriuſque fuerit precium ſolutum, vtrique acquiretur pro rata precij ſoluti.* Quare non ſine cauſa introduximus hanc differentiam.

Si filius vel vxor emat communi nomine patris ſiue mariti, filius verò ſit Notarius, Aduocatus, miles, vxor obſtetrix, acus perita, pecunia, præſumitur ex communi arca æquis partibus profecta. Boerius deciſ. 81. num. 3. Rota Peruſ. deciſ. 28. p. 1. Specul. de emp. & vend. §. tertio loco. gloſſa l. cum oportet, Cod. de bonis quæ lib. Alexander l. ſi liquet C. de rei vind. Rolandus de ſpolijs cler. quæſt. 4. nu. 13. Cartha 365. & quæſt. 13. cap. 80. Quamuis ex ſtatuto Mediolani empta ex pecunia vxoris acquirantur viro, quo caſu maritus poterit inijcere manus emptis exemplo domini, & patroni, qui ex Fauiana habet actionem ad precia rerum alienatarum. Dominus tamen rei furtiuæ, tenetur fur-

ti

ti, ſi propria auctoritate rei furtiuæ ſiue ex re furtiua precium à fure extorqueat, l.qui vas argenteum perdiderat, ff. de furtis, verſ. Numus ergò hic, qui redactus eſt ex precio rei furtiuæ, non eſt furtiuus: aliud enim eſt res, aliud rei precium.l.propemodum, ff.de verbo. ſignif. verſic. nec quicquam eum, qui pecuniã numeratam habet, habere dicit, quicquid ex eâ parari poteſt, l.poteſt, ff. de arb.ſig. in áctu tamen fugæ poteſt dominus rei furtiuæ à fure exigere precium ex ea redactum l. ait Prætor. §.ſi debitorem meum, ff. quæ in fraudem v. ac ſi pecuniam ferentem.

Gloſſa in cap. Quod verò eleemoſinæ,c.14.q.5.ex regula non fieri eleemoſinam de illicitè acquiſitis: ſi tamen res furtiua vendatur, de precio illo licitè fit eleemoſina,nam illud non eſt furtiuum,aliud enim eſt res, aliud pecunia, aliud ex re pecunia redacta,ſiue precium ex re.gloſſa 1. ex tranſmiſſa de Decimis lib.3. verſ. non accipies mercedem meretricis, nec precium ſanguinis.

SVMMARIVM.

De valore iurium vniuerſalium,
Actionum valor varius ex adiunctis.

CAP. XIV.

ILlud quoque in æſtimandis iuribus conſiderādum eſt, vniuerſalia ne ſint, an particularia. Particularia ſunt ius compaſcui, ſeruitutes, ius ingenuitatis, ius munerum ciuilium, & aſſequēdi honores in ciuitate, ius patriæ poteſtatis, ius mariti, ius redimendi. Vniuerſalia, vt ius ſuccedendi, ius Dotis, grex verò, Villa, Monaſterium, Caſtrum, Municipium ſignificant vniuerſitatem l. ex hoc iure, gloſ. v. collata, ff. de Inſt. & rub. ſolut. matrim. l. cum proponebatur ff. de Iud. Horum æſtimationem acceſſoria augent, fructus, fætus, alluuio, ius accreſcendi. l. Item veniunt, ff. de pet. hær. Surdus de alimētis. quæſt. 42. Afflictus, deciſ. 284. & in æſtimandis actionibus an legitimæ, an honorariæ, an populares, an in bonis noſtris, quia lis ſuper eis eſt conteſtata, an ex delicto, quia non datur in hæredes, an annales, an delicti, an rei perſecutoriæ l. pœnales, ff. ad l. falc.

SVMMARIVM.

Hæreditatis æſtimatio.
Auditu probantur antiqua.
Euictionem non præſtat qui vendit ius quod habet in hæreditate.

CAP. XV.

HAereditatis æſtimatio fit pluribus de cauſis v.g. vt ſciatur quantum ſuppleri debeat filio, cui minus legitima relictum ſit. §.ſed hęc ita. Inſt. de inoff. teſtamento: vel vt ſciatur ad quam ſummam ſit ſatiſdan. l.Diuus Pius, ff. de pet.hær.verſ. prohiben. poſſeſſorem hæreditatis de qua controuerſia eſt, antequam lis incohetur, ex ea aliquid detrahere: ideoque inuentarium facere debet. Papon. Arreſto.8.niſi maluerit pro omni quantitate hęreditatis, vel rerum eius æſtimatione ſatisdare.

In caſu l. fin.ff. quod legatorum fit taxatio vt ſciatur quanti valeat legatum, & ad quam ſummã ſatiſdan. ſit, & vt parato hærede ſatiſdare ſciatur quanti condemnandus ſit legatarius, ſi nõ reſtituat: fortaſſe miſſus fuit in poſſesſionem, & pendente legati conditione non vult diſcedere de poſſeſsione. fit autem hæreditatis æſtimatio vt plurimum ad hoc vt ſciatur an ſoluendo ſit.

Illud ſciendum eſt ex ſtatuto Mediolani, iungi hære-

hæreditatem defuncti cum patrimonio hæredis, nam in hac ciuitate nullus poteſt eſſe hæres cum Inuentario habet itaque Mediolani locum illud quod legitur l. ſi locuples egenti hæres extitit, ff. de manu. teſtamento: nempe cum hæres eſt locuples tale eſt, ac ſi teſtator, qui moriens non erat ſoluendo, adauctis facultatibus poſt mortem deceſsiſſet locuples, non ergò de fideicõmiſſo grauatus detrahet quod ſibi debetur.

Si ageretur de probando precio hæreditatis antiquitus relictæ vtendum eſſet coniecturis, fama quoque qua dominia probantur, & feudalia, gloſ. l. At qui natura, §. cum me abſente, ff. de neg. geſt. Natta conſ. 460. in materia Feudi lib. 2. Teſtibus quoque de auditu, Cæphalus conſ. 250 num. 18. lib. 2. Socinus conſ. 249. col. fin. vol. 2. etiam ex lapidibus 24. q. 2. gloſ. c. ſolẽnitates, de conſ. diſt. 1. & ex hiſtorijs, in quibus ſcriptores non diſcordant. Syracuſani annis mille poſt bellum Troianum Ithacenſes ad iudicium prouocauerunt, quod dicerent hiſtorijs contineri Vlyſſem paſtori eorum Polyphemo oculum eruiſſe, & abegiſſe armenta quinquaginta talentorum, tanti quoque fuit æſtimata lis mota Milciadi defendente fratre Diagora: accuſatus fuerat quod aufugiſſet cum acie decertan. eſſet, incenſis quoque vano metu nauibus, auctor Probus.

Paulus de Caſtro l. 1. col. 1. pro emp. hæreditatis æſti-

æſtimatio differt ab æſtimatione iuris ipſius: primo caſu vendens tenetur de euictione: ſecundo caſu, non tenetur, ſi nullum ius habet.

SVMMARIVM.

De æſtimandis quæ conſiſtunt in faciendo.
Pacta quædam ius admixtum habent.
Depoſiti actio competit filiofamilias.
Commodati actio competit filiofamilias.
Sententia habet plus iuris quam facti.
Sententia non ſui Iudicis non ratificatur.
Ad factum obligatus liberatur ſoluendo æſtimationem.

CAP. XVI.

VT æſtimatio iurium ſumitur ex eo quod intereſt, ſic æſtimatio eius quod fieri non debet vt in cautione Muciana l. is cui ff. de cond. & demonſt. vel facti: vt ſi quis promittat mutare mores: reuocare factum c. noſti v. reuocare de elect. lib. 1. habere ratum: lapidem cedere: inſulam fulcire: domum ædificare: vti filiũ alere: curare, vt detur: rem tradere: non vti conſuetudine concubinæ. gloſſa. illicitè cap. quis c. 35. q. nona, in quæſtione (vt gloſſa loquitur) dominicali, an ſi iuraui non vti concubina, poſsim eã in vxorem ducere. ſed factorum quædam admixtum ius habent, quædam pura ſunt: propterea DD. aiunt actionem depoſiti, & commodati filiofamilias competere, quia

in his de ſola tenuta agitur, quæ eſt meri facti l.Iulianus ff. depoſiti pupillusque ſine tutore poteſt implere conditionem l. conditionibus ff.de condit. & demonſt. ad penſionem autem non datur illi filiofamilias, quia penſio ſpectat ad patrem vti dominum; & hic caſus habet ius dominij admixtum. l.ſi ſeruus §. locati ff.de fur. Sententia habet plus iuris quam facti. hac de cauſa non poteſt ratificari à non ſuo iudice lata c. nullus alterius v. rata q. 2. c. 1.contrarium in emptione, locatione, donatione, quæ poſſunt ratificari, quia habent plus facti.

Aretinus, & alij in l.fin. & in l.quoties in diem ff. de verb.oblig. vini, tritici, olei, mercium debitorem, licet teneatur dare, poſſe tamen offerre æſtimationem, cum nihil interſit creditoris præcisè merces ſolui modo ſoluat æſtimationem quæ eſt tempore petitionis.

SVMMARIVM.

De æſtimandis indiuiduis.

Indiuidua alia natura, alia lege.

Sententia eſt Indiuidua.

Canon eſt indiuiduus.

Canonis dimidio ſoluto pecunia non fit ſtatim accipientis.

Indiuidua an ſint quædam, arbitrarium.

Iuriſdictio eſt diuidua.

Communis rei venditio impetratur à Principe.

Reconuentionis origo.

CAP.

CAP. XVII.

FActorum, iurium, & obligationum quædam diuidua ſunt, quædam indiuidua, natura alia, alia lege. Seruitus omnis indiuidua eſt præter vſumfructum l. cum filiusfamilias diuerſis tribunalibus §.1. ff. de leg.2. l. purè mihi decẽ ff.de doli mali, & me. except. verſ. ſi cui legata ſit via, & is lege falcidia locum habente, totam eam vindicet, nō oblata æſtimatione quartæ partis, eum doli exceptione ſubmoueri Marcellus ait; planè ſi quod legatum eſt diuidi poteſt de eo falcidia detrahitur, ſin minus de æſtimatione l.1.§. ſi vſusfructus ff.ad leg. falcid. Quædam ſunt indiuidua lege, vt ſententia. l. ſi qui ſeparatim §. 2. ff. de appell. ſic canon l. 3. ff. de ſtatu lib. verſic. ſi decem dare iuſſus &c. ex quo textu colligitur quoque ratio agendi in caſu dimidij canonis ſoluti; numi enim non fiunt accipientis niſi cum reſidua ſumma erit ſoluta c.fin. ad fin. 1.quæſt.3.c.maioribus. c.vacante de præben. vt eccleſ. beneficia ſine dimin.confer. Quædam indiuidua vel diuidua arbitrio, officioue iudicis, ſiue partium, vt eſt adminiſtratio iuriſdict. Rebuffus in repet.l. ꝙ iusſit num.13. vt parochia: gloſ. c. lege Imperatorum diſt.10.v.diuiſionis. Res autem quandoque tota plus valet l.Mæuius §.in fundo ff. de leg. 2. Ea de cauſa poſteriores creditores ſolent à Principe impetrare, vt poſsint vendi

omnia bona debitoris, ex omnium venditione plus pecuniarum percepturi, quàm ex venditione partium ſingularum l. 19. C. de diſtract. pigno. in nominibus ceſſat hac de cauſa diuiſio l.hæredes eius ff. fam.hercisc.quia ſæpè, vt inquit textus, & ſolutio,& exactio partiū non minima incommoda habet. l.planè, & l. familiæ,ff.fam.herciſc. Clarus §: emphyt. quæſt.231 Contra in conditione, quæ ſi pro parte impleri poteſt, facit vt legatum pluris æſtimetur. Boerius quæſt.251. Alciat. Reſp.739. iN iudicijs quoque cauſæ continentiam non diuidi intereſt gloſ.c.fin. de iudicijs lib.2.vnde originē habet reconuentio c.1.de mut.pet.c.cum dilectus de ord.cogn.

SVMMARIVM.

Ex precio cognoſci contractum.
Contractus ſpecies cognoſcitur ex precio.
Locatio vno numo eſt donatio.
Emptorum ille potior, qui prius ſoluit.
Legitimæ filiorum pater omnia alienando non præiudicat.
Precarium an præferatur conductioni.
Aeſtimatio in locatione non facit emptionem.
Locator poteſt expelli ab emptore.
Precij quotitas arguit ſocietatem.
Societas ex precio arguitur.
Quotitas quæ ſit.
Locatio vt dignoſcatur à ſocietate.

Loca-

Locatio ſine precio.
Permutatio vt differat à venditione.
Contractus mixtus.
Mutuum ex poſt facto quodnam ſit.
Diuiſio ex precio arguitur.
Aeſtimatio rerum inter fratres diuidentes.
Aeſtimatio in ſocietate.
Societas non requirit vt precium taxetur.
Locationis perpetuæ precium.
Precium locationis perpetuæ.
Emphyteuſis origo.
Solutio geminata arguit locationem.
Locatio arguitur ex geminatis ſolutionibus.
Ceſſio fraudulenta arguitur ex reſtitutione precij.
Pacta non mutant naturam contractus.
Feudum an poſſit prælegari ex precio cognoſcitur.
Mutuans iudici ſuſpectus eſt de barataria,
Iudici mutuum dare, ſuſpicioſum.
Mutuum improprium.

CAP. XVIII.

EX precio, ſiue æſtimatione poteſt cognoſci contractus obligatio, actio, qualitas, origo, titulus, ſit ne Locatio, Vēditio, Donatio, Vſura. ſi quis vno numo locat, non locat, ſed donat. l. ſi quis conduxerit. ff. loc. Ita ſi quis rem magni precij emat paruo, dicitur eam habere titulo lucratiuo, & per creditores alienantis poteſt reuocari ſola alienantis fraude probata: Iaſon §. item ſi quis num. 27. 29. 30. & num. 116. de re duobus vendita, quod prius vendita ei præſumatur, qui prior precium dedit.

Si pater omnia vendat vt præiudicet legitimæ filiorum,& confiteatur habuiſſe precium, filijs ſuccurritur, vt poſſint petere tranſcribi ſibi fundum,& aſſignari ad alimenta, Iaſ.§. item ſi quis nu.4.

In tit. Qualiter feud.alien. poterat hæc leguntur, *quis enim dubitet quod libellario nomine ſub viliſſima duorum denariorum penſione perpetuò cōceditur vtendum, alienatum in fraudem eſſe?*

Si quis prius conduxerit, deinde precario rogauerit ſiquidem numo vno conduxit, nulla dubitatio eſt, quin ei ſolum precarium teneat, quia conductio nulla eſt in numo vno: ſi autem precio vero, diſtinguendum quid prius actum. l.ſi quis ante ff. de acq.poſſ.

Si notarius dicat in inſtrumento, Titius vendidit Seio duo iugera prati cum fonte ad irrigandū, precio aureorum quatuor: hæc eſt donatio. nā qui adeo minimo dat, is donat potius, quam vendit l.ſi quis donationis,& l. cum in venditione ff.de contrah.emp.

In locatione æſtimatio non facit emptionem Abbas c.vnico num.23. de commod. & locat. facit verò vt conductor teneatur de leuiſsima Saly c.l. 1. C. commod. fallit vt ibid. In dubio præſumitur emptio, non locatio. Dec. conſ. 8. num.4 lib.3. In quæſtione illa cum quis fructus & commoditatem habitationis domus certo precio in quinquennium vendit, an locare potius dicatur: nam ſicut vtilitas habitationis poteſt inſolutum dari, ita vendi: vnde quidā cen-

cenſent emptorem hunc non poſſe expelli à ſucceſſore ſingulari. ſed non eſt recedendum à communi opinione l. emptorem C. loc. nam iſte emptor nullam habet ciuilem poſſesſionē, niſi eam facti, quæ ex patientia indiem ei præſtatur. Imola l.quoties.& l. Lucius.poterit igitur expelli à ſucceſſore ſingulari, agere verò ad id quod intereſt contra auctorem ſuum.

Precij quantitas declarat quid veniat in contractu Bart.in l.Patronus §.Sempronio ff.de leg.3. Alexander conſ.26. lib. 4. Felyn. c. cauſamque num.17. extra de reſcrip. Quotitas autem docet eſſe ſocietatem.quod declaratur in l.ſi margarita ff. pro ſoc. & l.ſi fratres §. item ex facto in v. quantitas.Menochius conſ. 122. num. 28. lib.1. nam ſi quis det margaritam vendendam facta conuentione de lucranda quantitate pecuniæ,quæ oculis videri poſsit, hoc eſt taxato precio, non eſt contracta ſocietas: ſecus facta conuentione de ea quantitate quæ animo cernitur: nam quotitas hæc eſt quæ cernitur ſolo animo. ita obſcurè loquuntur Doctores, cū clarius poſſent loqui,ignoratione ſæpè terminorum Logicæ facultatis,in qua docemur tria, quatuor, quinque, & omnino omnem numerū eſſe corpus, & in prædicamento Quantitatis: at duplum, triplum quadruplum eſſe animi conceptiones, ac mutuam habitudinem rerū, & in prædicamento ad aliquid. Quotitas autem talis eſt,ſiue dupla, ſiue dimidia, ſiue alia quota pars. Verum iſti ſermones malè olent

noſtris Doctoribus, propterea acuratius iſta diſputanda Logicis relinquimus, in ſumma ſi quis venden. det alicui margaritam, & conueniat vt tres aureos ſibi de precio habeat, eſt contracta locatio; ſi vero conueniat, vt dimidium precij habeat, eſt contracta ſocietas.

Quamuis initio non fuerit facta conuentio de certa penſione cum colono, ſiue inquilino, poteſt tamen locator in libello petere, vel quanti Inquilinus fuiſſet conducturus, vel quanti potuiſſet locari. l. excepto, cũ gloſ. C. loc. Iaſon §. Actio. num. 167.

Quæritur cũ loco rei venditæ datur partim ſpecies, partim pecunia, an ſit contractus venditionis, an permutatio. Boerius dec. 144. ca. ad quæſtionem, extra de re. permut. l. Ariſto, ff. de donat. Iaſ. l. 2. §. mutuum: inſpiciendum verò eſt quid actum ſit: ſed in dubio, ſi pecunia ſuperat, emptio eſt: ſin minus erit contractus innominatus: quidam mixtum contractum eſſe dicunt.

Litigant Doctores quandoque de nomine contractus: Nam ſi quis explorandi precij gratia rẽ tradit, quæritur depoſitum ſit, an mandatum. Harum verò quæſtionum congeriem reperire eſt ſub tit. de præſcrip. v.

Si tibi do rem vendendam precio vt vtaris, ſiquidem vteris, conſumptione mutuum contrahuitur, ſin minus teneris mandati; l. ſi quis nec caſam, ff. ſi cer. pet.

Ex

Ex contractu cognoſcitur an preciũ taxetur cauſa emendi, vel diuidendi.l. ſeruos inter hæredes.ff.fam.herciſc. propзатереaque ex hoc textu reſpondi inter fratres diuidentes bona æſtimata lib.100. in ſingulas perticas, non probari tñ tanti valere, hanc enim æſtimationem eſſe cõuentionalem nec probare precium commune: nec factam eſſe, vt eſſet venditio, & emptio contractus qui gerebatur, quia non hoc animo æſtimauere fratres bona vt venderent, ſed vt diuiderent, & partes æquarent. Peregrinus de fideicommiſsis art.10. num.42.

In permutatione ſi ſpecies æſtimata detur æſtimatio facit emptionem, Maſcardus concl. *663.* Tiraquellus de Retractu §. primo, gloſ. 14. numero 19. libro primo ex Caſtrenſi, in ſocietate verò ſi ſpecies detur æſtimata, æſtimatio facit ſocium teneri de periculo furum.

Iaſon in l. mutuum damus, ff. de reb. cred. vbicunque dicitur pro precio, & nomine precij, emptio ſignificatur. quamuis Alciatus irrideat ſcrupuloſâ verbi precij repetitionem. in l. ſi pro modico C. ſi cer. pet. Baldus ait contrahi mutuum ſi datur ſpecies æſtimata loco pecuniæ mutuandæ.

Negatiua hæc propoſitio precium nõ interuenit, ergò non eſt locatio, nec emptio, vera eſt: ſed non conuertitur.

Licet Notarius ſcripſerit ille locauit, pactus, vt loco precij ſiue penſionis conductor alat Seiam:

iam:non propterea conductio eſt, ſed contractus innominatus,ſiue locatio irregularis.

Aeſtimatio in dubio ex Decio conſ.8. num.4. lib. 3. licet faciat emptionem, poteſt tamen ex pacto mulier efficere,vt fundus datus in dotem, retineat priuilegia legis Iuliæ.l.quia ſi fundus. ff.de fundo do. Ludou. Ioſeph. deciſ.10.

In emptione precium certum ſit oportet: in ſocietate incertum:nam in ſocietate certum precium & vtilitatem conſtituere alienum eſt à natura contractus ſocietatis, cuius lucrum ex alea pendet.Alciat.Reſp.8.lib.1. vol.2. Couar. Var. Reſol.lib.3.num.4.c.2. hæc tamen quæſtio habet plurimas diſtinctiones quas accuratè proſequũtur illi autores qui agunt de emendis officijs, & de vſuris.

Precium locationis perpetuæ eſt minus, quam locationis factæ ad tempus, eamque ob cauſam valet minoris ſexta parte Alexander conſil. 112.num.3. vol.1. Feretus conſ. 248. fin. vol. 2. Bart. Auct.perpetua C.de ſacroſ.Eccl.Ozaſcus deciſ.83.

Alciatus l.1.ff. ſi cert. pet. num. 30. de Irregulari depoſito,ait contractum Emphyteuſis inuentum fuiſſe vt fundi ſteriles meliores fierẽt modica penſione impoſita: vnde ſi conſtituatur Emphyteuſis, & imponatur fundo canon æquale fructibus non eſſe propriè Emphyteuſim, ac propterea deberi remiſsionem mercedis ex cauſa vis maioris alicuius.

Ex

Ex precij ſolutione facta ſemel, vel pluries cognoſcitur fueritne facta numeratio ex cauſa venditionis an locationis Menochius conſ. 27. nu. 17. vol. 1. hoc verò ſcire refert: quia ſi locatio fuerit, ex caſu fortuito fit remiſsio: ſin vēditio ſecus, emptori verò cedunt lucra, & damna: ſed non eo modo quo conductori. Bart. in diſputatione Publicanus 4. num. 1. Ripa tract. de Peſte de priuileg. contract. num. 56.

Ex reſtitutione precij, cognoſcitur ceſsionem factam fuiſſe tit. lucratiuo, & in fraudem. Phannutius de Inuentario p. 5. num. 123. Bal. l. per diuerſas C. mand. vbi etiam de Codice rationū in quo legitur de hauere incontanti quod ſignificat pecuniam numeratam.

Pacta quæ adijciuntur contractibus non mutant naturam contractus: non enim quia vendidi tibi aream precio libr. centum, ita vt ædifices m hi domum in eadem area, idcirco hic non erit contractus uenditionis, ſed alius. l. tenetur, ff. de actio. empt. l. inſulam hoc modo, ff. de præſcrip. v. Gemin. conſ. 16. vol. 2. Menochius conſ. 109. lib. 2. num. 16. 17. 18. 19. de eo qui cum pecunia egeret, ſuſcepit eam mutuo cum onere vt debitor ei domum locaret viliori precio. Dec. l. lecta, nu. 1. vbi notabis pacta huiuſmodi à Doctoribus vocari informatiua:

Ex precio cognoſcitur an Emphyteuſis, ſiue feudum poſsit vni ex filijs prælegari: quod poteſt cū conceſsio eſt facta ob precium à fratre numeratum, ſiue ob eius benemerita. Bal. leg.

pri-

prima, C. per quas perſonas Thomas Marinus in comment. Feudo. libro 1. tit. 3. de Feudo ex pacto.

Ex precio, & qualitate pſonæ cognoſcitur quoq; delicti qualitas: nã qui pecuniã iudici dat ſub nomine mutui, præſumitur eum corrumpere l. quiſquis C. ſi cert. pet. Ex modico verò precio præſumitur emptorem ſciuiſſe agi de re furtiua DD. l. prædo, ff. de reg. iur. Clarus in praxi crimin. §. furtum Ioſeph Ludouic. deciſ. 42. Rota Auenion. deciſ. 30. Capella Toloſana quæſt. 151. & §. conceptum Inſtit. de Actio. ex precij tamen exiguitate non præſumitur quenquam coactum metu vendidiſſe paruo rem magni precij Iaſon §. quadrupli num. 77.

Ex precij præſentia vel abſentia definiuntur multa nam ſi præſens ſit, facit vt mutuum ſit verũ: cuius cauſa ſtatuta cauent vt debitor capi poſſit, ſin abſens facit vt ſit locus exceptioni pecuniæ non numeratæ. Si quis tamen pecuniam depoſuerit, ita vt depoſitarius ſi volet vtatur, hoc caſu non eſt propriè mutuum l. ſingularia.

SVMMARIVM.

De precio rerum deterioratarum.

Deterioratam rem reſtituens tenetur prima actione, fallit vt ibid. in fin.

Cul-

Culpa an veniat in contractu bonæ fidei.
Actio legis Aquiliæ, & iniuriarum concurrit.

CAP. XIX.

ET quia precium rei imminuitur cladibus, abuſu, negligendo, quotieſcunque id accidit, ſi agatur de contractu bonæ fidei, non cogitur quiſquam ad accipiendum rem deterioratam niſi offeratur quoque precium detrimenti. Refert tamen an deterior fiat culpa, vel maturitate quadam, caducitateque, quam natura, tempus, vis, ætas, clades, omnibus rebus afferunt l. fin. §. inter trituram ff. de pignorat. actione Vitruuius lib. 5. cap. 12. meridianas regiones propter æſtus, cariem, teredinem, tineasque ait procreare in ædificijs naualiorum.

DD. §. Actionum nu. 41. in Inſtitutionibus in contractibus bonæ fidei ſi quis rem deterioratam reſtituit non liberatur à prima actione. Sed quæſtio eſt an in contractu bonæ fidei teneatur quis de culpa: nam de dolo teneri nullus dubitat, ſemper enim doli clauſula ineſt huiuſmodi contractibus l. 3. §. ſi reddita ff. commodati l. ſed etſi quamcunque ff ad l. Aquiliam l. metum autem ff. quod met. cau. Paulus de Caſtro ait eum qui ſciens reddit rem deterioratã cenſeri remittere damnum DD. l. eleganter §. non ſolum ff. de dolo.

IN contractibus ſtricti iuris ſi quis ignoranti

vitium

vitium, reddat rem vitiatam, liberatur prima actione, agitur tamen ad damna, actione in factum ſiue (quod idem eſt) officio Iudicis l. exhibit. C. ad exhib. l. qua actione, & l. ſed etſi ff. ad l. Aquil. & ideò interdum concurrit actio legis Aquiliæ, & iniuriarum, ſed duæ fient æſtimationes altera damni, altera contumeliæ.

Quæro ſi res debita corrumpatur, ſeruus occidatur? Reſp. ſi nil intereſt occidi nullam ſupereſſe actionem Bonincaſſus de Equis. q. 5. incipit Vterinarius. gloſ. l. liber homo ff. ad l. Aquil. ſi ſeruus hæres inſtitutus occidatur nulla æſtimatio debetur hæredibus, quia eo occiſo hæreditas apud eos manet: in lege Aquilia æſtimatur quanti intereſt ſeruum non fuiſſe occiſum qui fraudes in meis rationibus factas poteſt detegere.

SVMMARIVM.

De precio manuum, & brachiorum.
Precium manus quid ſit.
Lucrum in ſocietate inæquale.
Societatis lucra vt diuidantur.
Sartorum merces.
Merces ex conſuetudine regionis taxatur.
Vxor vtitur retentione.
Mercedis ſumma per quos probetur.
Artificum varia merces.
Creditoribus debetur intereſſe debitoris occiſi.
Gratia non conceditur niſi proximiores conſentiant.

Ex-

Expenſæ officio Iud. æſtimantur.
Prædæ diuiſio inter milites.
Tabellioni debetur merces etiam ab eccleſia.
Garzonus pauper non tenetur ſtare conuentis.
Mercedem negare furti ſpecies.
Troiæ excidium ex mercede negata.

CAP. XX.

NVnc tra- emus de manus precio. Manus preciū eſt ὁ μισθὸς τῶ χειροτέχνη ex Suida .i. præmiū, quod artifici datur, quo rei ſubſtantia melior redditur labore manuum, & opera artificum plerunque antelucana, quod quia magni æſtimatur, in ſocietatis contractu inæqualem reddit conuentionem, efficitque, vt qui operatur duas partes lucri, vnā tantum dāni ſentiat: vt in ſagaria negociatione, ſi quis ſocietatem ineat cum Sartore ita vt ille Sartor operas, & artem exerceat, alter pannos, & materiam conferat. l. cum duobus. ff. pro ſocio: vel in Sotularia, carthariaue negociatione ſi qui conuenerint vt alter emat rudem materiā & corium ac carthas, ex quibus alter conficiat libros, & ſotulares gloſ. c. canonum ſtatuta c. 14. q. 4. de hoc manus precio loquitur l. mulieris, ff. de verb. ſig. l. 2. §. eiuſdem fundi, verſ. vnde ſi tibi ego ancillæ meæ vſumfructum conce dam, tu quidem pro fructu eius miniſterium habebis, & manus operam. l. qui inſulam. v. manusprecio, ff. loc. l. 2. ff. de acquir. rer. domin.

verſ.

verſ. literæ cedunt membranis, ſed ſi bona fide cartharum poſſesſionem nactus ſim, non aliter cogor eas reddere, quam ſi preciũ ſcripturæ ſoluatur. T. Liuius rerum Romanarũ ſcriptor de hoc initio orationis de mulierum ornamentis Quartæ Dec. lib. 4.

Bartolus in l. fortisſimi C. de milit. teſtam. lib. 12. Sartores, ait, cauſa chlamidis vnius non poſſe exigere pluſquam aureum numum. Sed cum non eodem labore, quia nec eadem impenſa, vbique veſtimenta aptẽtur, vt neque obſonia, mos & conſuetudo regionis ſpectabitur. Si quis tamen Sartor data opera, doloque, impenſam produceret, res ad æquitatem reuocaretur: nam iudex conſiderat an ex officio, & bona fide aliquid fiat. l. Quid ergò, ff. de contraria tut. act. l. veteres, ff. de aqua plu.

Vxori non debetur manus precium cum ſuis manibus viro operatur: ſed tamen per retentionem lanæ ſuæ, ex qua veſtes fecit marito precium conſequi poteſt: l. ſed ſi vir lana ſua, ff. de donat. inter vi.

Alexander conſ. 47. libr. 1. ait Quantum nomine mercedis debeatur operario probari teſtimonio aliorum operariorum, qui dicant artificiũ de quo agitur exercentes ſolere lucrari v.g. ſingulis diebus aſſes viginti, arbitrarium tamen erit hoc negocium propter rerum, & hominũ diſcrimina: inter hominem enim, & hominem tantum intereſt, vt vnus habeatur inſtar multorum, multi loco vnius: nam vt in permutationibus

nibus ſæpè duæ capræ dantur loco vnius, ſic futurum arbitror ſi homiues permutarentur. hac de cauſa Celſus l.ſi non ſortem ff.de cond, indeb. putat eam eſſe naturam operarum, vt non ſint eædem, nec eiuſdem hominis; ætas enim tempusque cauſam operarum mutant, ideoque neque volens quis eaſdem reddere poteſt: ſed recipiunt æſtimationem l. ſi hominem ff. de rei vindic. l. ſi operas tuas ff. de vſufr.

Hoc precium quod dicitur manus debetur iure naturali; quid enim magis naturæ conuenit quam vt ex labore mercedem percipiamus? hæc enim quæ ſunt disſimillima natura copulauit, mercedem, & laborem, negociũ, & ociũ, mortem, & vitam, res communes animalibus c. ſacerdos c.1.q.2.verſ.quid aliud eſt de euangelio viuere? imo ſi quis ſubripuit v.g. argentum, & ex eo poculum confecit debetur ei merces cælaturæ l.ex argento, ff. de cond.furt. debetur quoque creditoribus, ac ſocio operarij, & mercenarij ipſius occiſi, intereſſe; quia ſuo labore familiam alebat, & creditoribus ſatisfaciebat. Azo l.qua actione ff. ad l. Aquiliã Angelus in tract.malef.verſ. & ibi caput num. 25. Nauarra in Manuali capit. 15. numero 20. Vrſillus deciſ.34, & ideo Princeps non ſolet reſtituere in gratiam niſi proximiores conſentiant. Bald. leg.Titia ff. de legat. ſecundo, Specul. de iniurijs, & damno dato, §. ſecundo, verſ. nunquid pro homine libero. Plotus addit de in litē iurando p.221.Iudicē ex officio poſſe

æſtimare expenſas curationis, precia anima-lium occiſorum, damna, & intereſſe hæredum ob liberum corpus occiſum, quamuis per actorem nil ſit probatum.

De hoc precio in l. Labeo, ff. de verb. ſign. v. ſi ſcy phi colliſi reddantur videri rem abeſſe: quia eorum precium non in ſubſtantia, ſed in arte poſitum eſt. dixi manuſprecium illud eſſe quo rei ſubſtantia melior fit, ergò quod datur nutrici quod patrono non eſt manuſprecium, neque quod pro campanis pulſandis, nec prædæ diuiſio iure militari debita, c. ius militare. diſt. 1. quod tamen datur tabellioni ob calamum, & nomine ſcripturæ manuſprecium eſt, quod etiam eccleſia tenetur ſoluere, niſi habēti ſalarium de publico, c. ſicut Epiſcopum. c. 1. q. 2. nā quod datur ob rogitus, honorarium eſt, & ex quadam negociatione originem habet, quod eccleſia non dat, ſed ſolus emptor l. penul. ca. de epiſc. aud. gloſ. c. ea enim c. 10. q. 2. v. abſque diſpendio v. idem quod eccleſia.

Hoc loco cogitaueram ſubijcere taxam manus preciorum, quæ ex vſu huius ciuitatis ſoluuntur fullonibus calceolarijs, depectētibus lanā, calamiſtrantibus collaria induſiorum, aurificibus, ſutoribus tondentibus barbam, ſed cum res iſta contēta ſit experientia vulgari, non eget adiumentis doctrinæ. Tria reſtant: primū ſolere magiſtros Mediolanenſes ita ex ſtatutis noſtris ſeuerius agere, & verbis ſtatuti, tueri hanc eorum ſeueritatem vt nolint addiſcentes

idest

ideſt garzonos operari alicui quamuis famæ pereant,niſi finita locatione cum de iure Garzonus excuſetur quando non habet vnde ſe alat præter manus precium quod adeo exile eſt vt incolumis non posſit eſſe,& ſatisfacere magiſtro. l. operarum editionem,ff. de op.lib. ſecundum eſt manus iſtud precium tanti aliquãdo fieri vt damnatus ad mortem ob artificij præſtantiam poſſit ſeruari à morte. l. ad beſtias, ff. de pœn. Tertium eſt mercedem hanc ex manuum opera debitam eſſe naturæ iure,& gentium: quia nec in ſolitudine quidem ſine operariorum opera viuere poſſemus,hoc enim eſt quod vulgo dicitur manus manum lauat:ea eſt ſumma rō, inquit, Cic. off.lib. 2. commoda ciuium defendere,non diuellere, atque omnes eadem æquitate continere. habitant gratis in alieno? quid ita? vt cum ego emerim,ego ædificarim,tu me inuito fruare meo?quid eſt aliud quam alijs ſua eripere, alijs dare aliena. furti ſpecies eſt mercedem operarij interuertere, & ſumma iniuria frui eius opera mercede ipſi non ſoluta. poetæ propterea quorum auctoritatem Iuriſconſulti magni faciunt, l. aut facta, ff.de pœn. §. Quantitas, comminiſcuntur Apollinẽ peſte Troiam exterminaſſe quod Laomedon Rex mercedem ob mœnia Troiæ ab eo Apolline ædificata debitam & pactam ſoluere negauerit.

SVMMARIVM.

De oneribus, vt precium minuant.
Onera non deducuntur indiſtinctè de re legata.
Quotam legare, & partem diuerſæ ſunt.
Decima ſoluitur ſine diminutione.
Fideiuſſor mercium deducit onera.
Expenſæ an veniant appellatione Precij.
Actionem qui habet, rem non habet.
Actionem emi poſſe tuta conſcientia.
Aes alienum reſpicit totam ſubſtantiam, fallit ibid.
Commodatarius rem exhibet ſua impenſa.
Emphyteutica valent minoris tertia.
Statutum Mediolani cap.210. vol.2.de cridis, l. 2. C. de reſcind. declarata.
Inſinuationem tollunt onera.

CAP. XXI.

QVemadmodum autem res manibus exculta preciosior fit,ſic quæ premitur oneribus fit deterior: itaque precium rei intelligitur quod ſupereſt deductis oneribus,l.dote relegata ff.de dot.releg.l.mortis cauſa donat. ff. de mor.cau.donat.Ozaſch.deciſ.83.l. nam ſumptus legatorũ ff.de leg.1.l.ſi quis ſeruũ § fi.gl. v.deduceretur in Quæſtione an eodem modo deducantur onera, cum quis legat partem, & cum legat quotam hæreditatis ff.de leg. 2. & l. Mæuio fundi partem, ff. de leg. 2. §. à me, in quæſtione an de legato Dotis deducantur impenſæ,& an ſit diſtinguen. inter perſonas, vel inter legata. Decima tamen ſoluitur ſine di-

mi-

minutione ideſt nullis expenſis deductis c. ex parte, de decimis lib. 3. gloſſa v. diminutione. Si quis fideiubeat pro mercibus intelligitur deductis oneribus l. ſi fideiuſſor c. de fideiuſſoribus declarat Tiraquellus additis pluribus exceptionibue de Retract. lig. §. 15. gloſ. 1. nu. 10. Itaque Labeo Caſellium reprehendebat, quia appellatione expenſarum credebat precium venire. l. quibus diebus ff. de cond. & demonſtrat. cum de qualibet re prius deducenda ſint onera l. ſi quis putans, ff. communi diuidundo, verſ. ſi fundus nobis communis ſit, ſed ius pignoris creditori manebit, arbitrum autem cõmuni diuidundo hoc minoris partem æſtimare debere, quod ex pacto vendere eam rem creditor poteſt ac ẽt rem litigioſam minoris æſtimare, propter labores, expenſaſque litis, ea enim de cauſa dicimus minus eſſe in actione quam ſit in re, licet eum qui actionem habet, rem habere. Bart. l. penul. C. mand. & Bal. l. 2. C. ne lic. potent. poſt Innoc. in c. in ciuitate de vſu. concludit poſſe ſaluis legibus officio, & conſcientia emi actionem minori precio, quia qui emit periclitatur expenſas, & labores, ac (meo iudicio) quod caput eſt, Iudicis iniuſtitiam.

Aes alienum reſpicit totum patrimonium, vnde etiam ex mobilibus legitima deducitur ſecundum diſtinct. Baldi, in leg. ſuus quoque num. quarto, ff. de hær. Inſt. fallit, niſi æs iſtud ſiue onus impoſitum ſit nominatim alicui fundo. leg. ſi filia nupta, ff. familiæ herciſc.

v. ſi vni ex hæredibus onus æris alieni iniungatur officio iudicis id ſuſcipere cogitur ex regula generali gloſ. l. Mæuius fundum §. in fundo legato v. æſtimatio referenda erit ad ſolũ fundum ff. de leg. 2. declarat hanc regulam Iaſon §. æque ſi. poſt num. 37.

Vt verò in æſtimandis rebus habetur ratio onerum ſic etiam commodorum, & generaliter qualitatis, quantitatis fructuum, opportunitatis loci, temporis. Abbas c. cum cauſam Ripa l. 1. §. ſi hæres ff. ad Trebell. Maſcardus concl. 1396. num. 15.

Si conductor frumentum, vinum, vel ſpeciem aliam præſtet loco penſionis, quia hæc præſtatio fit cum impenſa, minoris quoque præſtatio iſta æſtimatur: nam vt commodatarius rem exhibet ſuis ſumptibus, ita conductor. Plotus tamen, & alij hoc onus locatori imponunt. in l. ſi quando num. 182. in 2. fall. Iaſon l. 2. num. 97. C. de iur. emph. Bart. l. item illa ff. de conſtit. pec. l. ſi in Aſia ff. depoſiti.

Emphyteutica, ſeruitutibus obnoxia, minoris tertia reliquis æſtimantur. Riminal. Iun. conſ. 234. lib. 3. Ripa in l. naturaliter §. nihil commune. ff. de acquir. poſſ. Pedem. deciſ. 68. Sunt qui exiſtiment huiuſmodi æſtimanda eſſe ad ratã oneris exemplo animalium morboſorum, quæ ad ratam vitij minoris æſtimantur. Paris conſ. 54. lib. . . . . Afflictus deciſ. 40. deducto tamen onere collectantur ad ratam duarum partium ex tribus Bal. conſ. 104. vol. 1.

Sta-

Statutum Mediolani cap.210.vol.2.vbi de cridis, vult emphyteuſim alienari poſſe ſolutis libris centum tunc cum reditus eſt librarum trium cum dimidia. videndus Didacus Var. Reſolut. lib.3. cap.10. Tiraquellus de Retractu præfat. num.20.detrahit ſcuta triginta dę ſingulis cen tum: tenetur verò dominus directi ad taleas pro rata, Iſernia tit.quæ ſint regalia verſic.& plauſtrorum colum.9. poſt medium v.vnde ſol uit emphyteuta.

Cagnolius generaliter animaduertit, contra agē tem ex l.2. C.de reſcind.vend. num. 247.excipiendum eſſe de vitijs,& de oneribus, & hypot. vt de legatis impoſitis l.qui habebat ff. de leg.3. v. ceſſante debitore,& fortè deſperante luitionem res affecta tanto onere potius creditoris eſt, quam debitoris. Sed etiam fundus vliginoſus, & in ſumma obnoxius locuſtis,cladibus aeris,vel latronum inſidij minoris æſtimatur. Bertrandus conſ.168.num.3.lib.1. Iaſon & Ripa l.1.§. ſi hæres ff.ad Trebell.

Vt ſciatur an donatio fuerit inſinuanda quæſitū eſt de oneribus. Facti ſpecies hæc eſt. fuerat facta donatio itaut teneretur donatarius dare Marianæ cum nuberet libras quinque mille: quia tamen precium bonorum donatorum lon ge maius erat precio oneris,inſinuandam contendebant Aduocati aduerſarij, & ſubiacere Nou.Conſtitut. Mediolani de Donat. ex Aretino conſ. 17. excipiebatur illo caſu duas eſſe donationes: alteram factam Marianæ: alteram

factam grauato onere, & vnitatem Inſtrumenti nil obſtare, nec eſſe in cauſa vt vna cenſeretur ex Gabriele de donat. concl. 1. num. 7. ex Iaſone §. item ſi quis Surd. conſ. 297. replicabatur contrarium ex Tiraquello l. ſi vnquam C. de reuocandis donat. gloſ. omnia num. 33.

Quota vnius denarij poteſt ſubiacere oneri aureorum mille ex Phannucio num. 69. 70.

SVMMARIVM.

De acceſſionibus æſtimandis.
Reſtituere iuſſus tenetur etiam fructus.
Fructus idem ſunt cum re.
Fructus præbendæ an liceat emere.
Præbendam non licet emere.
Clauſula cum iuribus, & pertinentijs.
Interdictum vnde vi pro acceſſionibus.
Aquæ cenſentur vendita cum prato irriguo.
Acceſſionum exempla multa.
Sequelæ tolluntur ſublato principali.
Principali ſublato acceſſoria tolluntur.
Clauſula ob rem iudicatam ſublata, tollũtur ſequelæ.
Pupillaris ſubſtitutio euaneſcit irritato teſtamento.
Infamia tollitur ſublato peccato,
Infamis poſt baptiſmum an promoueatur.
Mandatum includit clauſulas conſuetas.
Villa diruta quæſtio eſt an vſusfructus maneat.
Tegulæ à domo non poſſunt auelli.
Conducens equum cenſetur conduxiſſe cuſtodem.

Equo

Equo vendito an veniant ornamenta.
Vendito fundo an arbores deiectæ vento accedant.
Teſtis falſus circa ſequelas non tenetur falſi.
Acceſſiones ſignificantur verbo cauſæ.
Equleus eſt ſequela equæ.
Hortus an ſit prædium ruſticum vel urbanum.
Hortus ſeparatus ab ædibus eſt prædium ruſticum.

CAP. XXII.

VT autem oneribus precium decreſcit, ſic acceſsionibus creſcit, & ſequelis, imo ipſo iure augetur, niſi de his excipiatur v. g. cũ lex iubet rem reſtitui, per conſequentiam veniũt fructus, ac ſi vna, eademque res eſſent cum re ipſa l. fin. ff. de ijs, quæ in fraud. cred. v. nec eũ qui tempore hyberno habet fundum centum, ſub meſſis tempus fructus decem, duas res habere &c. propterea Gratianus quærit an liceat emere fructus præbendæ, c. 1. c. 1. qu. 3. diſtinguendo an emptio fiat initio ex pacto, vel poſt inſtitutionem: ſicut enim non licet emere præbendam: ita neque annexum, fructus verò ſunt annexi.

Imo pleraque propter acceſsiones emimus; vt domum propter marmora, & ſtatuas, prata propter aquas leg. ſi in emptione ff. de contrahen. emptio. Angelus §. ſi quis numero quarto. Inſt. de Actio. Maſcardus de probat. conclu. 650. clauſula verò in Inſtrumẽtis poſita cũ iuribus, & pertinentijs quam vim habeat dixi ſuperius

non

non habet tamen eam vim vt aquæ irrigando prato debeātur niſi ſolebat irrigari.l.1.§. fin.ff. ſi vſusf. pet. v. puta hominum, & aquarum. l. ſi partem, ff. de ſer. præd. Daturque interdictum vnde vi pro acceſſionibus.

Pluribus autem modis accedere aliquid dicitur, vt vaſa vino vendito, legatoue l.3. v. acceſſionem,ff. de vino trit. vt fideiuſſor reo, et is an teneatur de augmento ex contumacia rei, quod non. c.acceſſorium in 6. l.cum principalis de reg. iu. l.ſi ſeruum ſtipulatus, ff.de verb. oblig. Iaſon Inſt. de Actio.§. Quadrupli.

Cum quærimus cui accedat,ſpectamus quid ſit id cuius rei cauſa adhibeātur. l. & ſi non ſunt §. perueniamus ff.de auro, & arg. leg.vbi plurib. exemplis illūſtratur hæc regula. Sublato verò id cui accedunt tolluntur & ſequelę vt ablato: officio beneficium, quod eſt ſequela officij gl. c.fin.de Reſcrip. v. datur. l.ſi acceptolata,ff.de Acceptil. vbi ſublata clauſula ob rem iudicatam, tollūtur,& ſequelæ. hac de cauſa irrito facto teſtamento, tollitur pupillaris ſubſtitutio, & codicillus, & vt ſublata flamma tollitur fumus ſic ſublato peccato tollitur infamia text. & gloſſa c. deinde opponitur diſt. 26. in quæſtione an infamis poſt baptiſmum poſsit promoueri. nutus, riſus,ſuauia amplexus Adulterij comites ſunt: fata terræ accedunt: ſignum ædibus: litteræ carthis:via fundo:tempus ſuccedenti in ius alterius: votum ordini: gloſ. c. nullūm.diſt,28. reconuentio annexa eſt conuē

tioni:ideoque ſi excommunicatus non poteſt conuenire: ergo nec recouueniri, c.ipſo iure, gloſ. de Reſcrip. mãdato dato ad vendendũ accedunt tacitè clauſulæ ſolitæ adijci, obligationes renuntiationes, Iaſon l. vt liberis C. de collat. Felyn. c. cum M. de Conſt.

Inſtrumentum fundi accedit locationi, pedes antem ſunt pars lecti, l. hæres meus. ff. de leg. 3. mauubrium accedit ſecuri, l. cum aurum, ff. de anro, & arg. partus veutri, expenſæ liti. l. Quidam Iberus ff. de ſer. vrb. præd. ceſſio iur. venditioni: vmbra corpori: emblema ſpeculo; ornamenta equo; incrementa prædio: interuſurium ſorti: appendix carni: luci fundo. l. id ꝙ §. quod venditur ff. de peric. & commod. labra, canales, ſerræ, via. Hieronymus de Monte in tract. de Finib. c. 95. Bart. l. 1. §. ſi quis ſuperficiem ff. de ſuperficieb. Villa fundo accedit, ideo ea diruta quæſtio eſt an maneat vſusfructus cum ſit acceſſio l. fundi vſusfructus ff. Quib. modis vſusfructus.

Si quis in tradendo fundo dixerit ſe ſolum ſine ſuperficie tradere nihil agit, quia ea quæ natura, vel lege iuncta ſunt diuelli non poſſunt, vt forma materiæ, quemadmodum in phyſicis vel vt corium à boue, vinaceæ ab vuis, tegulæ à domo obſtat enim Senatusconſultum editum tuendarum ædium cauſa, ideoque nec pro debito fiſcali licet auferre tegulas ab ædibus l. cætera §. item quæri cum ſeqq. ff. de leg. 1. l. obligationum ferè quatuor cauſæ. ff. de verb. oblig.

l. ſi

l,ſi ſeruus furtiuus, ff. de cond. fur.

Cuſtos accedit Villæ, non tamen ſi ſit mercenarius,quia ad tempus cuſtodit,l. Seiæ,ff.de fundo Inſtr.v.quia ad tempus colit. & ideò qui cõduxit equum inſtructum non intelligitur famulum,& agaſonem conduxiſſe ſiue veterinariũ.

De ornamentis,& acceſſionibus Equorum,& eorum quæ venduntur Iaſon §.Actionum, nu. 54. 55. 56.57.58.ornamenta autem veniunt in equorum venditione, ſi in ipſa venditione ornati ſint l.iuſtiſſime ff.de Aedil. ed. idem de Arborib.vi ventorum deiectis ante perfectam vẽditionem,poſt inſpectionem tamen,ex l.ſi poſt inſpectionem, ff.de contrah. emp. Menochius conſ.13.lib.1. num.8. quia tempore inſpectionis precium explorabatur, & conſtituebatur pro rei qualitate ergò contemplatione quoq; arborum poſtea deiectarum ex regula quam eruditiſſimus Alciatus colligit ex l. ſi quis nec cauſam ff.ſi cer.pet. n.20. nempe in contractibus & qualibet materia eſſe attendendum nõ ſolum id quod ſit principaliter,ſed idquod rei accedit: quamuis in pœnis humanitate quadã à regula recedamus. itaque teſtis qui circa ſequelas falſum dixerit punitur pęna ſtellionatus,non falſi.

Acceſſiones ſæpè in iure ſignificantur v. cauſæ. l. vulgo ff.de Vſur.l.equis per fideicommiſſum l. præterea ff.de rei vindic.verſ.opus eſt vt & cauſa reſtituatur: l. item ſi ff.quod met.cau.v.cum fructibus, & omni cauſa l. videamus ff.de vſu.

v. iter

v.iter quoque & actus ſi petitus ſit, vix eſt vt fru ctus vlli æſtimari poſſint, niſi quis commodum in fructibus numeret, quod habiturus eſſet petitor, ſi ſtatim tempore, quo potuiſſet ire, agere non prohiberetur: omnis enim cauſa reſtituenda eſt. l eum qui emit §. ſi res commodata ff. de furtis v. ſi iumenta furto abacta ſint, quorum equuleus eſt ſequela, etiam eius ſequelæ nomine furti agitur. Cæphalus conſ. 169. num. 17. vol. 2. de eo qui ex ſtatuto de Prædijs ruſticis, vrgebat vicinum ad ortum vendendum, cum ille vicinus exciperet ortum non eſſe prędium ruſticũ, ſed vrbanum, quia domui accedebat: in ea facti ſpecie hortus erat ſeparatus ab ædibus nec vno precio emptus cum ædibus: ego tamen contra ſentio. Sunt nonnulla, quæ arbitrio patrisfamilias ſumunt ſubſtantiam, in his veſtis, & fundus. de veſte exemplum eſt in l. inter veſtem ff. de auro, & argento. Fundus autem fit ruſticus, vel vrbanus deſtinatione patrisfamilias: vnde ſi dominus horti eo vtebatur tanquã acceſſione domus ſerendo ibi, olera hortenſia, violas & roſas, colendo illum amęnitatis quoque cauſa, certè hortus ille vrbanum prædium erit l. locus eſt ff. de verb. ſign. v. *adeo opinio noſtra, & conſtitutio locum à fundo ſeparat, vt & medius locus fundus dici poſſit.* Sed quorſum pluribus? cum de hoc textus ſit l. vrbanum prædiũ omnia ff. de verb. ſignif.

SVM-

SVMMARIVM.

De precio iuſto.
Vendere quibus caſibus cogamur.
Vendere coactus intelligitur iuſto precio.
Iuſtum precium non præſumitur in vendente coactè.
Capitula ad probandum iuſtum precium.
Belli timor inhibet æſtimationem.
Precium iuſtum ex conſuetudine.
Iuſtum precium pacta faciunt.
Conuentio non mutatur ex euentu.
Iuſtum precium taxatur ex vſu fori venalium.
Iuſtum precium differt a conuento.
Iuſti precij duæ ſpecies.

CAP. XXIII.

Diuiſimus precium in iuſtum, & iniuſtũ, quod etiam iniquum, & magnum quandoque appellari obſeruo l. impuberem ff. ad leg. Corn. de fal. v. niſi ideo admiſit, vt ſeruus magno precio redimatur ab eo. Exemplis iſtud declaretur.

Iuſtum eſt. v. g. quod debetur coacto vendere ſiue ob priuatam, ſiue ob publicam vtilitatem Principis iuſſu, ſtatutoue, vel ex teſtamento, Iaſon l. Barbarius ff. de off. Prætoris nu. 36. l. ſi fideiuſſor §. 1. ff. de leg. 1. Bart. Tiraquellus de Retrac. in præfat. num. 28. Caſus autem quibus cogimur vendere recenſet Felyn. ca. pen. ij. col. de

judi-

iudicijs l.quamuis Aquiliæ ff. communi diuid. v.in communi diuidundo iudicio iuſto precio rem æſtimare debebit iudex: item cum cogit aliquem iter præſtare ad fundum. l. ſi quis ſepulchrum ff.de relig.v. *extraordinem compellere debet iuſto precio iter ei præſtari, & in titulo ff. de officio præf.vrb.v. cura carnis omnis eſt vt iuſto precio.* Boſsius in praxi crimin.tit.de extraordinarijs crim. num.7. & l. non intelligitur ff. de iure fiſci §.diui fratres v. *& iuſta precia non ax præterita emptione, ſed ex præſenti æſtimatione venditu ri.* Itaque iuſtum precium eſt quod venalibus edulijs,& alijs rebus edicto taxatur. Couar.lib.3. Var.Reſol.c. 10. Capiccius deciſ. 17.gloſſa l.ait Prætor ff.de minor.verſic.auditu rum.

Iuſtum precium non præſumitur in homine ære alieno grauato, vel rem litigioſam vendente ex Bart. l.1.§. ſi hæres ff. ad Trebell. & l. ſi ſocietatem §.arbitriorum ff.pro ſocio merito Ful goſius in conſ.242. viſa copia, non debet, inquit, ille qui verum ideſt,iuſtum precium probare vult referre ſe ad malas temporum, conditiones:quia ex his non efficitur iuſtum precium.Papien.for.lib.act.rea. §. & in florenis n 16. Afflictus deciſ.83.num.3. Caſtrenſis propterea conſ.109. lib.2. Precium diminutum, vel auctum belli cauſa ait non eſſe verum: intellige belli imminentis vel quod geritur. Alexander l. diuortio colum.3.ff.ſoluto matrimonio. Si quis igitur pignorauerit fundum ea lege vt

tran-

tranſacto certo tempore illud poſsideat iuſto precio poſtea æſtimando l. ſi fundus, ff.de pig. & finito tempore claſsicum audiatur, & belli timor immineat inhibenda eſt æſtimatio donec ceſſet timor belli non vanus. Maſcardus concl.658: odio moroſi ait habendam ationẽ precij momentanei. Surdus verò de Alimentis q.3. art.4. num. 14. ait intereſſe omne æſtimandum ex mora vſque ad ſententiam deducto tempore quod datur à lege condemnatis Lopez gloſ.3.l.8.

Cagnolius l. 2. C.de reſcind.vend.num.34. de eo qui vendidit equum centum, qui æſtimatione communi valebat tantum viginti: ratio, inquit, hæc, fecit hoc precium centum eſſe iuſtũ precium Equi, quia Titij centum intererat, ſequitur Alciatus Reſp.4.num.9.& Reſp.203: n. 33. ac re vera commune precium ſumitur ex conſuetudine loci: quæ conſuetudo veritati ſæpè repugnat c, qui veritate diſt. 8. nimirum ſi commune precium à vero differre poteſt.

Pacta iuſtum precium efficiunt; communeque mutant: ecce vendidi fundum vilius, quia pactus ſum ne extra familiam alienes l. ſi venditor, ff. de ſer.exper.hoc precium iuſtum eſt, nulloque euentu mutatur: ideoque Iuriſconſultus quærit in l. habitationum, ff.de peric.& commod. ſi domus vendita fuerit ſalua habitatione libertorum mortuis illicò libertis, an venditori emptor ob eam cauſam teneatur? Reſp. non teneri; quia iuſta conuentio non debet mutari ex

euentu l.ſi voluntate C.de reſcind.věd.Iuſtum illud eſt (in dubio) quod paſſim receptũ eſt in regione,vel nundinis: quo ſenſu ſumitur iuſtũ, cum lex ait, tutorem teneri vendere, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, iuſto precio l.Ariſto. nam ſi quis commune precium vellet probare numerando ſingulos ciuium in teſtes pæne impoſſibile eſſet id fieri:ſatis ergo eſt adducere eos in teſtes, qui in foro verſantur: ferè enim alij ciues ſequuntur precia talium. Bart. l. omnia fin.C.de Impub.cond. Iodocus in tractа.de tutorum munere. c. 10.n. 48. & 10.q.2.

L. alienus fundus,ff. ad leg.falc.cum teſtator alienum fundum legaſſet, quem hæres poterat ex pacto adhibitis peritis æſtimare,& iuſtam præſtando æſtimationem illum acquirere effectum eſt,vt negligeret, interim cognito teſtamento illi quorum erat non vendebant, niſi infinito precio: quod hæres ſubire voluit, & rem præſtare,ex hac incõſulta emptione factum eſt vt apud hæredẽ non remaneret falcidia,aliàs remanſura, quæritur quid iuris? Reſp. hæredem ſtultitiæ ſuæ hoc adſcripturum, cum iuſti precij æſtimationem ſtultè omiſerit.

Precium iuſtum a conuento differre illud argumẽto ſit, quod etiam ſagaces viri aliquando res magni precij paruo vendunt:plerique ſimplicitate, paupertate,errore,metu alij,quibus omnibus lex ex cauſa ſubuenit, In dubio tamen conuentum præſumitur iuſtum.Bal.l.per diuerſas C.mand.

Si quis mandet alicui vt emat ſibi aliquid non taxato precio, quæritur de quo ſenſerit, & de quo mandaſſe intelligatur. Reſp. in dubio, de iuſto; Salycetus, & DD. l. propterea, & l. ſeq. ff. mand. §. is qui exequitur, ff. mand. ſi itaq; mandans reſtituat ipſam rem emptam, vel rem reddet ſiue non repetet, ſiue ſoluet quicquid impenſum eſt.

Matien. lib. 5. compil. legum Hiſp. titu. 11. & l. 1. gloſ. 2. num. 9. Iuſti precij duas facit ſpecies. Iuſtum precium, ait, aliud legitimum, quod lege ciuili, & edictis Principum præbe præſcribitur, naturale aliud, in quo omnes conſentiunt vel tacito conſenſu, in quo habenda eſt ratio etiam multitudinis, & viliorum, non enim in hoc præponuntur digniores vilioribus imo poſtponuntur, nam ditiores auaritia augent precia annonæ, quamuis alias teſtimonia honoratiorum præferantur. extra, de teſt. c. in noſtra 16. diſt. Iſidorus c. in canonicis diſt. 9.

S V M M A R I V M.

De precio vero.
Summum precium eſt quod excedit iuſtum.
Precium ſummum, quod.
Expenſæ non augent verum precium.

CAP.

CAP. XXIV.

INter precium iuſtum, & precium commune collocetur id quod verum appellatur:nã eius natura,& ſignificatio media eſt: eo quia vtriq; conuenire poteſt.Bartolus tamen in epitome §. vlt.l.ſi cui legetur.ff.de leg.1. damnatus, inquit,vendere intelligitur iuſto precio, cum in textu dicatur vero, quaſi inter iuſtum, & verũ ſecundum Bartolum nullum ſit diſcrimen l. ſi quis alium ff.ne quis eum, verſ. *in eum autem qui vi exemit in factum iudicium datur, quo non id continetur,quod in veritate eſt: ſed quanti ea res eſt ab actore æſtimata.& v.in fideiuſſorem tanti,quanti ea res erit,actionem dat Prætor,quod veram quantitatem continet, niſi pro certa quantitate acceſſit*. l. ſi fideiuſſor ff. qui ſatiſd.cog.Ferè autem verum precium ſignificatur in legibus Digeſtorum his verbis QVANTI RES ERIT l. item ſi ff. quod met. cau. Labeo ait, l. ſi quis ſeruum communem ff. de ſer. corrup. v.datur autem in duplum hæc actio: quanti ea res erit,hæc verba omne damnum recipiunt,l. Neratius. Menochius conſ. 114.lib.2. defendit teſtes deponentes de ſummo precio, intelligi de eo quod excedit iuſtum precium, propterea que alienationem de qua agit, omnino videri factam in euidentem eccleſiæ vtilitatem. Matien ad lib.5. compilationis legum Hiſp. tit. xj. l.1.gl.2. & 4.plurima ad hunc tractatum di-

gniſsima ſcitu. vbi ait expenſas non augere precium, neque labores, nec pericula maris, ſi quis diſputet de vero precio mercium ex India ad nos delatarum num. 15.

SVMMARIVM.

De precio communi.
Commune precium quomodo probetur.
Capitula ad probandum commune precium.
Precium commune in dubio eligitur.
Teſtis in dubio cenſetur locutus de communi precio.
Precium commune faciunt emptores.
Emptorem in precio an liceat decipere.
Decipere an liceat.

CAP. XXV.

PRecium commune eſt quod plures, vel omnes ciues ſequuntur. In hoc genere non errat qui vulgus ſequitur, *Interdum vulgus rectum videt, eſt vbi peccat:* inquit, Horatius. fieri autem poteſt vt eadem res diuerſis predijs æſtimetur, pro vrbium, & locorum varietate. Mediolani quidem equi Neapolitani carius venduntur, quam in regno Neapolis. Teſtes itaque in hoc probando debent dicere, rem tanti in nundinis, vel in foro ciuitatis, communi omnium vel certe maioris partis hominum æſtimatione potuiſſe vendi, ſi copia emptorum fuiſ-

fuiſſet: ſed viliori precio diſtractam fuiſſe ino pia emptorum l. 1. §. nunc de officio ff. de eo, quod certo loco Ant. Burgos c. 1. col. 3. num. 7. ff. de emp. & vend. inopia enim emptorum, vel factio aduerſarij facit ne res ſuo precio vendi poſſit l. ſolutum ff. de pignorat. act. v. ſi credito ri Grammatico. conſ. 119. hoc precium vocat ve riſſimum, alij naturale, quaſi in quo omnes cō ſentiunt. id enim naturale eſt.

Sæpè raritas conſideranda eſt, non vtilitas. licet enim bos & equus ac panis vtiliores ſint, & ne ceſſarij ad hanc vitam ſuſtentandam, gemma vero, & lapillus non ſint neceſſariæ res, gemma tamen eſt carior pane: quia rarior inuentu eſt, Matien. l. 7. legum Hiſpaniæ l. 1. gloſ. 2 nu. 2. Quo caſu de raritate mētio fieri debet, & articulus.

Teſtis in dubio cenſetur ſe retuliſſe ad precium commune, & in eo perſeuerauiſſe, licet dixerit non tanti communiter valere, egoque tanti da rem, ſi mihi numorum copia eſſet Bal. l. 2. C. de reſcind. vend. num. 25. Salyc. num. 6. habita ra tione pacti de retrouendendo l. fundi partem ff. de contrah. empt. Abbas c. in aliquibus de Decimis. Iaſon conſ. 153. colum. 4. lib. 4.

Denique res tanti valet, quanti emptorem inue nit l. ſi quis vxori fin. ff. de fur. v. *pendente autem conditione tanti æſtimandus eſt, quanti emptorem poteſt inuenire.*

SVMMARIVM.

De precio ſingulari.
Precium ex affectu eſt auarorum proprium.
Minor reſtituitur læſus ex affectu.
Taxatio procedit in ſingulari precio, & an procedat iuramentum.
Singulare precium ex induſtria pendet.
Lucrum ceſſans probatur ſi ſit menſa numularia in ciuitate &c.
Singulare precium probatur per teſtem qui dicat ego darem.
Statutorum de re paterna luenda origo.
Affectio vna ex ſeptem coniecturis in vltimis voluntatibus.
Affectus paterni habetur ratio.
Dotis interuſuria priuilegiata.
Dotis interuſuria debentur ex tacita conuentione.
Formale precium ex gloſſa.

CAP. XXVI.

SIngulare precium eſt, quod non ex communi, ſed ex pauciorum opinione præſcribitur, & taxatur, ab vnius ſæpe dependens induſtria, vel paucorum ſecta, pietate, affectione, delicijs. Cæſar Gayll. obſeru. 79. num. 2. imo pendet quandoque ex praua mente, vt vſurarij, hac de cauſa gloſſa admonet vendentes merces vt communi precio vendant, non ex affectu, & cu-

pidi-

pidirate fœneraticia, quia rerum vera precia ex communi æſtimatione non ex affectu pendent. c. in ciuitate, de vſur. lib. 8. In lege Aquilia negat I. C. ſequendam eſſe vniuſ affectionẽ, quemadmodum neque in communi diuidundo. l. in communi diuidundo, §. inter eos, l. ſi ſeruum meum ff. ad leg. Aquil. & Paulus negat in lege Aquilia æſtimandam affectionem vnius l. ad exhiben. ff. ad exhiben. l. quod de bonis, §. quarta ff. ad leg. fal. fallit niſi ex conſuetudine vel ſtatuto aliter caueatur, nam in caſu ſtatuti de re paterna luenda habetur rō affectionis, adeò vt minori ob talem affectionem detur reſtit. in integrum, c. conſtitutus, de Reſt. in Integ. lib. 1. c. conſuetudinem.

Quamuis dixerim ſingulare precium quandoque pendere ex affectione, non hoc tamen ſignifico affectioni precium cõſtitui poſſe, quæ enim pecuniæ ſumma, aut qui theſauri voraginem eius explere poſſint? ſignifico igitur affectioni, & cupiditati moderatæ, & legibus optemperantis Iudices obſequi ſolere quandoque, mixtim vero de hoc & de ſingulari precio egimus, quia interdum non videntur differre, & ſumi pro eodem: vt plurimum tamen differũt: nam ſingulare non taxatur, illud quandoque taxatur: vel certè cum in ſingulari precio ſit taxatio à Iudice, oportet ipſam taxationem præcedere: cum in iuramento in litem quod eſt affectionis taxationem ſequi non ſit iniurium iuranti, qui poterat ex affectione rem nullius pre

cij æſtimare centum: vt Artemidori librum de Somnijs, gloſſa c.n. v. docuerit, de elect. & electi poteſt. in ſexto.

Dixi ſingulare precium ex induſtria vnius, vel paucorum pendere: nam induſtriæ ratio habetur in ſolito ex ea lucrari l. ſtipulatio habere licere. ff. de verb. oblig. verſ. ſi procuratori meo: idque quotieſcunque culpa moroſi lucrū præſens è manibus elabitur. Menochius conſ. 57. num. 16. vol. 1. ait lucrum ceſſans, ſiue ceſſaſſe ſatis ex eo probari, quod in ciuitate adſit mēſa numularia, vt Mediolani bancum S. Ambroſij, in quo collocantur pecuniæ cum fructu: probari quoque ex eo quod negociatores tempore moræ conſueuiſſent ex mercibus percipere commodum, & vtilitatem magni momenti. v. g. aureorum centum. Huius precij meminit. l. ſi venditor ff. de ædil. ed. verſ. ex frugalitate ſua peculium acquirentem l. ſi commiſſa ff. rem ratam haberi v. quantumque lucrari potui: debetur vero etiam ei qui non eſt mercator, cùm videlicet erat ei in manibus occaſio lucri, quæ propter moram differentis ſoluere, & procraſtinantis debitoris tarditatem euolauit (alata enim eſt occaſio) Anchar. conſ. 190. Couarr. lib. 4. var. reſolut. c. 1. num. 3. Cagnolius l. 2. C. de reſcind. vend. num. 4.

Teſtis dicens ego tanti darem, non cōmune precium probat, ſed ſingulare, ex cōmuni; Cagnol. l. 2. C. de reſcind. vend. num. 240. fieri enim po-

teſt

teſt vt teſtis confinem fundum habeat, vel maiorum, ideoque intersit eius etiam ratione affectionis l. ſi in emptione ff. de minor. l. etſi equo precio, ff. de leg. 1.

Ex hac affectione cui ſingulare iſtud precium inniciṫur, nata ſunt iura congrui, & Retractus, ſtatutaque de re paterna luenda, quaſi (vt inquit Liuius) charitas patriæ, & auorum pendeat in tignis, in Fauiana tamen nulla affectionis ratio habetur. In vltimis verò voluntatibns affectio vna eſt ex ſeptem coniecturis enumeratis per gloſſam, quæ facit vt multa amicis, & coniunctis perſonis debeantur quæ non alijs. l. Qui filiabus, ff. de leg. 1. vbi ratione charitatis, & affectionis ſi quis legat filiæ centum, pluribus natis ſingulis debentur centum. l. ſi ſeruus plurium, ff. de leg. 1. v. charitas, & neceſſitudo.

Cumque pro affectu magis parentes terreantur, eius affectus in edicto, quod me. cauſa, Prætor rationem habet in caſu cum pater metu ſtupri filio inſtantis dedit aliquid. leg. iſti quidem. ff. quod met. cauſa, nam illud reſtitui iubet.

Ad hoc caput refero æſtimationem intereſſe debitam marito ob moram factam in ſoluendo Dotem: nam pendente quoque dilatione petitur, quod communiter in alijs caſibus non fit Surdus autem de Alim. q. 41. ait hoc caſu non peti intereſſe tanquam proportionatum ad Alimenta. Afflictus deciſ. 284. vel quod ex mora

quadam

quadam irregulari debentur, & ex tacita quadam conuentione Menochius conſ. 8. vol. 1. cir. fin. & conſ. 7. num. 17. gloſſa arbitratur hoc precium vocari à Vlpiano formale in l. In lex falc. ff. ad legem falc. vbi ait textus de precio ſtatuen. ex veritate non ex formalitate ideſt contrahen. opinione.

SVMMARIVM.

De precio conuentionali.
Precio non conuento, ſequimur commune.
Iniquum precium licet recuperare à rixoſo.
Conuentio de certo precio admittitur cum mercatore, & cum ſocio.

CAP. XXVII.

PRecium conuentionale eſt cui nomen conuẽtio fecit, & cuius quantitatem partes conuentione taxauere, vel is cuius arbitrio illud permiſſum fuit: §. Precium, Inſt. de emp. & vend. Dec. conſ. 340. In dubio autem niſi conſtet de conuentionali, intelligitur actum vt detur cõmune: ex regula qua cauetur ſemper in dubio tàm in contractibus, quàm in Iudicijs, quemadmodum in legibus interpretandis ſequendum id quod cõmuniter fit, reuoluimur enim in dubijs ad ius commune. l. tuus quoque hæres, §. puto, l. interdum, §. paterf. de hær. inſt.

in

in l.ſi mihi,& Titio, ff. de verb.oblig.verſ.ſi ſtipulatus fuero abs te veſtem tuam quæcunque eſt muliebris dare ſpondes? magis ad mentem ſtipulantis, quàm promittentis id referri debet, vt quid in ea re ſit æſtimari debeat.ſed in dubio mos regionis,& communis vſus ac conſuetudo ſequenda eſt. Quod attinet ad propoſitum de precio conuentionali, omiſſa quæſtione an in conuētionibus liceat & quantenus liceat decipere, vel à vicino iniquum fundi precium conſequi, vel conari illud auferre minimo dato quod mali vicini faciunt de quo Iaſon in §. ſed iſtæ. num. 107. vbi ait ſubueniendum eſſe ei qui à vicino rixoſo emit precio ibi quo, cauſa vitandi periculi rixarum quotidianarum, &

Ne mala vicini noceant contagia pecus,

Sciendum eſt in ſocietate licere ab initio conuenire de certa parte lucranda, quota, tertia, vel alias in ſocietate officiorum fructus taxantur additionem duodecim annuorum, pro centenario Caſtrac. de ſocie.off. n. 18. talem conuentionem fieri poſſe in ſocietate animalium admittit Vbaldus de duo.fra.p.5.num.29.verſ. 2. caſu Callienſis in tract. de ſoc.c.17.nu.5. cum ſeqq. de dante pecunias mercatori an liceat conuenire de certo precio diſputat pro & contra,ſuadet vitan. eſſe vſurã; & ait conſuetudinem non excuſare à peccato.

SYM-

SVMMARIVM.

De precio digno.
Dignum precium quod ſit.
Dignum precium vocatur conueniens,
Exorbitans precium.
Immenſum precium.
Conueniens precium quod ſit non poteſt definiri.

CAP. XXVIII.

EST quoddam Precium quod vocant dignum, de quo in l.ſi fundus centum dignus,ff.de legat.2.l.ſi dignum, ff. ad leg.fal.quod quandoq; idem videri poteſt cum precio iuſto,quandoq; diuerſum ab eo; ſed permiſſum ratione commodi alicuius,vt vicinitatis,vel cõſanguinitatis. ff.de mino.l.ſi in emptione hoc innuunt illa verba in l.ſi cui fundus ſupra iuſtam æſtimationem ſæpe enim confines fundos etiam ſupra iuſtam æſtimationem intereſt noſtra acquirere, vel gratia ſeruitutum, vt facilior ſit via ad noſtrum fundum:vel ne malum vicinum habeamus,vel bouem patum concordem cum ſocio:vel vt proſpectum amæniorem.huius precij meminit textus l.ſi fundum ff.de in rem verſo:ſi fundum,inquit, filiusfamilias emit patri, tanti videtur in rem verſum,quanti dignus eſt non quanti emptus:ac videtur etiam de eo loqui textus in l hæ operæ,ff, de op.lib, vbi libertus præſtat æſtimationem operarum promiſſarum ei qui conduxit,non æſtimando quanti de

bi-

bitor ipſe conduxiſſet, ſed quanti creditor.
Hoc precium vocatur quoque conueniens, de quo gloſſa v.conuenerat in l.venditor.C.de reſcind. ibi,vt maius comprehenderetur preciũ inſtrumentorum,quam rei, quæ diſtrahebatur, conuenerat,allegat Mandoſius in ſignatura gratiæ, vers. Reſignationes ſeu Renuntiationes contrarium huic eſt precium immenſum, & q̃ vulgo dicitur exceſſiuum, ſiue exorbitans l.ſi domus alicui,ff.de leg.1.v.vel immẽſum preciũ. Quæret aliquis quodnam tandem ſit hoc dignum precium? Reſpondeo facilius definiri poſſe quod nam ſit idoneum tempus ſerendis oleribus; natura enim quædã æſtiua,alia autũnalia, nonnulla hyberna tulit, at nulla lege ſtatutum quodnam ſit precium conueniens. Sed ſtatuendum de eo pro caſuum varietate, ex c. erit autem,diſt.4.generaliter elicitur cõueniens eſſe id quod honeſtum,quod poſſibile quod ſecundum naturam, quod ſecundum cõſuetudinem loci, quod ſecundum conditionẽ temporis. Titus Liuius 3.Dec.lib.10.& vltimo in oratione quam Annibal habuit in congreſſu cum Scipione de pace, *Neque enim ne vobis quidem Sicilia,atque Sardinia ſatis digna precia ſunt pro tot claſſibus,tot exercitibus,tot, tantiſq; egregijs amiſſis ducibus.*
Quæret aliquis quodnam ſit iſtud precium honeſtum? iam dixi permitti arbitrio iudicis. Nam prudentis arbitrio multa oportet relinquere, quia in moralibus, & legali prudentia non

poſſunt

poſſunt omnia ſcientia comprendi, ſed practica opus eſt, ex Ariſt. 2. Eth.

SVMMARIVM.

Legis. 2. C. de reſcind. vend. remedium procedit in permutationibus, & in feudis.

Limitat. ad l. 2. C. de reſcind. vend.

CAP. XXIX.

IN precio ſi qnis lædatur in contractibus bonæ fidei, in permutationibus in feudalibus, in Emphyteuticis eſt locus l. 2. C. de reſcind. vẽd. Ant. Burgos in c. cum cauſam, de emp. & vẽd. num. 11. & 12. vbi limitat non habere locum in eo qui ſciebat ſe lædi num. 30. in arbitramẽtis niſi læſio attingat ſextam num. 75. nec in grauato à teſtatore vendere certo precio nu. 47. nec in eo qui titulo Donationis ſuperfluum condonat num. 23. vel titulo tranſactionis nu. 30. nec in Dote, quia etiã infra dimidiam læſe ſubuenitur. num. 48. nec in ægroto vendente minoris medico num. 52.

SVM-

SVMMARIVM.

Aeſtimatio quinque pro centum.
Vſusfructus legatus monaſterio quanti valeat.
Operæ impoſitæ onerandæ libertatis cauſa.
Libertas non debet grauari oneribus.
Dos eſt in bonis mariti reuocabiliter.
Feudatarij plures ſocij quod diuidunt fructus ad ratam.
Reditus ad vitam.
L. ſi familiæ ff. fam. hercisc. declarata.
Dos debetur ex emphyteuſi eccleſiæ.
Mandatario æſtimantur omnes impenſæ.
Aeſtimatio fit compenſatis lucris cum damno in venditione, fallit in procuratore.
Suppellectilis æſtimatio inter fratres diuidentes.
Aeſtimatio in communi diuidundo.
Quarta vt æſtimetur vxori.
Melioramenta ad hæredem pro quarta, reliqua ſpectant ad fideicommiſſarium.
Quæſtiones in iure ſunt ferè mixtæ.
Emphyteuſis conſtituendæ regula.
Peculij æſtimatio.
Legatarius non poteſt excipere de æſtimandis rebus legatis.
Decimæ taxa.
Valoris, & precij æſtimatio in ſocietate.
Societatis bona vt æſtimentur.
Societatis damna, vt æſtimentur.
Vſusfructus turris minus æſtimatur turri.
Turris æſtimatio

CAP.

CAP. XXX.

SVbijciam hic pro corollario libri huius ſecundi caſus nonnullos ad æſtimandum difficiles.

Vulgo fit vt locetur res emptori donec precium ſoluat, hoc caſu ſi forte non taxetur penſio, hoc pacto taxabitur, vt emptor ſoluat quinque de ſingulis centum, Alexãder conſ. 121.n. ... lib. 5. ex l. ſicut emptio, §. vlt. cum lege ſeq. ff. loc.

Si quis leget vſumfructum monaſterio, legatum hoc æſtimabitur tanti eſſe quanti ſunt fructus annorum centum, ſiue qui veriſimiliter annorum centum ſpatio colligi poſſunt: nam finitis an. centum, & ita ſæculo, finit tale legatum, l. An vſusfructus, ff. de vſuf.

Feudatarius taxauit centum operas, quas tenentur eius homines exhibere triginta duplis hiſpanicis: conqueſti coram Senatu, negotium demandatum perito, peritus retulit Feudatarium errore lapſum minoris æſtimaſſe, & eos debere quadraginta duplas: cum recuſarent eas exhibere operas, nec vellent præſtare æſtimationem allegantes huiuſmodi operas libertatis onerandæ cauſa impoſitas eſſe, condemnati fuere ad parendum perito, quia operę iſtę ex pacto impoſitæ fuerant, licet ipſis inuitis taxatio eſſet facta maioris ſummæ l. ſi ita ſtipulatus à patrono ff. de oper. liber.

cet dos in bonis mariti ſit reuocabiliter tamẽ,

ideoque

ideoque in bonis eius æſtimandis non computatur, cum quæritur quantum habeat in bonis l. Lucius Titius, ff. ad municip. §. idem reſp. cõſtante matrimonio.

Poſſeſsiones ſunt taxandæ ad rationem quinque pro centenario, nam, in dubio, præſumũtur afferre fructus ex quibus hoc precium percipi posſit. Bart. l. 2. C. de iure emphyt. quamuis nil prohibeat poſſe probari maioris precij fructus attuliſſe. Cæphalus conſ. 29. num. 10. cum ſeqq. vol. 2.

Quidam ex condominis partem in feudo decimã habebat, ſemper moleſtus erat alijs in electione Prætoris, & in exactionibus emolumentiſq;, dixi decimi cuiusque anni commoda ad eum ſpectare, ſiue eorum æſtimationem c. licet q. 3. gloſ. in argumento.

Reditus ad vitam æſtimantur variè Menochius conſ. 236. num. 14. Surdus de Alim. tit. 9. quæſt. 34. caſum Falcidiæ trahit ad alimẽta, ad vſumfructum, & ad alios caſus.

In lege, Si familiæ ff. fam. hercisc. & in l. ſi fundũ. C. de euict. æſtimatio & taxatio fit hoc pacto, quia ſi fundus euictus valet ducentum, & domus non euicta tantundem, nempe alias libras ducentum, alter pro re euicta refundit tantum centum; nam ſi ducenta refunderet nil ei de cõmunibus bonis remaneret, Baldus, & Caſtrẽ.

In taxanda tertia parte bonorum aſcendentis debita fœminis non dotatis, ex Statuto Mediol. habetor ratio emphyteuſis ẽt eccleſiæ, niſi

ſpecialibus verbis Inueſtituræ fœminæ excluſæ ſint. Afflictus in Conſt. Regni, Rub. 23. de ſucceſsio filiorum, num. 56. lib. 3.

Impendia omnia mandati exequendi cauſa facta æſtimanda ſunt, bona fide facta, nec ad rem pertinet quod is qui mãdauit minus potuiſſet impendere, ſi ipſe ſuum negocium explicauiſſet. l. ſi quis alicui, ff. mand. l. 2, ff. ad l. Rhod. v. ſed in ijs rebus quarum nomine conferendum eſt, æſtimatio debet haberi, non quanti emptæ ſunt, ſed quanti venire poſſunt.

L. ſi duorum, ff. de actio. emp. quidam errauit in duarum rerum venditione, cum vno precio, æſtimatas tamen, venderet: v. vinea amplior eſt, & maiorum iugerum, pratum iugerum paucio-rum quam dictum eſt; hoc caſu lucrum cum damno compenſatur.

L. ſed ſi damnum, ff. de peculio, verſ. ſed eſt quæſtionis ipſa furti æſtimatio ideſt ſolum quod domino abeſt an cũ pænis furti æſtimetur: ſed æſtimatur furtum.

De æſtimanda ſuppellectili inter fratres diuidentes Ancharanus Regienſis q. 79. p. 3. de Beneficio inter permutantes c. quæſitum q. 38. num. 23. de re. permut. nam in pluribus caſibus ſi beneficia ſint inæqualia, canonum Doctoribus ſunt ſuſpectæ eorum permutationes.

In Aeſtimanda quarta mulieri ex ſtatuto debita computatur vſusfructus ei relictus à marito, Auth. præterea, Decius.

Aeſtimationes meliorationum in reb. fideicom-

miſsi

miſsi ſpectant ad hæredem pro quarta; pro reliquis ad fideicommiſſarium ait Petra.de fideicom.q.15.nu.213.fi. Alexander ad Bartolum. l. qui exceptionum, §. ſi pars, ff. de cond. Ind. Menochius conſ. 64. vol. 1.

Procurator ſi damnum dedit viginti, æſtimatis melioramentis repertis eis eſſe aureorum decem (exempli gratia) l. etiam C. mand. non fit compenſatio, fruſtra igitur fit hæc æſtimatio.

Cum pignora eodem tempore duobus contractibus obligantur pecunia in genere ſoluta, contribuitur pro rata: l. pupilli debitor, ff. de ſol. & lib. hic vero tractatus compenſationum non eſt huius quidem inſtituti potisſimũ, ſed quia incidit in æſtimandis rebus ideo neceſſe fuit mentionem facere de caſibus nonnullis ad cõpenſationem ſpectantibus. raræ ſunt quæſtiones quæ non habeant admixtum aliquid de aliena materia.

Eccleſia habet domos ruinoſas, quas in emphyteuſim quidam vult recipere, quæritur pro quã ta penſione dari debeat? Reſp. ſi conductor vult vti materia penſionem eandem præſtandã quæ præſtabatur prius deducta tertia, ſin minus medietatem arbitrio boni viri. hęc ipſa verba deſumpſi ex c. ea enim cap. 10. q. 2. §. ſi quas verò ruinas.

Aeſtimatio peculij fit deducto eo quod ſeruus quamuis ex furto, vel alio delicto debet: ſed quæſtio eſt an res ipſa ſolum furtiua æſtimetur, an etiam pœna. Reſp. æſtimari rem ipſam

ſolum, ne dominus in damno ſit, non etiam pœnam l.ſed.& ſi damnum ff.de pecul.l.Imperator §.1.ff.de leg. 2. non nocet æſtimatio facta per vnum ex fratribus legatarijs, ei qui legatum repudiauit: enimverò ſecus ſi non repudiaſſet: nam vt in eo textu, ſi pecunia accepta rogatus ſit aliquis rem maioris precij reſtituere, nõ eſt audiendus legatarius, ſi velit computare quia tanti rem ſuam legatarius videtur æſtimaſſe, quantum ei legatum fuit l. ſed ſi non ſeruus ff. ad l. fal.Angelus l. quod de bonis §.cum fideicom. ad l.fal. Capiliſtius conſ. 69.num.18.inter conſilia vltim.voluntatum.

Textus.c.1. de Decimis lib.3. quantitatem decimarum ſic taxat vt diuites vndecim darent, pauperes ſexageſimam gloſſa v. primitijs, de ducentis pecudibus vnam loco primitiæ:ſed ſi tot capita non habeãt,imo non vltra duas,ſoluant æſtimationem.

Felicius Callienſis in tract.de Societate cap.9.n. 24.& 25. vbi diſputat de capitalibus in ſocietate, & quomodo æqualitas deprehendatur, pondere,inquit,numero,menſura,& æſtimatione ſeu valore æqualitas, & inæqualitas perpendi poſſunt l.2.§.mutui datio, & l.1. ff. de contrah.emp.ſed in rerum valore cognoſcendo,illius qualitatis ratio habenda eſt, ex qua vtilitas pro ſocietate reſultat, quippe ſi ſint v. g. pecudes poſitæ in ſocietate,non attendirur earum numerus,in cognoſcenda qualitate, & inæqualitate,ſed bonitas,quia illæ,quæ ſunt in mi

nori

nori quantitate, poſſunt in bonitate ſuperare alias, quæ ſunt in maiori quantitate, & poſſunt ſocietati maiorem afferre vtilitatem, Afflictus deciſ.58.nu.5. idem c.15.num.81. ex Vbaldo.p.5.q.19.& Menoch.de Arb.Iud.c.125. nu.4. congerit alia in materia ſocietatis, ſi quis ex ſocijs promiſerit inferre in commune mille, deinde immiſerit tantum quinquaginta lucrum vt ſit diuidendum, & alteri ſocio teneatur ad intereſſe arbitrio boni viri, qui taxabit illud habita ratione lucri facti ex quinquaginta, & eius lucri quod contigit viris induſtrijs eiuſdem artificij, ex Alexandro conſ.47.num.1. lib.1. gloſſa ſæpius à me allegata l.1.ff.ad leg.fal.§. ſi vſusfr. ait vſumfructum, quandoque æſtimari vno modo, quandoque alio: turris enim vſusfructus minus æſtimatur quam ipſa turris: item vſusfructus relictus puero plus æſtimatur quam ſeni quia hic cito redibit ad proprietatem.

Finis Libri Secundi.

Digitized by Google

DE PRECIO,

ET AESTIMATIONE.

LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

De æſtimandis meliorationibus.
Colonus reſtituit agrum in eo ſtatu quo accipit.
Clauſula, in Inſtrumentis, meliorando &c.
Aeſtimatio feudalium meliorationum.
Melioramenta ſoluit directus.
Feudatarius tenetur de culpa.
Legatarius tenetur de culpa.
Meliorationes debentur Emphyteutæ.
Inſitorum augmenta cum fructibus compenſantur.
Picturæ æſtimatio.
L. ex damni infecti verſ. infinitam, ff. de dam. inf. declarata.
Impenſæ appellatione an veniat precium.
L. quib. dieb. §. quidam ita legauerat. ff. de cond. & demonſt. declarata.
Inſt. iuris ciuilis. §. omne ius quo vtimur, reprehenſio.
Iuris ciuilis pars magna continet verborum interpretationem.

CAP.

CAP. PRIMVM.

Libri tertij de Precio, & de Aeſtimatione argumentum ex agricultura ſumere placet, in gratiam rei tam neceſſariæ ad cibum, ad vitam, ad ſalutem, ad voluptatem.

Nouella conſt.64. tit.de Hortulanis, quæcunque de agrorum meliorationibus, & æſtimationibus inſitorum in controuerſiam veniunt ea Imperator ita dirimit vt ager reſtituatur domino eo modo quo eum ſuſcepit: id ex regula iuris eſſe docet tex. l.cum quid mutuum, ff.ſi cer. pet.v. in contrahendo &c.verſ. id autem agi intelligitur, vt eiuſdem generis, & eadem bonitate ſoluatur, qua datum eſt, meliorem quoque factum, Menoch.conſ.13.vol.1.l.& hæc diſtinctio §.vlt.ff.loc.Vbaldus de duo.fratr.§.11.quæſt.9. num.56. vnde habuit originem clauſula vulgaris Notariorum noſtrorum in Inſtrumentis locationum, meliorando &c. obſeruat Afflictus decis.87.Neguſantius de pigno.4.m.5.p.nu.14. Florianus de æſtimandis arboribus. Bartolus conſ.65.num.12.Maſcardus de probat. conclu. 1037.vol.2.

De Feudalibus meliorationibus ſciendum eſt dominum teneri ſoluere earum æſtimationem feudo redeunte ad eum ob lineam finitam, vt de Feud.lib.2.tit.28. tunc finitur lex, quia feudatarius, hæres, legatarius, emphyteuta, & ſi-

miles tenentur de culpa, ideoque tenentur cu ſtodire prædia, tecta tueri, & reficere; ac propterea ſi quas expenſas fecere nõ eſt præſumen. donauiſſe: hoc idem habet locum in legatario qui pendente conditione refecit. l. ſumptus, ff. de leg. 1.

Augmenta propaginum, & inſitorum compenſantur cum fructibus perceptis, ex regula quæ ait ad eum ſpectare commoda, ad quem incommoda de Vſib. Feud. c. ſi vaſſallus l. cum filiofamilias, ff. de leg. 1. verſ. per quos commodum, & ex ratione textus. l. ſi duobus. § hæres adiectos ff. de leg. 1. æſtimatione facta impenſarum pecuniarum in ſurculis inſiticijs emendis, plantādiſque, Rota Peruſ. deciſ. 58. num. 10. p. 1. æſtimatio verò fit habita ratione temporis in quo meliorationes factæ fuere. Theſaurus deciſ. 251. n. 1.

Aeſtimatio picturæ precioſisſime perinde fit, ac ſi eſſet non vulgaris quidem pictura, ſed alia ſpectanda quidem diſtans tamen à primo genere picturarum, Apellis enim picturam quis æſtimat? vt dixi lib. 1. c. . . . eius .n. imagines vera viuẽtiũ hominum ſimulachra erãt, taliaq;

Qualia leue refert ſpeculi cũ cernimus æquor,
Exprimit oppoſitas immobilis vnda figuras.

L. quidam Iberus, ff. de ſer. vrb. præd. Boerius q. 44. nu. 3. & 19. l. domum. C. de rei vind. Atque ita arbitror interpretan. textum in l. ex damni infecti, ff. de damno inf. verſ. infinitam, & immoderatã æſtimationẽ fieri ob tectoria non oportet, & picturas.

Ac

Ac ne quis miretur me tractare de expenſis cum propoſitum ſit agere de Precio, ſciat me id facere, quia in æſtimandis rebus frequens mẽtio ſe offert expenſarum: imo appellatione expenſarum an veniat precium fuit apud veteres dubitatum. Matien ex recentioribus li.5. coll.leg. Hiſpan.num.36. de ſtatuto cauente vt de precio rerum ſoluantur tot denarij ait expenſas eſſe detrahendas, ſecus ſi ſtatutum dicat ex precio: Iaſon in §.tripli verò.num.8. cum ſeqq. Bartolus l. quib.dieb.§.Quidam ita legauerat. ff.de condit. & demonſtr. vbi factum tale proponitur. Quidam ita legauerat: Si Pup.Cornelius impenſam, quam in fundum Seianum feci hæredi meo dederit, tunc hæres dato ei fundũ, Legatarius paratus erat ſoluere ei impenſam culturæ, at hæres volebat precium: nempe expenſam emptionis. Caſellius Doctor fauebat hæredi, at Offilius Aduocatus partes legatarij defendebat, cuius opinio vicit. Dubium oriebatur ex orationis ambiguitate, nam oratio illa IMPENSAM QVAM FECI IN FVNDVM, tàm de facta in emendo, quàm in eo excollendo intelligi poteſt: Neque id ex ambiguitate ſolum, ſed quia oratio manca fuit: & non abſoluta. talis eſt illa (nempe ex defectu orationis ambiguitas) quæ dicit, Fidicina illa tui eſt: Nec.n.addit dñi vel patris, quo exẽplo vtitur celeberrimus medicus Gal. li.4. de captionibus in verbis: quales mulę incidũt, apud Iuriſconſultos maxime, iuris .n. prudẽtiæ

pars

pars altera ferè tota, verſatur in verbis interpretandis, vt non ſine cauſa in meis commentarijs ad lib. primum Inſt. quæ ſic inſcripſi, ſub uerſio librorum quatuor Inſtit. iuris ciuilis ſub uertetim illam Imperatoris diuiſionem in qua ſic ait, omne ius quo vtimur aut pertinet ad res, aut ad perſonas, aut ad actiones: nam hæc diſtinctio laborat maximo vitio, quia ius ſiue libri de iure latius patent, & plura complectuntur, ex quibus ſunt verba, quæ ad nullum caput huius diſtinctionis referri poſſunt: nam quid aliud agitur toto tit. de verb. ſignificatione, & tribus libris de legatis niſi vt verborum ambiguitates, & ambages tollantur, & explicentur? Verum an impenſæ deducantur de precio, & de re, plures caſus, & plures, vt vocant fallentias ſiue exceptiones habemus apud Gregor. Matien lib. compil. ll. Hiſp. num. 36. Sed in caſu §. Quidam &c. Offilij opinio vicit, quia regula iuris eſt, in dubijs Iudicem ſequi id quod minus eſt, ſcio vulgò Alexandrum allegari in cõſ. 168. lib. 2. ad probandum hæc differre, res ipſas, rerum æſtimationem, intereſſe, expenſas gloſſa & DD. l. ſocium, ff. pro ſoc.

SVMMARIVM.

Exemplis declaratur regula quæ tradit, iudicem in dubio minima ſequi.
Stat. Mediolani c.91. vol.2. declaratio de palis &c. relinquendis finita locatione.

CAP. SECVNDVM.

DIxi Iudicem in dubijs ſequi debere id quod minus debitori nocet, hoc igitur exemplo illuſtrandum eſt.

Acceperat quidem mercator tria millia pellium ex corio, promiſerat præſtare periculum tertię partis: erant autem in his mille pelles minoris precij. Naui ſubmerſa quæſitum eſt an ineunda eſſet ratio, & æſtimatio meliorum, an deteriorum, nam, vt dixi, pelles non erant eiuſdem bonitatis. Reſp. habendam eſſe rationem deteriorum: quia in dubijs ſiue agatur de contractu, ſiue de vltima voluntate, minimum ſequimur. l. ſi ita relictum, §. fin. ff. de leg. ij. l. ſi ita ſcriptũ, ff. de leg. 1. v. exiguuius. l. hæc adiectio, ff. de ver bo. oblig. l. fin. ff. de pret. ſtip. l. numis, ff. de leg. 3. Mendoſius tamen in ſignatura gratiæ v. fructuum reſeruationes refert deciſum contrariũ in caſu in quo quis mentitus fuerat precium beneficij.

Statuto Mediolani c.91. vol.2. cauetur de colonis migrantibus teneri relinquere palos &c. fingamus

gamus initio non fuiſſe factam notulam, & repertorium, propterea non conſtare qua bonitate initio erant: finita locatione quæritur de palis æſtimandis: abſtulit eos fur qui finita locatione erant infixi terræ: qui vero initio locationis erant, amplius non extant: Reſpondi hoc caſu pro numero vitium egentium fulcimentis fieri æſtimationem inirique numerum palorum hoc modo, reddi vero ex mediocribus propter difficilem diſcretionem l. pali, & perticæ, ff. de leg. 3. l. vſufructuarium, §. venari, ff. de vſuf. facit capitulum, duo mala, diſt. 13.

SVMMARIVM.

De precio Iudiciali.
In fam. her. Iud. res vni adiudicatur, æſtimatio alteri.
Iudex ex officio taxat æſtimationem intereſſe.
Aeſtimatio in caſu dubio permittitur Iudici.
Legata re aliena, æſtimatio debetur arbitrio iudicis.
Incertos caſus Iudex taxat.

CAP. TERTIVM.

SEquitur de precio iudiciali, ad quod videlicet iudex condemnat motus iudicio peritorum, vel ex officio.

In familiæ hercifcundæ iudicio poteſt Iudex rem integram vni adiudicare, ea æſtimata de precio alteri ſatisfacere, l. Mæuius ff. fam. her. precio, inquam, iuſto æſtimata, l. ſi probatum. C com-

communi diuidundo vel licitatione admiſſa.

Si actum ſit cõdictione incerti, ideſt, ad intereſſe, Iudex illud taxat. Liberum prædium mihi vẽdidiſti, cum illud tradere mihi deberes cũ ſeruitute, ago condictione incerti, vt patiaris eã ſeruitutem imponi, §. ſi tibi liberum ff. de actio. empti. Vantius de nullitatibus ex defec. proceſſ. num. 101. quod ſi non patiaris, Iudex te condemnat ad illud, taxando intereſſe.

Taxat Iudex ex officio quantitatem pecuniæ in genere legatæ ad viam reficiendam l. quædam in teſtamento ff. de leg. 2. v. poteſt videri ſumma legata quanta ei rei ſufficiat.

Cum teſtator legat rem alienam, quam dominus non vult dare, niſi precio iniquo, & immenſo, hæres tenetur ad iuſtam æſtimationem quam Iudex taxat l. aliena §. ſin autem certo ff. de fideicom. lib.

Taxat Iudex generaliter caſus incertos, & maxime cum intereſſe petitur vel præteritum, vel debendum l. 1. C. de ſentent. quæ pro eo quod. vbi de libello incerto, & an incerta ſententia admittatur.

SVMMARIVM.

De caſibus certis, incertis, medijs.
Incertitudo vt vitiet promiſſionem.
Dotis promiſſio incerta non vitiatur.
Alternatiua eſt certa.
Incertus caſus qui.
Incerta ſolutio propter difficilẽ diſcretionẽ uitiatur.

Certa

Certa eſt petitio cum in libello exprimitur quantitas intereſſe.

Incerta eſt petitio cum in libello non exprimitur quantitas intereſſe.

Condictio incerti generaliter competit ad omnia incerta.

Mandatum ad vendendum requirit ſpecificationem precij.

Triticaria actio ad incerta.

Triticaria quid differat à condictione certi.

Clauſula, Quidam alij.

CAP. QVARTVM.

CAſus alij certi, alij incerti, alij medij ſiue tanquam certi. diſtinctio hæc ſumitur ex l. 1. ff. de leg. 2. fin. v. quod iniectũ legato velut certam quantitatem exprimit, pro viribus videlicet patrimonij, & l. quidam in teſtamento v. tunc enim officio iudicis ſecundum æſtimationem patrimonij, & legati quantitas definitur, ff. de leg. 2. gloſſa l. 1. ff. ad leg. falc. §. non ſolum v. certo, vt in ſpecie, incerto, vt in genere DD. l. vbi autem ff. de verb. oblig. gloſſa Inſt. de verbor. oblig. v. condictio. ex verborum, inquit, obligatione duæ oriuntur actiones, condictio incerti, cum quis rem incertam promittit, quæ tamen natura certis finibus continetur, (hanc ego rem mediam naturam obtinere dico) vt eſt homo, bos, equus; nam ſi quis rem genera-

liſsimam petat ſub ſpecie (vt logici vocant) ſubalterna, vt animal: hæc petitio nullius eſt momenti vt eius promiſsio, ob nimiam incertitudinem: l. ita ſtipulatus ff. de verb. oblig. niſi ex priuilegio, ſicut in dote. certa autem eſt promiſsio Stichi, & Pamphili: at Stichi vel Pamphili alternatiuè, non adeo certa. quamuis extincta altera ex alternatiuè promiſsis, non ceſſet obligatio l. Stichum aut Pamphilum ff. de ſolut. propterea in caſu l. ſi ſic legatum ff. de leg. 1. incerti quoque actionem ait textus competere legatario alterius rei extinctæ, contra hæredem, per quam etiam compellet experiri contra debitorem alternatiuè ſecũdum quod erit in arbitrio debitoris, an legatum valeat.

Incertus caſus eſt de quo l. ſed & ſi quis ſtipuletur ff. de vſufructu de ſeruo fructuario, qui in ſacculo habebat pecunias proprietarij, & fructuarij: ſacculumque dedit venditori, cui debebat minus quam eſſet in ſacculo: quia incertum eſt ex cuius pecunia ſoluerit, & certũ eſt ſoluiſſe plus precio, numos non fecit accipientis.

Incerta eſt promiſsio quæ pendet ex aliquo euẽtu vt litis, vel ex conflictu opinionum, ex arbitrio alicuius, ex bello, ex venatione, aucupio, alea, nauigatione l. 1. v. præſtiterit, fin. ff. de impenſis in reb. dot. l. fin. ff. de admin. rer. ad ciuit. l. certi condictio ff. ſi cer. pet. v. dummodo præſens ſit obligatio. Incerta eſt promiſsio propter difficilem diſcretionem: vt ſi ſtipuler fun-

dum

dum non adiectis confinijs. l. certi condictio.

Certa eſt petitio cum exprimitur quantitas intereſſe quod petimus agendo ex ſtipulatu, vel præſcriptis verbis: Incerta ſi non exprimitur; ſed teſtibus poſtea probatur, vel agendo condictione incerti, quæ actio generaliter competit in ſubſidium ad omnia incerta. DD. l. ſed & ſi me ff. de cond. indeb.

Incertus eſt caſus ſi conſtituam procuratorem ad vendendum nõ expreſſis rebus venalibus, nec precio: Mandatum autem ad vendendum requirit ſpecificationem rerum vendendarum, & ſpecificationem certi precij: alias non valet Dec. c. decernimus de Iudicijs num. 19. & Ripa num. 54.

Incertum eſt id pro quo inuenta eſt actio triticaria: nam condictio certi non aliter datur quam ſi in obligatione certum ſit quod debeatur, & debeatur res in ſuo genere fungibilis vt ait textus l. 1. ff. ſi cer. pet. initio. vtilitatis itaque gratia inuenta eſt Actio Triticaria, quæ competit vbi agitur non ſolum ex mutuo, ſed ex alijs cõtractibus ad quantitatem quamuis incertam, ſiue æſtimationem: excepto tamen caſu pecuniæ. Cum enim pecunia æſtimari non poſſit, ad eam petendam ſufficit condictio certi: in qua condictione certi oportet etiam deſcribere rem, quod in Triticaria non fit.

Incertum (quod etiam infinitum dicitur) improbatur à legibus, vt clauſula illa, QVIDAM ALII, c. cum in multis, de Reſcrip. in Clem. & clau-

& clauſula, *Homines nonnulli ciuitatis Bononiæ*. ob quam cauſam ſtatuto Mediolani cauetur in Procuratorio vt exprimatur nomen procuratoris, ne fraus fiat ſi concedatur licentia variandi hoc genere Procuræ adeo incerto. gloſ. in l.in ratione legis falc. §.diligenter, ad l.falcid.aliter diſtinguit, & ait eſſe quædam certa ex certis, quædam incerta ex incertis: quædam incerta ex certis, & ex his quædam vt nec æſtimatio debeatur, verſ. *incertæ autem res relictæ*.

SVMMARIVM.

L.1. C.de ſenten.declarata.
Intereſſe quando excedat duplum.
Aeſtimatio intereſſe triplex.
Singulare precium exemplo declaratur.
Pœna an poſſit excedere quadruplum.

CAP. QVINTVM.

CVm caſus eſt certus æſtimatio intereſſe iure Codicis non poteſt excedere duplum ſortis neque taxari, vt plus exigatur quam centum, pro centum l.1.C.de ſent. Quod vt intelligatur ſciendum eſt id quod intereſt quandoque egredi precium rei l. 1.ff. de actio. emp. verſic. *ſi res vendita non tradatur in id quod intereſt agi, hoc autem interdum precium egreditur.*

De hac quæſtione qñ æſtimatio duplũ excedat, & egrediatur precium rei, adeſt deciſio Vincẽtij

M de

de Fran.254. tractat eam Facineus controuerſ. in lib.1.c.48. Plotus de in lit.iu.num.809. Alexander Trentacinquius Variar.Reſol.lib.1.Reſolut.1.

Intereſſe triplex ex gloſſa l.1.v. intereſt, ff.de act. empt.conuentum, commune, ſingulare, ergo eius æſtimatio triplex.

Liber hic de Precio, & æſtimatione, quia cōtinet argumentum nouum, magno labore compilatū ex ſcrinijs iuriſconſultorum quotquot fuere, & ſunt, carus mihi eſt, nec vendidiſſem minoris trecentum ducatonis Mediolanenſibus, hoc precium quia pendet ex affectione mea, ideoq; ſingulare. non excedit duplum communis precij: cum igitur libri huius commune precium non excedat aureos centum, ſi continget bibliopolam cui illum tradidi imprimendum, nō imprimere, ſed ſupprimere, poſt moram condē nabitur mihi ad auros ducentum ideſt ad duplum veræ æſtimationis: ſed ſi ageretur de caſu certo, totum intereſſe deberetur, quamuis longe, multiſque partibus rei commune precium excederet.

De pœna autem an poſsit excedere quadruplum DD. l. ſtipulatio iſta, §. alteri, ff. de verb.oblig. P.Caballius Reſol.Criminal.c.55.num.127.cum multis ſeqq.

SVM.

SVMMARIVM.

Tractatur de ludo appellato il Lotto pluribus.
Ludus ratione periculi quandoque permiſſus.
Lottatores tenentur ex empto ſi vaſa non ſunt ponderis editi.
Mutuanti al Lotto an pecunia reſtituatur.
Lottantes plures concurſu ſe impediunt.
Præfecti Lotto accepta pecunia ſi recuſent extractionem tenentur ex euentu.

CAP. SEPTIMVM.

IN agricultura, mercatura, venatione, in bello, in alea, ſæpe vtilitas excedit ſortem multis partibus. ſi conceſſo modo, laudo: ſin furtis, rapinis, ſacrilegijs: cum furibus, raptoribus, ſacrilegis, ſicarijs non diſputo, ſpoliare, cum iniuria exigere pecunias capere, imperare, vis eſt: lege agere ius eſt ac conceſſas artes exercere: ſi quid errore, doliſque in artibus concesſis peccatur, illud ratione, lege, auctoritate librorum conari emendare boni viri, & ſapientis eſſe arbitror. Dicturus igitur ſum pauca de alea, ſiue ludo quem noſtri appellant il Lotto: in eo enim vtilitas ſæpe excedit ſortem multis partibus in eo [quæ ſæpe multa accidunt contra honeſtum, & contra officium: ſermo autem de vtilitate excedente ſortem vocat me ad iſtam diſſertatiunculam del Lotto.

FACTI SPECIES HAEC EST.

EXtruitur loco celebri taberna: affiguntur tabernæ vaſa aurea, crateres, phialæ, emblemata, argentea ſuppellex, precioſa: patet ab aduerſo nobis latere: præſunt huic ex Decurionibus aliqui: adſunt quoque Ludi ipſius actores, & ſuppellectilis domini, qui parata habẽt millia foliorum ex papyro menſura digiti; in quibuſdam ex his deſcribunt nomina vaſorum expoſitorum aleæ: notiſque inſcriptis demonſtrant pondus ipſorum vaſorum, ac precium. in aliquibus ex his folijs nihil deſcribitur. imo foris, intusque ſunt alba, & inania; quæ etiam ſuperant priora illa numero ac fortaſſe ſuperãt centum partibus: tum conuoluunt ſingula ac contorquent, vt niſi explicentur aſpici non poſsint an intus ſint inſcripta. deinceps miſcent omnia folia, in vas oblongum conijciunt, manibus agitata componunt. Edictum deinde proponitur, quo promulgant quibus diebus detur opera LOTTO, inuitant omnes: adſunt ſtatutis horis viri, pueri, mulierculæ ex omni ordine. poſcit quiſque dari ſibi tot ex his folijs quot voluerit. Numeratis igitur in ſingula folia pecunijs edicto, vel aliter taxatis, ſit poteſtas numeranti immittendi manum in vas, & lagænam: qui digitis alternatim pertentat

tentat foliola occultata, donec extrahat illa, quæ ſors fallacis exitus obtulerit. ſperat qui oboios numerauit, vt alea benè cadat: verum vnus de millibus non diuinat. ſpes tamen ſemper ore hians, ſemper diues, ſemper fælix, ſemper ardens, accendit pleroſque captos fulgore lucentis ſupellectilis ad audendum, adeo vt ipſi deplorati homines ornamenta, & veſtes vxorum quandoque vendiderint quo pecuniã haberent ad Lottum. Dant igitur non ſolum aſſes, ſed aureos ſæpe, viciſsim Lotti exhibitores, tanquam ex tripode Apollinis aut ſybillæ oraculo folia inuoluta: quæ corde exultante, ſolicita prece Diuos mente precantes inter ſpem, & metum attentius explicant, vbi verò explicauere, atque alba, & inania deprehendere, tum decolores facti, execrantur Lotti inuentores, interim papyraceis fragmentis tellus albeſcit: illi inanes taciti ſe ſubducunt, alij velut feruenti aqua perfuſi vel imbre gemunt: at tam hos, quam illos cauillis vexant ſpectatores vacui, procax enim eſt lingua in alienis miſerijs.

Ludum ne hunc igitur, & hunc inuentum tam ſtolide homines depauperans quiſquam ſapiens probet? in quo precia rerum non æquãt æſtimationes præmiorum, ſed centies vincunt. Itaque lex de vtilitate ne excedat duplum exulat ab hoc ludo, peiorem ego hunc ludum meretricio facio, exptus vtrunq; in illo .n. natu

ræ neceſſaria ſaltẽ voluptas percipitur, in hoc prorſus puerilis. nec habeo cui ex conceſſis lu dis hũc cõparẽ, aleæne piſcatoriæ, iactuique re tis, ſiue maritimæ negociationi, vel frumenta riæ, de qua c. quicunque tempore meſſis c. 14. quæſt. 4. mercator enim annonam precij aureo rum quatuor, vendit quinque: in hac negocia tione Lottator vaſa precij aureorum quatuor, vendit ſexdecim: Piſcator numerum piſcium ignorat: in hac alea exhibitores Lotti nouere numerum, & nomina præmiorum: in talis lu dentes æquè periclitantur: in hoc ipſi ſoli qui emunt folia: Qui mercaturam maritimam exer cent, cum ventis congrediuntur, cumque flu ctibus: cum interim vmbratiles iſti exhibito res Lotti ſedentes in taberna, medio foro iu gulatas crumenas muliercularum excipiant, puerorumque furtiuos obolos. An comparem pancratio, gymnicisque priſcorum exercitatio nibus, torneamentis, & equeſtribus excurſio nibus, teſſeris, ſcacho? quid ſimile?

An autem excuſentur exhibitores Lotti, ſi re ve ra dolus abeſt, & ſubiaceant periculo amitten di præmia, & pignora: Reſpondeo excuſari, c. in ciuitate, v. niſi dubium de Vſur. lib. 5. æquum enim eſt ad quem periculum ſpectat, ad eum commodum ſpectare. Nauarra conſ. 29. alias 25 de Vſur. num. 4. vbi de Societatibus quæ in of ficijs fiunt vltra eorum valorem, de quarum ori gine Cardinalis Toletus in Inſtructorio Sacer dotali lib. 5. c. 40. Caſtrac. de Societ. off.

Quæro

Quæro qua actione hi qui exhibent Lottum poſſint conueniri ſi vaſa non ſint ponderis editi, & inſcripti foliolis? Reſpon. ex empto: nam qui dant pecuniam ſimiles ſunt ementibus iactum retis: ideoque niſi promiſſa fiant, actionem ex empto competere certum eſt l. ſi ſeruum mihi ignoranti ff. de actio. empti verſ. ſi minor agri modus inueniatur pro numero iugerum auctor obligatus eſt l. tenetur ff. eod. verſ. ſi vas aliquod mihi vendideris, ita vt affirmares menſuram capere, vel certum pondus habere.

Quæro ſi quis ſciens aliquem luſurum al Lotto mutuam ei pecuniam dederit, an amittat eam? Reſp. amittere l. ſi uerò non remunerandi ff. mandati v. ſi adoleſcens luxurioſus mandet tibi vt pro meretrice fideiubeas, idque tu ſciens mandatum ſuſceperis, non habebis mandati actionem, quia ſimilis eſt ei qui quaſi ſciens perdituro pecuniam crediderit.

Quæro ſi plures eodem tempore dederint pecuniam, & omnes ſimul velint extrahere, nec poſſint? Reſp. ſi nolint conſentire, nec ſortiri quis prior extrahat, futurum concurſu vt ſe impediant omneſque propterea ſubmouendos reddita pecunia: vel certè cogendos officio iudicis ſortiri l. huiuſmodi legatum §. fin. ff. de leg. primo.

Quæro quid agendum ſit ſi pecunia data non poſſint extrahere quia præfecti nolint ſiue ipſi licitatores? Reſp. incertum huius aleæ æſtimandum, & ſiquidem ſequens extrahat eius quod

extraxit æſtimationem dandam: perinde enim eſt obſeruandum vt in ementibus eandem rẽ, ex quibus prior occupans præferrur, at æſtimatio alteri debetur. l. ſi ea res, ff. de actio. emp. verſ. vterque noſtrum. ſi igitur ſequens nihil extraxit, nihil debebitur priori, quia euentus docuit nil meâ interfuiſſe prohiberi: vt in ſimili quæſtione Doctores aiunt de eo qui frumentum corrupit in herba, cum poſtea grando ſata abſtulerit. Speculator de Iniurijs, & damno dato. §. ſequitur nu. 21. poeta quoque quinto Aeneidos ſimilem contentionẽ dirimit, cum Salius dolo, Euriali præmium eripuiſſet.

Sic fatus tergum Getuli immane leonis
Dat Salio uillis onerosum, atque vnguibus vncis etc.

Cic. off. 3. Qui ſtadium currit eniti, & contendere debet quam maxime poſsit, vt vincat, ſupplantare eum qui cum certet aut manu depellere nullo modo debet.

Quid ſi ſequens non extraheret quia iam lagæna eſſet exhauſta? Reſp. dari pecuniæ datæ repetitionem; ne quis re careat, & precio, l. ex empto ff. de actio. emp. l. ſi tibi decem dedero, ff. de præſcrip. v. l. huiuſmodi legatum, ff. de leg. 1. Atque hæc de quæſtione luſoria.

SVM-

SVMMARIVM.

De caſibus medijs.
Expenſis in genere debitis poteſt concedi executio.
Caſus certus, qui.
Ad caſus incertos datur actio ex ſtipulatu.

CAP. SEPTIMVM.

REuertor ad caſus certos, incertos, medios. Caſus falcidiæ, Trebellianicæ, Dotis, Alimentorum, iniuriarum, idoneitatis ſunt ex numero caſuum mediorum, item expenſæ litis, quæſtio eſt propterea an pro expenſis in genere debitis ex inſtrumento poſsit concedi executio cum adeſt ſtatutum concedens executio Inſtrumentis, Butrius, Innocētius c.3. de conſt. l.1.ff. de ijs, quæ in teſtamento delentur.

Caſus certus eſt de quo conſtat ex actis, item certum eſt quod per confines demonſtratur, item de quo extat ſignum indubitabile gloſſa l.ſi qs in fundi ff. de leg. 1. l. ſi pater filium impuberem v. exiſtet ff. de vulg. & pupill. In ſumma quod æſtimationem promptam habet numeratur inter caſus certos ac medios, ſiue tanquam certos, vt dicta l.i.ff. de leg. 2. fin. quæ verò æſtimationem difficilem, probationeque egent maiori, numerantur inter caſus incertos. DD. l. ſi qs certum. vbi pro caſibus certis actio datur quæ certi condictio appellatur, pro incertis ex ſtipulatu. de differentia verò harum actionum ibidem.

SVMMARIVM.

Alimentorum æſtimatio.
Penſio quo precio extingui poſſit.
Alimenta an ex neceſſitate æſtimanda.
Notarij reprehenduntur in viſitationibus.

CAP. OCTAVVM.

ALimentorum æſtimatio fit ex cauſa, & ex perſona ex patrimonio, Bart.l.8.§.vlt.ff.de tranſ.l.4.num.1.ff.de alim. & cibis leg. Rolandus conſ.22.num.22. idque ex officio quandoque vt cum agitur de alimentis filij, ſerui, monachi, eorum videlicet qui aliàs actionem non habent: l. ſeruo alieno. §. ſi quis poſt tempus, ff. de leg.1. æſtimatio fit ex perſona inquam, in qua ſpectantur plurimũ, votum, profesſio, conditio, ætas. viduæ pulla, nigraque veſtis debetur: vxori amænior: virgini ſtrictior: ruſtico crasſior: patricio ditior: ſaccus cilicium Heremitæ, & Stylitæ: Capuccinæ ſunt abſtinentes, maſculæ. tolerantes, paleacubant, nec curant vina qualia ſint, aut edulia: mercatores ſunt culinæ ſtudioſi, robuſtiores egent maiori alimento, debiliores ptiſana, & leuioribus. Gigas in tractatu de Penſionibus q.87.nu.poſt 6.in quæſtione quo precio Penſio extingui posſit æſtimando plures penſiones anticipatas: penſio

enim

enim eſt loco alimentorum. Vopiſcus in Aureliano de quodam edace ait ſolitum bibere cũ infundibulo, largius itaque cum huiuſmodi agendum. l. plenum, ff. de vſu, & habitatione, l. ſed & ſi quid ff. de vſuf. verſ. ſufficienter autem alere, & veſtire ſecundum ordinem, & dignitatem. l. quod ſi ſeruus ff. de in rem verſo. & quãuis vſitatũ ſit vt dentur in ſingula capita militibus unciæ vini viginti octo, ſingulis diebus, totidem panis, obſonij nomine vnciæ 14. culcitra ad ſtratum, ijs tamẽ quibus ex teſtamento, vel ſtatuto, vel aliter, aliàs debentur, præſtanda ſunt pro modo facultatum, intra modum tamẽ ſi quidem alimenta parcè ex neceſsitatibus naturæ æſtimanda eſſent nõ (more Lapitarum aut Cẽtaurorum qui viuebant vt ederent) ex luxu l. ius alimentorum v. frugaliter. ff. vbi pupillus edu. proptereaque Notarij illi reprehenduntur qui cęnas ſumptuoſas, & epulas ganeatas exigunt (in viſendis vulneratis, in annotandis bonis, aut alio munere) donec os oleat ex nimia crapula c. cum Apoſtolus, de Cenſ. & xact. c. illud. c. 10. qu. 3. cæterum ut alimenta æſtimentur pro ætatum varietate certa forma tradita eſt à Iureconſultis in l. Hæreditatum, ad leg. falcid. quam tranſcribere ſuperfluum eſt.

SVM-

SVMMARIVM.

De æſtimanda perſona pluribus agitur.

CAP. NONVM.

DIxi in taxandis alimentis æſtimari ea ex perſona: verum admonendi ſumus perſonā pluribus alijs in caſibus æſtimari quoque. nō quia liberi hominis,& corporis ſit æſtimatio (liberum enim corpus non æſtimatur) ſed quia qualitates liberi hominis ęſtimationem recipiunt. Iuuenális Satyra ſeptima ait á vulgo cauſidicos æſtimari ex comitatu, ex cenſu, ex veſtimentis.

Purpura vendit
Cauſidicum, vendunt amethiſtina &c.

In perſona æſtimanda ſpectamus tria, bona corporis, bona animi externaque, tex. ad hoc. l. ſi quis mihi ſeruum communem, ff. de ſer. corrup. c. quoniam epiſcopus diſt. 24. verſ. qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, inſtitutionem, educationem doctrinam &c. & c. forus. de verb. ſign. verſ. teſtes. vt autem propoſito themati ſatis faciam aliqua ſubijciā quæ Doctores iuris in ęſtimandis perſonis ſolent diſquirere, nam omnia ſubijcere difficillimum, infinita enim propemodum, itaque modus fuit adhibendus in re infiniti laboris.

Abſens

Abſens ne ſit
Abbas
Actor
Aemulus c. decreto. c. 2.q.6.
Aeger
Agricola
Alumnus
Appellans
Auarus
Auus ſiue ex maioribus
Auctor
Audiens .i. non Surdus
Bene natus l.ſi quis ff.de acq. her.
Bonę fidei poſſeſſor
Bonus
Canonicus
Caupo
Carceratus
Cauſidicus
Cælebs
Cedens
Conuētualis
Commēſalis
Contitularis
Concubina;
Ceſſionarius
Ciuis
Conſors
Collitigans
Commendatarius.
Cōteraneus
Confinis
Correus
Copioſus
Clauſtralis
Cunctator
Damnoſus l.ſi conuenerit ff. pro ſoc.
Debitor
Decoctor
Deo dicatus
Deflorata
Diues
Domeſticus
Dux factionis
Excommunicatus
Emptor
Emancipatus
Exceptione maior
Extraneus
Expers negociorum.
Excellens c.innotuit de elect.lib.1.v.multa.n.
Exul
Exemptus
Factioſus
Feudatarius
Filiusfamil.
Fideiuſſor

Fiſcus

Fiſcus
Fœmina
Furioſus
Frugi
Frater maior Iaſ. §. quidã num. 67.
Grauis
Grauatus
Heremita
Honeſtus.
Idoneus Iaſ. §. item ſi quis num. 68.
Ignotæ linguæ. c. canon. c. 3. q. 5.
Interdictus
Inſignis gloſ. c. ſtatutum de reſcrip. v. copia
Inops
Inſtitutus
Inſtitor
Inimicus l. 1 §. quæſtionẽ ff. de quæſt.
Iuuenis
Irregularis
Induſtrioſus l. Titio centum ff. de cond. & demonſt.
Lautus
Leuis
Libertus
Ligius

Locator
Laicus
Magiſtratus
Maior exceptione
Malæ fidei poſſeſſor
Matrona
Miles
Mediocrium facultatum
Magiſter
Malitioſus
Mas
Mercator
Monachus
Mutus
Nutrix
Nauta
Nequam
Natus iam
Opifex l. ſi quis à liberis §. ſed ſi ff. de lib. agn.
Pater
Paganus
Patronus
Paris amator
Penſionarius
Priuatus
Promiſſor
Poſthumus
Pubes
Peregrinus
Prædo

Præceds

Prȩceps
Præſens
Plebeius
Princeps delicti
Proprietarius
Prudens
Pupillus
Reus
Reſignatarius
Remotus
Rixoſus l. ſi conuenerit. ff. pro ſoc.
Sanus
Simplex c. qui. diſt. 23.
Suus
Solicitator
Senex
Suſpectus
Secularis
Succeſſor
Suaſor
Solitus fȩnerari Bal. cum allegas c. de vſur.
Surdus
Teſtator
Tutor
Transfuga
Vilis
Valetudinarius
Victimarius
Vagus & peregrinator
Ex Vico
Ex vrbe alia l. hæres §. 2 ff. de Iud.

Vitiatus corpore Hoſtienſis in ſumma eod. tit. Sed de his hactenus: licebit enim ſtudioſis ex ijſdem libris & ex ijſdem fontibus ex quibus ego hæc hauſi facile haurire alia quæ in controuerſiam venient cum de æſtimandis perſonis agitur.

SVMMARIVM.

Sublocatio poteſt fieri inæqualem.
Aequalis quis dicatur.
Quæſtio arguta ad docendum, qui nam æquales dicantur.

CAP.

CAP. DECIMVM.

HOc loco offert ſe quæſtio de domino, & vaſ ſallo, de locatore, & ſubconductore, de Iudice & aſſeſſore: dato enim feudum poſſe vẽ di æquali lib. 2. feud. tit. 33. de lege Corradi, §. ſimiliter nec vaſſallus; iudicem poſſe ſubſtitue re æqualem l. parabolam C. de epiſc. & cler. l. 1. C. de prin. agentibus. Angelus & gloſ. l. ſtipulationes commodiſsimum, ff. de verbor. oblig. dato, inquam, domum & prædium poſſe ſublocari æquali l. ſi quis domum initio, ff. loc. l. 1. C. de mancip. & col. l. idemque ff. pro ſoc. cum ne mo ex trunco corporis æſtimet hominem, ſed ex morib. Afflict. cap. 1. §. 2. ex eadem lege Cor radi, in vſibus feudorum, videndum eſt quis dicatur æqualis, ad hoc etiam vt ſciatur quæ perſona perſonę præferatur ſi forte ſocij eſſent diſcordes in locando Angelus l. 1. C. qui teſt. fac. præfertur enim perſona perſonæ, etiam ſi amplior merces ab altero offeratur Nauarra in Manual. c. 17. num. 595. Quæ autem mihi occur runt dicenda ad vſum diſputationis iſtius in qua quæritur de æſtimandis perſonis, & earum æqualitate, ea proponam interrogando, nihil aſſerendo nec decidendo, inſiſtant alij ſingulis quibus magis vacat, nam ijs quibus maius eſt ocium ego hæc propono, & propi-

no.

no. Quæri igitur poteſt.

An Amanuenſis poſsit ſubſtituere malleatorem, cuius malleatoris opera antelucana cudentis, ſomnum interpellat, diurna exulterat aures.

An malleator muſicum, in cuius muſteis cantibus ſuauitas eſt tanta, & gutture murmuranti laſciuia vt virginũ amores ſibi poſsit cõciliare.

An muſicus cauſidicum, diſcordem omnibus receptaculum litium, à quo penſio difficile extorqueri poſsit, propter peritiam cauillationũ.

An cauſidicus tornatorem lignorum, machinas, & rotulas continuo agitantem, prementemq; & ligna imo cor vicinorum circumrodentem.

An tornator ſuarium ſordidum, graueolentem.

An ſuarius ludimagiſtellum garrulum, triſtem, ferulæ agitatorem, deterioris ætatis educatorẽ.

An ludimagiſter Nautam, hominum genus parũ pium, ſæpè Diuos contemnens, factioſum, remo, & vinclis coercendum.

An nauta militẽ, audacẽ, non iure, ſed armis oĩa vindicantẽ, cogentem, imperantem, rapientẽ.

An miles venatorem canes infeſtos alentem, ante galli cantum ſibilo & tuba euocantem eos allatrantes ad prædam, pulices vbique effundentes, lotio fœdantes omnia.

An miles curialem, nil ex animo, vt natura fert, omnia de induſtria agentem, ſimulatorem, mẽdacem, nimiæ elegantiæ ſtudioſum, cuius nec tãgẽdi copia erit, ſalutãdi copia moleſtiſsima,

An miles lapicidam, cuius reſegmina vulnerãt oculos, cæcantque ſaxa dum effingũt, & fodiũt,

N An

An lapicida Typographum fuliginoſa fauilla, & atramento impreſſorio fœdantem latè cuncta, & decolorantem.

An Typographus piſtorem, cum paxillis nocte media oſtia fodientem, intus, foris, ſurculis, perticis, fornarijs atria impedientem, aditus coanguſtantem igne, fumo, fauillis, cinere.

An piſtor pharmacopolam non tam rebus vtilibus, quam noxijs verendum.

An pharmacopola telonarium organum bombardeſi mile alterno pedum, brachiorumque motu protrudentem.

An mas fœminam quærulam de ouo iurgia ferentem, natura maſculo deteriorem?

Tanta eſt hominum varietas, tantum diſcrimen in æſtimandis hominibus, magna vt res iſta egeat diſquiſitione. l. inter artifices ff. de ſolut. tantum, inquam, eſt inter homines diſcrimen, vt facilius ſit res, quam perſonas æſtimare.

SVMMARIVM.

Curioſitas in æſtimando, & ſubtilitas an laudetur.
Subauditionum in oratione origo.
Triuilegiorum origo.
Subtilitas alia legis, alia hominis.
Læſio minima reycitur à Iudice.
Vſucapio ex leui cauſa non reſcinditur.
Iniuriæ æſtimatio ex perſonis &c.
Iniuriæ æſtimatio arbitraria eſt.

Stuprum

Stuprum vt æſtimetur cauſa dotis.
Dos ſtupratæ.
Aeſtimatio iniuriæ fit per teſtes.
Capitula ad æſtimandam iniuriam.

CAP. VNDECIMVM.

SEd an Iudex in æſtimando ſiue res, ſiue homines, curioſius ſubtiliusque agere debet? diſtinguo ſubtilitatem iuris, & hominis. iuris ſubtilitas cum iuſtitia coniuncta eſt. l. filio præterito ff. de iniuſto rup. eam æquitas ſæpe mollit, ab hac fluxere ſubauditiones, qualis ea de qua Papinianus. l. cum filiofamilias grauatur qs reſtituere intelligitur cũ ſui iuris erit. ff. de le. 1. glo. v. æquitate: ab hac fluxere priuilegia, ſiue diſpenſationes, quibus iuris rigor relaxatur, gloſſa, & DD. c. requiritis §. niſi rigor. 1. q. 7. Abbas c. cum in cunctis, de elect. col. 1. Aluar. de verb. ſignif. lib. 2: nu. 30.

Hominis ſubtilitas eſt exquiſita quædam contrahendi, & iudicandi ratio, quæ in calumniam euadit, & iniquitatem, de qua c. perpetuo prohibemus edicto ne ſub aliqua ex his formis quas perniciosa curioſitas adinuenit, de poſtu lat. prælatorum in ſexto. l. ſeruitutes, quæ in ſuperficie ff. de ſeruitutibus verſ. ſublatum ſit edificium l. ex damni infecti ſtipulatione ff. de damno inf. v. immoderata æſtimatio non fiat. Illam igitur priorem Iudex ſequetur, hanc po-

ſteriorem vitabit.quare prætextu minimæ læſionis,neque locatio, neque venditio reſcindẽda erit,non enim patitur hoc æquitas iuſti mater,& æqui. l.ſi precio,ff.loc. neque collatio beneficij , vt ait Mendoſius in ſignatura gratiæ, quamuis facta de eccleſiaſtica re,in cuius alienatione ſubtilior fit æſtimatio,& ſuper eã conſtituitur penſio ſi res eſt precioſa ex qua nihil percipitur. Auth.hoc ius porrectum c.ea enim quæ ad beatiſsimæ. c.10.q.2. ſicut neque vſucapio reſcinditur, eo quia in particula poſſeſſor ſit malæ fidei. l.ſi quis fundum,ff.de acq. poſ.

Iniuriam æſtimat Iudex ex perſonis, ex cauſa,loco,tempore,non faſtidioſius, nam multa condonat ætati, iræ, cauſæ, l.aut facta, ff. de pæn. Creſc.deciſ.1. tit. de iniu. & quamuis Pedem. deciſ.18. legatur quendam mulctatum fuiſſe in lib.25. propter iniuriam, hoc tamen non eſt perpetuum,ſed arbitrarium, Menoch. de Arb. lib.2.c.4.& c.303.Nuper quidam condemnatus fuit ad dandum libras duas mille imper. puellæ ſtupratæ nomine Dotis . quod æquum fuit, Panormitanus c.1. extra de Adult. Diaz in praxi c. 77. ait in ſimilibus ſequen. loci conſuetudinem. Alexander lib.7. conſ.13. nunquam vidiſſe aliquem qui ſe cum innupta miſcuiſſet condemnari ad dandum pluſquam libr. 2000. idem Ozaſcus deciſ.107. adeò vilis eſt quibuſdam hæc annona puellarum DD. §. in duplũ, Inſt. de Actio: vbi de ſtupro ſic aiunt: pater habet filiam formoſam,honeſtam,probam, ſcho-

laris

laris ſeductam ſtuprat, prius poterat locari tre centis aureis, nunc vix mille locat: debet Dos arbitrio iudicis taxari, idem v. & dabit precium pudicitiæ, & c.36. de Pœn. ait gloſſa non debere hoc caſu Dotem excedere quinquaginta drachmas, tandem ait ex circunſtantijs taxari.

Aeſtimatio iniuriæ fit per teſtes, qui dicant homines eius conditionis tanti illam iniuriam æſtimare Bart.l.continuus §.cuncta v. plerunque eius conditionis, ff. de verb.oblig. & hæc probatio excludit arbitrium, Seraph.de priuil. Iuram.p.32. num. 4. quamuis leuis iniuria taxari poſſet ex officio l.Idoneus, ff. de ijs qui ſunt ſui, & ſi alij velint arbitrium nunquam auferri ex l. lex Cornelia fin. v. æſtimatione ff. de Iniur. communis eſt opinio iniuriam poſſe æſtimari iuramento Iudicis tamen taxatione præuia, Angelus. §. pœna autem *Inſt.* de *Iniu. Iaſon* de Actio. §. ſupereſt num.51.52.53. An certa æſtimatio iniuriæ fieri debeat in libello, & de eo cui plures iniuriæ illatæ ſunt, an omnes vnico libello complecti debeat, omneſque in genere æſtimare.

SVMMARIVM.

De Aeſtimatione peritorum.
Obſtetrici Iudex credit.
Peritorum æſtimatio habet vim ſententiæ.
Iuriſconſulti primarij opinioni ſtandum.
Periti taxant precia victualium.
Pactum leg. commiſſ. in pignore reprobatum.
Aeſtimationum factarum à peritis exempla.

CAP. XII.

DE peritorum æſtimatione multa qui volet ex Aſinio in praxi tit. de execut. §. 7. tanquã ex fonte, nam noſter hic, fonticulus eſt. Natura melioribus parere gaudet: vnusquiſque autem in ſua arte melior alio eſt, Quod medicorum eſt promittunt medici.

Tractant fabrilia fabri.

ITaque Iudex pronũciare debet vt videtur obſtetrici, & perito artis. l. 1. ff. de ventre. l. Titiũ & Mæuium v. Mariana ff. de Admin. & peric. tut. l. Illa Inſtitutio, ff. de hær. inſt. Peritorũ æſtimatio habet vim ſententiæ. Bart. l. ſi cui, ff. de cond. & demonſtr. l 2. c. de Iure fiſci, Corneus conſ. 43. lib. 1. In communi diuidundo officium. Iudicis eſt æquare partes precio per peritos

peritos æſtimando l. ſi quis patronus, §. Arbitrum, ff. communi diuidundo Corneus conſ. 62. lib. 4. Nec male facit qui aliàs in Iudicando ſequitur opinionẽ primarij Iuriſconſulti, homines ſic ſunt natura, peritis & primarijs facilè adhibẽt fidem, ipſis loquentibus arrectis auribus adſtant. l. ſi ita quis inſtituatur hæres. §. idque auctoritate Galli Aquilij, ff. de hær. inſt. l. cum ex filio ff. de vulg. & pup. l. 1. v. vel duæ. ff. de ventre inſp.

Taxatur ex præcepto teſtatoris precium per peritos l. vxorem ff. de leg. 3. verſ. agri plagam, quæ eſt in regione illa volo tranſcribi, precio facto viri boni arbitratu, procedendo non datis capitulis, ideſt ex officio.

Peritorum taxatio dicitur informatio Bart. l. 2. C. de reſcind. vend. vbi Rebuff. num. 489. quia nõ eſt propriè ſententia, ſed relatio.

Id quod ad victum, & ad habitationem pertinet cogimur à Principe vendere precio taxando à peritis DD. Inſt. de emp. & vend. §. fin. Couar. var. reſol. 3. Ripa in tract. de Peſte, & Remed. vbertatis.

Si periti diſcordant, vel pars allegat non bene taxauiſſe, eliguntur alij l. inter pares ff. de re iudic. l. ſin autem iuſto quidem precio ff. de fideicom. liber. Conſ. Neapol. de Feud. lib. 2. nu. 33.

Pactum legis commiſſoriæ in pignoribus eſt reprobatum l. 1. fin. C. de pact. pign. Panormit. c. ſignificante. ext. de pign. fallit niſi dictum ſit

pecunia ad diem non ſoluta, vt pignus detur inſolutum creditori precio Iuſto per peritum taxando l.ſi fundus §.fin.ff. de pign.Neguſ.4.p. prin. initio.

Taxat Iudex ſalaria Notariorum in conſcribendis except. replicat. moderatur mercedes citatoriarum, taxat dandum pro conſcribendis dilatione, litis conteſtatione ex conſuetudine fori, eodem modo Inſtrumenta venditionum, & alia, gloſſa in c. ſtatutum, verſ. officium de Reſcrip.

Exempla Aeſtimat. factarum à peritis ex codicibus Regiæ Cameræ.

Al Cancelliero N. ouer ſuoi coadiutori, & al Ingegnero...

ACciò la Reg.Cam. poſſa venire alla alienatione de beni delli infraſcritti condennati in pena pecuniaria appreſi per cautione de quali nota deue eſſere preſſo de voi informato, & ſi poſſa ſodisfare li contradicenti de crediti liquidi vi transferirete nelli loci oue ſono ſituati, li miſurarete, & æſtimarete prima, pigliando le debite informationi del loro vero valore, acciò danno non ne ſegua alla Camera doppo fate affigere le cedole ſolite, & ne darete relatione, acciò poi ſiate della voſtra mercede ſodisfatti vi concediamo facoltà di man-

dare

dare in caſo di renitenza la eſſecutione alla Communità, ò particolari quali trouarete eſſere obligati, ò tener cōto de fitti, ò frutti peruenuti delli beni d'eſſi condennati.

Subſcripta Præſes Magiſtratus.

Meſure delle caſe di B. ſituate in P. T. di Milano &c. l'appartamento tenuto per Giulio Ceſare Giuſſani ſicurtà principale del condennato in ſcuti cento verſo la Reg. Cam. coher. il Curto da vna &c. con pertice di giardino, paga de fitto lir. 350.

à 4. per cento importa lir.

à 5. per cento importa lir. conſiſte in vna cucina in terra, vna ſala vicina, vna canepa ſotteranea, due Camere con l'andito della porta, ſi deſcriue.

deſcrittione

de quali ſe ne può cauare veriſimilmente, & realmente anzi ſe ne caua de fitto dalli pagamenti che v'habitano lir. 350. perilche ſe ſtimano valere lir. 8350. à 4. per cento.

Alia æſtimatio.

DEl Horto pert. 4. con vna caſa de prezzo lir. 1700. con queſta clauſula, che trouādoſi ſopra tal ſedime alcuna ſorte de liuelli ſi douranno compenſare eſſendo Eccleſiaſtici à raggione de tre per cento, eſſendo altrimente à raggione de 4. per cento.

Alia æſtimatio.

DE pignoribus ablatis vt ſolueretur condemnatio, & quæ erant penes depoſitarium.

Prima

Prima vna Credenza rotta con ſcalini di piobba. lir. 4. 5.
Vna panera di piobba vſata lir. 2. 10.
Vna lettera con colonne di noce lir. 5.
Letto di piuma peſa lire 40. groſſe lir. 30.

Alia æſtimatio facta ad corpus.

Meſura &c. prima prato &c. vi ſono ſopra,
Gabbe diuerſe. num. 72.
Campo con piante di noce. num. 5.
Moroni vecchi mal conditionati. num. 133.
Noce da palo. num. 1.
Noce da ſomero. num. 1.
Rouere da Colmegna, & Terzera. num. 44.
Diuerſi alleui di rouere.
Fili di vite numero otto diuiſe tutte refilate da ſcarioni groſſi da ſcaluar da vna parte: in tutto num. 171.
Gabbe nouelle da ſalice da due ò tre foglie. numero 32.
Rouere da palo da cima. num. 4.
Quali beni ſtimo valere computata vna pertica con l'altra, e l'vna qualità con l'altra, & l'altra con l'vna, & il ſedime in pertica lir. 21. ſol. 5. per caduna pertica montano lire 12310.
Confirmata autem æſtimatione non retractatur. Burſatus conſ. 184. vol. 1. poteſt enim peti reuiſio. Viu. lib. 2. op. 249.

SVM-

Digitized by Google

SVMMARIVM.

De Taxatione Principis.
Moneta taxatur à Principe.
Remedium vt creditores cogãtur accipere pecuniam licet immineat proclama de monetis.
Cautiones inuentæ ad lites minuendas.
Spatium ad deliberan. in dubio, eſt arbitrarium.

CAP. XIII.

EST, & taxatio monetarum, quæ fit Principis edicto, de quo Boerius deciſ.27.l.Paulus.2.cũ l. ſeq. ff.de ſolut. Tiraquel.de Retract.§.1.gloſ. 20. Gayll. obſer.72. hoc edictum hoc anno ſæpe repetitum fuit, de quo nil habeo præcipuũ quod afferam in medium: illud tantum, ad officium Iudicis pertinere cogere creditores vt accipiant pecuniam, quæ eſt in vſu, quamuis immineat Edictũ de minuenda æſtimatione monetarum niſi adſit pactum inter creditorem & debitorem in contrarium, ex ratione tex. l. cum res legata eſt, §.fin.ff.de leg.1. verſ.potuit enim acceptum legatarius vendere: ſic creditor acceptam pecuniam impendere vel collocare: ſi verò non adſit pactum, præſtita cautione per debitorem de indẽnitate duratura per centum dies. cautiones enim inuentæ ſunt cauſa litium dirimendarum, maximè in his, quæ pendent

pendent ex euentu l.vſufructu in dotem,ff. ſol. matr.l.ſi pecuniam ideò acceperis, ff. de cond. ca. l. qui bona fide, ff.de damno inf.maxime in caſibus perplexis,l. iure noſtro §. propter litẽ inofficioſi, ff.de teſtam. tut. ne debitori pecunia ocioſa ſit, & quia fieri poteſt ne edictum ſequatur ac moneta deterior non fiat, vel quia vulgi murmur increbeſcit fore vt breui edictũ proponatur, & quia non eſt æquum fideiuſſorẽ ſemper teneri, fierique poteſt vt tale murmur ceſſet. Certum tempus ſtatui centum dierũ, quia hoc ſpatium ſapientes iudicauerunt ſatis eſſe cuilibet ad deliberandum l.1.ff.de Iur. delib. Quamuis minus ſpatium quandoque detur,vt ff. de pub.Iud.l.inter, vbi dantur ſolum viginti dies, ſed arbitrarium ſit c. ad apoſtolicam, de reg.tranſe. ad relig.v.anni. c. contingit interdum,de tranſ.lib.1.

Finis Libri Tertij.

DE

DE PRECIO,

ET AESTIMATIONE.

LIBER QVARTVS.

SVMMARIVM.

Hoc caput cum ſeqq. continet explicationem tit. 3. p. 3. lib. 8. Dig. de Aeſtimatoria actione.
Aeſtimatoriæ actionis definitio.
Aeſtimatoria actio appellata ex materia.
Actionum nomina ex cauſis earum.
Actio de peculio, & aliæ ſunt potius qualitates.
Laudum non eſt ſententia.
Aæſtimatio, & inæſtimatio quos effectus pariant.

CAP. PRIMVM.

Liber quartus continet explicationem tit.3.p. 3.lib.8. Digeſt. de Aeſtimatoria Actione. ipſa nominis ſimilitudo,& conuenientia cum tractatu de Aeſtimatione fecit vt in confinio aliorum trium hunc quartum collocarem.

Actio æſtimatoria perſonalis ex contractu,ſic appellata ab æſtimatione facta ex compacto cum domino rei dicente: accipe rem hanc: centum aureos mihi feras, aut rem ipſam.

Nomi-

Nomina enim actionum ſumuntur ex cauſis, aut ab adiunctis, quemadmodum docuimus quoque in noſtris additionibus ad Actuarium Caballini impreſſis Mediolani an. 1601. Cauſa ſunt materia, forma, efficiens, finis, ex fine appellata eſt actio communi diuidũdo finium regundorum: ciuilis, vel criminalis, ex materia, ex depoſito, ex empto, ex mãdato, ex precario, de peculio, de in rem verſ. æſtimatoria: ab efficiente, Prætoria, Honoraria, Pauliana, Seruiana, ex Trebelliano, & ſimilia: ex forma, confeſſoria, negatoria, in factum, bonæ fidei, ſtricti iuris, arbitraria: ab adiunctis temporaria, perpetua.

DD. poſt gloſſam i. §. Actiones autem de peculio, Inſt. de Actio: & Iaſon ibid. §. omnium nu. 57. & §. rurſus num. 76. vbi de communi exiſtimãt ex his quas enumeraui non omnes eſſe actiones, ſed quaſdam ex eis qualitates, & cognomina actionum, ſicut eſt ſimus, & aquilinus non ſunt nominã Naſorum, ſed qualitates: dicimus enim ille naſus eſt ſimus, illius verò aquilinus: huiuſmodi eſt appellatio de peculiò, & quod iuſſu, de in rem verſo, Inſtitoria, exercitoria quoque quibus quandoque cogitabam an poſſet ad numerari Aeſtimatoria, quotieſcunque enim profertur aliquid cũ additione ſiue proferri poteſt, à proprietate nos recedere ſignũ eſt. Rebuffus l. quod iuſſit: num. 65. affert exemplum de laudo, probatque non eſſe propriè ſententiam, ſed cum additione ſententiam Arbitri,

bitri, proptereaque abuſiue ſententiã, ex Bartol. in l. Lucius, §. quæſitum, ff. de leg. 3. Agitur itaque ex contractu qui celebratus eſt cum filio, vel cum ſeruo, adiecta illa qualitate, quatenus eſt in peculio, & ſic dicitur actio ex empto de peculio: Actio depoſiti de peculio ideſt occaſione peculij: ſic actio condictitia ex ſtipulatu, ſi ſtipulatus cum certum, l. ſi quis certum, ff. ſi cer. pet. actio incerti ex teſtamento, l. ſi ſic legatum ac fideic. ff. de leg. 1. gloſ. v. incerti actio nunquid igitur idem de æſtimatoria, vt ſit potius qualitas quam actio? nam dicere poſſumus illi datur hoc caſu æſtimatoria ex empto ſiue eſt locato, eſt porrò, & alia Aeſtimatoria de qua in Redhibitoria, & in Aedilitio edicto,

Cæterum ſunt duo caſus; alter in quo trado rem æſtimatam, de quo præſens eſt diſertatio: vt cum datur inſolutum fundus æſtimatus centũ in Dotem, pacto vt reſtituatur fundus, vel ipſa centum, vt declarat Caſtrenſis l. ſi æſtimatis, ff. ſol. matr. alter caſus eſt in quo trado rẽ inæſtimatam alicui, vt eius precium exploret, & ſi non reddatur id quod datum eſt agi poteſt pluribus actionibus. Nam & rei vindicatione agere poſſum: cum rei dominium à me non abdicauerim: & actione quoque perſonali: quia aut merces promiſſa eſt alicui amico, vt in hoc operam ſuam mihi nauaret, & datur actio ex locato; aut nulla mercedis promisſio interuenit & datur actio mandati ad repetendum,

dum,

dũ, vel hæc, quæ dicitur æſtimatoria, ſiue præſcriptis verbis, ſiue in factum.

SVMMARIVM.

Aeſtimatoria actio & de Aeſtimato idem ſignificãt.

CAP. SECVNDVM.

ACTIO DE AESTIMATO) actio de æſtimato, & æſtimatoria idem ſignificant: figura loquendi, & fine vocis differunt: vt ſi dicam, actio ex edicto ædilium, & ædilitia: actio ex conducto, & conductitia: ex teſtamento, & teſtamentaria. Qua in re obſeruanda eſt Iuriſconſulti in variandis vocabulis diligentia critica, qua vſus eſt vt tædium vitaret quod ſolet afferre legenti crebra eiuſdem vocabuli repetitio.

SVMMARIVM.

Actio olim proponebatur expreſſo nomine.

CAP. TERTIVM.

PROPONITVR) à prudentibus, & ijs qui actionum nomina excogitauerunt, & formulas earum diuino (ſi fas eſt dicere) ingenio excogitauere. Nec enim vlla olim actio poterat inſtitui niſi certo nomine expreſſo l. fin.

ſin.C.de Interd.l.3. C. de eden. in dubijs Prætor ſubueniebat. l.1.ff.de præſcrip. v.hodie ſatis eſt ſi proponatur factum ex quo periti poſſint elicere actionem Abbas in c. dilecti, de Iud. gloſſa c. quo iure defendis, diſt. 8. cauſa, inquit,& modus eſt proponendus, vt ſecundũ illum modum Iudex ferat ſententiam, licet nemo cogatur actionem proponere.

SVMMARIVM.

Clarius, & fuſius loquimur pluribus de cauſis hic enumeratis.

CAP. QVARTVM.

TOLLENDAE DVBITATIONIS.) nam vitandæ dubitationis gratia clarius loquendũ, & diſtinguendum eſt. l.iam hoc iure v.vel certè,ff.de vulg. & pup. itaque actiones quædam inuentæ ſunt vtilitatis cauſa, vt eſt actio negociorum geſtorum l. actio neg. geſtorum:quædã ex abundantia, vt actiones concurrentes:quædam neceſsitatis cauſa .i. litium expediendarum, vt plane intelligeretur quid ſit id de quo agitur certa formula axpreſſa l.1.ff. de ed. alia dubitationis tollendæ cauſa,vt æſtimatoria, & præſcrip.v.

SVMMARIVM.

Laudimium debetur ſi datur res æſtimata doti alias ſecus.

Locatio ſimilis venditioni eſt.

CAP. QVINTVM.

FVIT INGENS DVBITATIO).i.cũ ex vtraq; parte argumenta,& rationes exiſterẽt,eæque pugnarent inuicem, de quibus argumentis, & rationibus, fit mentio in l.2.ff.loc.

INGENS dixit: quia quædam ſunt, quæ modicã habent dubitationem l. ſeruus furioſi, ff. de manu.v.tollendæ dubitationis. videndus Iaſon in hoc propoſito Aeſtimatoriæ actionis, in §. Actionum, num. 79. & num. 80.

VTRVM EX VENDITO SIT ACTIO) Nam cum res traditur æſtimata legimus quandoque contrahi venditionem l.cum fundus, ff. locat. verſ. ſi cum fundus locatur æſtimatum inſtrumentum colonus accipiat, id actum eſt, vt colonus Inſtrumentum emptum accipiat, ſicut cũ quid datur in Dotem æſtimatum. Socinus Senior conſ.14. v.g. res emphyteutica, quia tunc requiritur conſenſus Domini,& Laudimium, ſecus ſi datur inæſtimata filiæ non emancipatæ. DD. & gloſ. l fin. §. & ne auaritia. C. de Iure emphy. Magnam verò affinitatem habet venditio cum locatione itaque licet argumentari à venditione ad locationem. Romanus conſ. 10. vnde ſicut fructus pendentes tempore venditionis ſpectant ad emptorem, ſic ad conductorem, vt ſæpe dubitetur, non ſine cauſa, vtrũ ex vendito an ex locato ſit actio. l.2. ff.locati.

SVMMARIVM.

Locatio vt dignoſcatur ab emptione.

CAP. SEXTVM.

AN EX LOCATO) vt cum merces cõſtituitur pro opera in conquirendo qui rẽ venditam emat, vel bonis conditionibus pignori accipiat: porrò vt locatio ſecernatur ab emptione traditur, l.ſi conuenerit, ff. de contrah.empt.verſ. toties enim conductio dicitur quoties materia in qua aliquid præſtatur in eodem ſtatu manet: quoties mutatur, & alienatur emptio magis eſt: quandoque permutatio: vt in exemplo legis, ſcribit Quintus v. permutationem.ff. de auro,& arg. leg.& leg.cum manuſata, ff. de contrah. emp. verſ. Sylua cædua in quinquennium venierat, nemo poteſt videri eam rem vendidiſſe de cuius dominio id agitur ne ad emptorem tranſeat: ſed hoc aut locatio eſt,aut aliud genus contractus. Surdus deciſ.197. & Salyc. l.vniuerſa c. in quib.ca.pign. declarat gloſſa in c. ſi fœneraueris. c.14. qu.3. in mutuo transfertur dominium, vnde res illa ſtatim eſt periculo recipientis, vnde inconueniens eſt vt nomine illius rei magis grauetur. &c. pone aliquem vendere vſum pecuniæ,& recipere in ſe periculum, an hic contractus eſt vitiatus? nam cum vſus ſit illius qui vendidit licuit ne illi vendere?

SVMMARIVM.

Locationis ob conductionis differentia.
Locationis verbo vtimur pro conductione.

[CAP. SEPTIMVM.

AN EX LOCATO VEL EX CONDVCTO) optime Iuriſcõſultus meminit vtriuſq; locationis nẽpe, & conductionis, & earũ nomina ſecreuit: intereſt enim vtrũ quis locator ſit, an conductor, locator vti frui præſtat, at conductor penſiones: proptereaque cum dubitatur vter locator ſit, vel conductor, tollendæ dubitationis gratia æquum viſum eſt dari actionẽ quæ cum locatione, & conductione communia præcepta haberet: hæc vero appellata eſt præſcriptis verbis l. 1 ff. de præſcrip. ver. v. *domina mercium in magiſtrum nauis, ſi ſit incertum vtrum conduxerit, vel locauerit actio in factum danda.* ſic conductori datur actio eadem, ſiue in factũ ſi turbatur in poſſesſione. (nam remedium Retinendæ datur ſoli domino. Mozius in trac. de ſolennit. in contractib. art.... tit. locat. & cond.

Dubitabit porrò aliquis, cum in pignoratitia, directa detur debitori, contraria creditori decepto in conuentione pignoris, & ita diſpar actio, cur in locato, & conducto, emptoque, & ven-

vendito detur æqual is? Reſp. dari æqualem cū contrahendi par eſt ratio in conſtituenda obligatione,ſecus cum eſt diſpar. ita ſoluit Beccius in Paratit. tit.de pignorat.act.li.3.Digeſt. Notandum tamen quandoque vſurpari nomen locationis pro conductione, ut vēditionis pro emptore, & è contra gloſ.l.huiuſmodi legatum ff.de leg.1.v.ex vendito.

SVMMARIVM.

Mandatum debet eſſe gratuitum.

CAP. OCTAVVM.

AN MANDATI.) ſi expreſsè de mercede conuenit, conſtat non dari mandati, ſiquidem mandatum eſt gratuitum l.1. ff. mand. ſi dubitatur quia neque certa merces promiſſa,ſed dictum fore eius lucrum quoduis aduēticium ex opera, ab euentu de actione ſtatuetur:vt ſiquidem caſus lucrum attulerit locatio fuiſſe dicatur: interim æſtimatoria competat: l.ſi tibi,ff.de præſcrip.v.verſ.ſi tibi rem vendendam certo precio æſtimatam dediſſem, vt quo pluris vendas, tibi habeas, placet neque mandati,neque pro ſocio, ſed in factum competere.

SVMMARIVM.

An liceat Doctori à ſe ipſo diſſentire.

CAP. NONVM.

MELIVS ITAQVE VISVM EST PROPONI) viſum eſt, inquam, prudentibus ex quorum libris iuſſu Iuſtiniani confecti ſunt cẽtones, & Conſutæ Pandectæ, ſelectis optimis. VT QVOTIES de nomine ambig. con. tamen) locus hic præbet occaſionem quærendi, An liceat à ſe ipſo diſſentire, & Reſp. licere à ſe olim iuuene nunc ſene diſsentire, ex cauſa: Barbatias docet, qui conſ.1.col.25.vol.1. excuſat ætatem, quod aliter reſpondiſſet in lectura, aſſerens hominem ſtudio longiori fieri perfectiorem. hoc verò Ariſtotelicum eſt ex Probl.4. vbi philoſophus ait ita. mẽs, quæ naturalis eſt, non protinus, ſed in ſenectute maxime nobis contingit, atque tunc potiſſimum abſoluitur, niſi detrimento aliquo læſa ſit: vt cætera quoque opera naturæ. Suidas ſcribit, Tribonianum fuiſſe doctiſſimum ſolitum leges vẽdere: Angelus l.fin. §. ſed cum. C. de fur. Hyppol. l. libero, ff. de quæſt. fin. Caſtrenſis ait Baldum ſubtilitate ingenij variare. l. de tutela. C. de in Integ. reſt. c. ſententiam Romanæ Sedis non negamus. q. 9. c. 35.

SVMMARIVM.

Ciuile negotium quod vocent Iuriſconſulti.
Aeſtimatoria actio eſt bonæ fidei.
In Actionibus bonæ fidei iuratur in litem.

CAP.

CAP. DECIMVM.

ESSE ENIM NEGOCIVM CIVILE) ideſt eſſe contractum, non nudam conuentionem, vt quis dicat ex pacto non oriri actionem; ſed habere in ſe negocium aliquod, ex quo poſſit oriri actio præſcriptis verbis. ita declaratur ex l. ſolent, ff. de præſcrip. v. verſ. & quidem &c. gloſ. q.4. c. 1. c. turbatur nauicula Petri verſic. Iuriſciuilis ignorantia nemini obeſt in damno vitando ſi negocium ideſt contractus inde con tigerit. Negocium ciuile eſt quod vulgo ciues exercent, continens mutua pacta, obligationem mutuam, qualis emptio eſt, locatio, mandatum, quæ homines inuenere, vt inuicē communicando benè viuerent, & ciuitates beatæ eſſent. gloſſa in c. quibuſdam v. & actionis. c.1.q.1. negocium intelligit cum non verba ſola (nam leue eſt perdere verba) interueniūt, ſed aliud quoque.

QVARE hic locum habent quæ de bonæ fidei iudicijs diximus) quarta Actionum diuiſione in Inſt. §. Actionum de Actio: Aeſtimatoria connumeratur inter actiones bonæ fidei, quas recenſet *Iaſon* §. Actionum num. 1. his verſibus craſse compoſitis, & ſine lege metri.

Empti, conducti, mand. depoſitique pignora
Communi pro ſocio, Dotis, hæredit. tutela
Commod. geſtor, præſcriptis verbis,

Cum æſtimat, aut permutat. In actionib. bonæ fidei iuratur in litem: compenſatio locum habet: ineſt doli clauſula: æſtimatur quanti res eſt; exigitur cautio ante diem) ex cauſa: veniunt fructus à die moræ ex officio iudicis. l. non à iudice, ff. de Iud. l. ſedet mihi videtur ff. commod. l. in omnibus ff. de Iud. Iaſ. §. Actionum, num. 64. 65.

SVMMARIVM.

Aeſtimatio an ſemper transferat periculum.
Periculum ſuſcipere an liceat.

CAP. XI.

AEſtimatio autem periculum) ita tamen vt ſi res perierit abſque culpa accipientis ſecurus ſit, ex ſententia Azonis, quem tamen Alciatus non ſequitur in l. ſi quis nec cauſam, ff. ſi cer. pet. niſi expreſſè quis periculum in ſe receperit. l. Item quæritur, ff. loc. v. ſi gemma includenda, idem in emptione l. Quod ſæpè, §. ſi res vendita, ff. de contrah. empt. l. ſi gratuitam, ff. de præſcrip. v. ſi gemmas, inquit, æſtimatas tibi dedero, & perierint antequam eas vẽdas, cuius ſit periculum quæritur? diſtinguitur. Nã ſi gemmarum dominus ſui gratia tibi eas dedit, vt venderes, eius periculum eſt: ſin tui gratia tuum: idque ne creditor videatur ſentire damnum ex humanitate Alciat. ibid. cuius autem

tem

tem gratia ſint traditæ ſciri poteſt ex regula legis ipſius: nam ſi accipiens rogauit, ſunt accipientis.

In actione pro ſocio res perit ſocio, qui eius cuſtodiam ſuſcepit l.cum duob. verſ. quod ſi à furibus, ff. pro ſoc.

Si quis pecuniam det negociatori vt emat merces & lucrum communicet, ſi periculum ſpectat ad vtrunque ſocietas eſt, ſi ad ſolum recipientem, mutuum, gloſ. c. plerique v. negociatoribus c.14. q.3.

Quæro an iſte, cui res æſtimata gratia dantis fuit tradita, teneatur ſi rem tradere nolit? & puto teneri Follerius in praxi crimin. diſtinguit plures caſus, allegat Iaſ. in l. eius qui, ff. ſi cer. pet. Bart. in l. is cui ff. de fur. quæ leges etſi loquantur in caſu mandati, locatique, idem tamen in hoc caſu in quo incertum eſt, an æſtimatio fecerit emptionem: ſed ſi dederimus caſum in quo translatũ ſit dominium, ceſſabit actio furti. Mago deciſ. 2.

An verò conuentio qua quis periculum in ſe ſuſcipit ſemper valeat, videndus eſt Santarana de Aſſecur. mercat. Gregor. Lopez lib. coll. ll. Hiſpan. p.3. tit. 18. l.71. gloſ.2. Falcon Hiſp. Reg. 164. Mozius de commod. c.4. §.5. & 8.

Communis eſt æſtimationem incertam non efficere vt periculum tranſeat, at certam ſolum, Alciat. l. Rogaſti v. quod ſi lancem: numero 10. ff. ſi cer. pet. Bartol. §. Nunc videndum. nume. 4. ff. commod. reprehendit aliorum diſtinctionẽ

de

de re data vſui, quem Bartolum non tranſcribo, nec actum agam.

SVMMARIVM.

Aeſtimacione ſoluta, ſi res appareat, repetitur ſolutum.

CAP. XII.

AVT igitur &c. Aut æſtimationem) ſed cuius erit electio? Regula eſt eius eſſe electionem ad quem verba diriguntur l. pater ex prouincia, ff. de manum. vind. hoc pacto, dixit quis tibi: accipe hanc rem, quam æſtimo centũ: reddas alterutrum: electio eſt accipientis: cæterum dantis: in dubio debitoris. l. plerunque. ff. de iure dot. §. huic autem qui loco: Inſt. de actio. Clarus, §. fin. qu. 85. verſ. ſolet etiam de fiſco eſſe eius electio. Menoc. de Arb. lib. 1. q. 94. Quæro æſtimatione ſoluta quia res perierat, quæ poſtea appareat, an pecunia ſoluta repetatur? Reſp. poſſe repeti, actione tamen in factum, vel condictione ſine cauſa l. 2. ff. ad leg. Rhod. verſ. ſi res quæ iactæ ſunt apparuiſſent, & iam contributio facta ſit, ex conducto agendum, vt reddatur exactum. nam qui leuandæ nauis gratia proijciunt, non habent pro derelicto. l. qui leuandæ. idem de Fullone l. ſi merces, ff. loc. nõ idem de lance vendenda data debitori, vt precio vteretur aduerſus Dec. Alciat. l. rogaſti. nu. 40. ff. ſi cer. pet.

SVM-

SVMMARIVM.

Actiones ad idem concurrentes plures habere vtile eſſe.
Actionis datiuæ, & natiuæ differentia eſt neotericorum inuentum.

CAP. XIII.

HAEC actio vtilis erit.) & ſi merces interuenit) ideſt plures actiones ad diem concurrentes vtile eſt habere, quare licet quando merces interuenit detur actio locati, ſiue conducti directa, poterit tamen concurrere cum ea æſtimatoria non quidem directa, ſed vtilis. Ita condictio ob cauſam concurrit cum actione ex empto l. ex empto, §. qui vinum ff. de actio.emp. & l.1. ff. de pub.& vectigal. Angel. Aret. tenet quando iuratum eſt ex Publiciana oriri vtilem ex contractu, & in factum. Iaſon §. item ſi quis num. 47. eum reprehendit.

Ex furto oriuntur plures actiones: furti, vindicatio ad exhibendum l. ſi pro furto. l. in re furtiua ff. de cond. fur. Iaſ. §. ſed iſtæ num. 43.

L. item quæritur ff. loc. contra ciſiarium qui ſeruum conductum occidit, datur actio locati directa, datur quoque vtilis ex l. Aquilia. Hanc vtilem recentiores actionem vocant datiuam, velut eſt ea quæ à ceſſionario exercetur: quia nihil contraxit cum debitore. Hæc verò diffe-

rentia datiuæ actionis à natiua inuenta eſt à recentioribus, vt Fulgoſius ac alij docent in l. cum mota de tranſ.

Libellum in hac actione concipere docet Iaſon §. Actionum, num. 89. & 90.

F I N I S. 331

EGo Frater Raphael Ferrarius de Mediolano Carmelita Sac. Theol. Doctor Bonon. qua po tui diligentia vidi, & examinaui hos quatuor libros de Precio & Aeſtimatione Iuriſconſulti D. Iulij Ceſaris Gluſsiani, nec in eis inueni aliquid vel contra fidem, vel contra bonos mores imo omnia iuriſperitis valde, iurique conducibilia, & vt typis mandentur digna. In quorum &c.

Idem Fr. Raphael Ferrarius Carmelita.

ANT 1319483

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

10416

Digitized by Google

A 116.

B11